

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

LANDSMØTER

BESLUTNINGER OG RESOLUTIONER

VEDTAGNE PAA SAMTLIGE LANDSMØTER FRA
OG MED 1887 TIL OG MED 1909. MED OPLYS-
NINGER, REGISTER OG ANMÆRKNINGER, VALG,
VIGTIGE MINDRETALSVOTERINGER ETC. ET BI-
DRAG TIL PARTIETS ARKIVARBEIDE OG HISTORIE

SAMLET OG ORDNET AV
OLAV KRINGEN

UTGIT AV
DET NORSKE ARBEIDERPARTI

KRISTIANIA 1910 — ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

LANDSMØTER

BESLUTNINGER OG RESOLUTIONER

VEDTAGNE PAA SAMTLIGE LANDSMØTER FRA
OG MED 1887 TIL OG MED 1909. MED OPLYS-
NINGER, REGISTER OG ANMÆRKNINGER, VALG,
VIGTIGE MINDRETALS VOTERINGER ETC. ET BI-
DRAG TIL PARTIETS ARKIVARBEIDE OG HISTORIE

SAMLET OG ORDNET AV
OLAV KRINGEN

UTGIT AV
DET NORSKE ARBEIDERPARTI

**Økonomisk nationalisme. Utlændingers
ophold i riket og arbeiders
utførelse i landet etc.**

Landsmøte:

Kristiania 1892	19
— 1893	23
Bergen 1894	25
Kristiania 1897. Indvandringsloven	42
— 1899	50
— 1901	62

Generalstreik.

Landsmøte:

Kristiania 1893	22
Bergen 1894	29
Kristiania 1896	38
Hamar 1909	82

**Folkepension-, invalide- og alderdoms-
forsørgelse.**

Landsmøte:

Kristiania 1888	6
— 1891. Program XII	13
Bergen 1894	30
Skien 1895	32
Fredrikstad 1898	44
— „ Lægdsvæsenet	47
Kristiania 1899	49
— 1900	53

Skolesaken.

Landsmøte:

Kristiania 1888	6
— 1891	13
— 1901	58
— 1903	71
Drammen 1904	74
Kristiania 1906	78
Hamar 1909	82

Retspleie.

Landsmøte:

Kristiania 1888	6
— 1891. Program X	13
— 1897. Juryinstitutionen	42

Sykepleien.

Landsmøte:

Kristiania 1888	7
— 1891. Program XI	13
Skien 1895	32
Kristiania 1899. Tuberkulosen	49
Trondhjem 1902. Sykepleien og ulykkesforsikringen	64

Socialistiske hovedprinsipper.

Landsmøte:

Kristiania 1889	9
— 1891. Programmet	12

Unionsaken.

Landsmøte:

Kristiania 1889	9
— 1892. Taktikbeslutningen	18
Skien 1895	35
Kristiania 1896	40
Fredrikstad 1898	44
Kristiania 1903	71

Avholdssaken.

Landsmøte:

Skien 1895	35
Kristiania 1900	53
— 1903	72
Drammen 1904	74
Hamar 1909	83

Kooperation.

Landsmøte:

Kristiania 1896	38
— 1899. Arb.s aktietrykkeri	51
Hamar 1909	83

Arbeidsløsheten.

Landsmøte:

Trondhjem 1902.	67
-------------------------	----

Fabriktilsyn, arbeiderbeskyttelse.

Landsmøte:

Arendal 1887	4
Kristiania 1888	6
— 1891. Programmet IV	12
Skien 1895. Syerskerne's kaar	33
Kristiania 1896. Kvindebeskyttelse	39
— 1900	54
— 1901	62
Trondhjem 1902. Sykepleien og ulykkesforsikringen	64

Told.

Landsmøte:

Arendal 1887	2
Kristiania 1888	6
— 1891. Program XIII	13
Skien 1895	34
Kristiania 1900	54

Streiker.

Landsmøte:

Arendal 1887. Lovenes § 9	3
Kristiania 1896	37
— „ Agrarbevægelse	38
Fredrikstad 1898	47

Love.

Landsmøte:

Arendal 1887	2
Kristiania 1888	6

	Side
Kristiania 1891	13
Se ogsaa omtrent alle øvrige møter	
Kristiania 1901	59
Trondhjem 1902. Resolution til- læggende ændring	67
Kristiania 1903	72
Drammen 1904	74
Kristiania 1906	77

Taktik og program.

Landsmøte:

Arendal 1887	2
— 1887. Repræsentation paa De forenede norske arbeidersam- funds landsmøte	4
Kristiania 1892. Regler for sam- arbeide med andre partier, uni- onsforholdet etc.	18, 19
Kristiania 1892. Venstres lands- møte	19
Kristiania 1893	22
Bergen 1894. (Manifestet). Sær- skilt resolution	26, 28
Kristiania 1896	37
— 1897	41
— 1899	50
— 1900. Ogsaa program	55
— 1901. Nyt program	57
— " Taktik og pro- gram for kommunevalgene	60
Trondhjem 1902	67
Kristiania 1903	71
Drammen 1904. Kommuneprogram	74
Kristiania 1906	78
Hamar 1909	83, 84

Landarbeidere, jordspørsmålet.

Landsmøte:

Arendal 1887	4
Kristiania 1890	11
— 1893	23
Bergen 1894	26, 30
Skien 1895	33
Kristiania 1897	42
Fredrikstad 1898	45
Kristiania 1899	51
— 1900	55
Trondhjem 1902. Program i jord- spørsmålet	66
Hamar 1909	83

Kvindernes organisation og stemme- ret etc.

Landsmøte:

Arendal 1887	4
Skien 1895	34
Kristiania 1896	39
— 1897	42

	Side
Fredrikstad 1898	47
Kristiania 1899	51
— 1900	53
Trondhjem 1902	67
Hamar 1909	82

Valgordning etc.

Landsmøte:

Arendal 1887	3
Kristiania 1891. Programmet III	12
Bergen 1894. Forholdstalsvalg	28
Fredrikstad 1898	44
— 1898	45

Organisationen, beretning, statistik etc.

Landsmøte:

Arendal 1887	1
— 1887	1
— 1887. Lovenes § 2, 6 og 7	2, 3
Kristiania 1889	9
— 1890	11
— 1892	19
— 1896	37
Fredrikstad 1898	46
Kristiania 1906. Reglement for par- tiets repræsentanter i offentlige institutioner	77
Hamar 1909	81, 83

Presse- og oplysningsarbeide.

Landsmøte:

Arendal 1887	4
Arendal 1887. Lovenes § 1 og 8	2, 3
— 1887	1
Kristiania 1892	18
— 1893	22
Skien 1895	32
— " Oplysning om de social- istiske principper	35
Kristiania 1899	51
— " Diskussionsskoler	52
— 1900	53
— " Socialistiske skrifter	55
— " Statistik	56
Drammen 1904. Fagligt medarbei- derskap i „Social-Demokraten“.	75
Telegrambureau, ukeutgave og tillægsblad	75

Stemmeretten.

Landsmøte:

Arendal 1887	2
Kristiania 1888	6
— 1891	14

	Side		Side
Kirke- og skolesak.		Selvstændig optræden.	
<i>Landsmøte:</i>		<i>Landsmøte:</i>	
Kristiania 1891. Programmet VII (kirken). Programmet VIII (skolen)	13	Arendal 1887. Lovenes § 1 c	2
Kristiania 1901. Strykning av pro- grampunkt VII (statskirkens op- hævelse)	58	Se forøvrig taktikken.	
Foreningsretten.		Kontingent.	
<i>Landsmøte:</i>		<i>Landsmøte:</i>	
Kristiania 1891. Program V.	13	Arendal 1887. Lovenes § 3	2
— 1893. Politiets optræden		Kristiania 1889	10
1. mai	21	— 1891	16
Bergen 1894	29	— 1892	19
Kristiania 1896	39	— 1893	21
— 1901	59	Trondhjem 1902. Ekstrakontingent til „Social-Demokraten“	64
— 1903	70	Hovedledelse.	
Militarismen.		<i>Landsmøte:</i>	
<i>Landsmøte:</i>		Arendal 1887. Lovenes § 4	2
Kristiania 1891. Programmet IX.	13	Kristiania 1889	9
— 1906	78	— 1893 Hovedstyrets stem- meret	21
Hamar 1909	82	Se forøvrig lovene.	
Agitationen.		Landsmøtet.	
<i>Landsmøte:</i>		<i>Landsmøte:</i>	
Kristiania 1892. I forbindelse med taktiske foretagender	19	Arendal 1887. Lovenes § 5	3
Kristiania 1896	39	Kristiania 1893	21
Fredrikstad 1898	47	Se forøvrig lovene.	
Kristiania 1900	56	Partiet og ungdomsbevægelsen.	
— 1903	70	<i>Landsmøte:</i>	
Drammen 1904	74	Kristiania 1899	51
		Trondhjem 1902	68
		Hamar 1909	82

Register over landsmøterne.

	Side		Side
1. landsmøte Arendal 1887	1	11. landsmøte Kristiania 1897	41
2. — Kristiania 1888	6	12. — Fr.stad 1898	44
3. — — 1889	9	13. — Kristiania 1899	49
4. — — 1890	11	14. — — 1900	53
5. — — 1891	12	15. — — 1901	57
6. — — 1892	18	16. — Tr.hjem 1902	64
7. — — 1893	21	17. — Kristiania 1903	70
8. — Bergen 1894	25	18. — Drammen 1904	74
9. — Skien 1895	32	19. — Kristiania 1906	77
10. — Kristiania 1896	37	20. — Hamar 1909	81

Indledning.

Vort parti har engang været litet, bestaaet av nogle faa mænd og kvinder, som hadde grepet socialismens idé og søgte at plante den over i norsk jordbund, vilde faa den til at gi svar paa de krav, som opstod hos den norske arbeiderstand, og reise denne arbeiderstand til kamp for dens store maal. Siden de dage, da der først sloges til lyd for dens tanker, og til idag, da titusener flokkes under dens organisations faner og henvend hundredetusen gaar til valgurnen med dens kandidaters stemmesedler, har vi gjennemløpet en vigtig historie. Partiets landsmøter er merkepælene i denne historie. Faa av de nye medlemmer kjender til, hvad disse landsmøter har bestilt. For en aarrække findes der ingen trykte protokoller, og for de aar, da vi har saadanne, er flere ogsaa vanskelige at erholde. I denne samling er alt medtat like til sidste landsmøte. Og det skulde være belærende læsning. Det demonstrerer fremfor alt den sandhet, at socialismen er empirisk — d. v. s. den gaar frem paa erfaringens vei. Fra den første stund av, da partiet ansaa sig baade som en politisk og en faglig organisation, og til idag, da den rene politiske og parlamentariske linje er fastslaaet. Et parti vokser ikke bare i medlemstal; det vokser ogsaa i politisk myndighet, i klarhet og indre styrke, det optar ikke bare nyt, det avskaller ogsaa det ubrukbare, baade hvad kræfter og saker angaar. Og et fremadskridende parti evner altid at sætte alting paa sin rette plads. Inden et saadant parti vil feiltagelser og øieblikkets uret altid i det lange løp rettes. Man blir bedre menneske, varmere interesseret socialist, dygtigere agitator, urokkeligere i sine principper, dristigere og fordomsfriere i sin kamp, selvstændigere i sine meninger, kraftigere i striden, støere i sit virke, forhaabningsfuldere i sit fremsyn, rikere paa ideer, lykkeligere i sit kald ved at kjende og forstaa sit partis tradition. Man blir ogsaa langt farligere for sine motstandere.

Hovedlinjen i Det norske arbeiderpartis utvikling har været avpassningen av socialismen efter livets praktiske behov i Norge. Social-

ismens kime og kjerne hadde partiet i sig fra begyndelsen av. Følg bare utviklingen i *organisationsspørsmålene*, hvor partiet har famlet sig frem fra først av, hvor det har været følsomt for behovene, eftersom de har meldt sig, og hvorledes love og regler er vokset frem fra møte til møte, alltid stræpende efter fuldkommenhet.

Eller selve den direkte erklæring for socialismen. Hvor hensynsfuld man var paa det første møte i Arendal i 1887. Ting som direkte valg og valg paa en fridag var da „farlige“. Programmet maatte være meget moderat, og dog var det et stykke forut for sin tid, saa fattig som det nu kan se ut for os. Men det er kun de som sætter sine merker et stykke foran den brede masses utviklingsstandpunkt, som eier fremtiden, og saadan var det ogsaa med Det norske arbeiderparti. Før et par aar var gaat dukket den rene socialisme op, og i 1891 var partiet modent for programmet der skulde ringe socialismen ind over Norges arbeiderstand.

Eller man kan følge *avholdssakens* utvikling. Den er første gang oppe paa møtet i Skien 1895. Der maa det fastslaaes, at der intet motsætningsforhold er mellem socialismen og totalavhold. Det *kan* gaa an for en socialist at være totalavholdsmand. Men selve saken anser partiet sig utedkommende. Avholdssaken har selvfølgelig endda ikke meldt sig som noget aktuelt inden partiet. Meget i avholdsbevægelsen har endnu ogsaa staat socialismen imot, og der har været nok av totalavholdsmænd som har bekjæmpet socialismen. En masse av de første socialistiske møter — spesielt i utlandet — maatte ty til ølhaller og restauranter; socialismen ansaaes endog av motstanderne i begyndelsen for at hænge sammen med rusdrikken. Dette var akkurat like saa absurd som alt det øvrige motstanderne i de tider kom med. Men egentlig avholdsvenlig er ikke Skiensresolutionen. Partiets avholdsvenlige tendens skrider imidlertid frem, og da avholdssaken i Kristiania i 1900 kommer igjen er det som en positiv sak, partiet tar op, men dog uttalende sig imot skattepaalæg og forbudsforanstaltninger. I 1903 kommer den op paany med forøket styrke, og i Drammen i 1904 optages den paa kommuneprogrammet til praktisk løsning og utformes videre paa Hamar i 1909, saaledes at socialdemokratiet nu staar som mønster for det praktiske avholdsarbeide i politikken, maaltbevisst og klart. Dette er en utvikling som kan kaldes sund og konsekvent og som i sit videre forløp maa kalde alle alvorlige avholdsfolk under socialismens faner.

Jordspørsmålet er en anden merkesak i Det norske arbeiderpartis utviklingshistorie. Det har fulgt med paa alle møter. Og partiet har altid forstaat, at dette var et fundamentalt spørsmål. Møtet i Bergen

1894, som i mange henseender var grundlæggende, er dog først kommet ned til dets kjerne. Man har her opdaget dets store betydning og er kommet ind paa den bane som senere er fulgt til dets løsning. Tidligere hadde man kun opdaget landarbeiderne, nu er det bønderne og selve jorden som sættes under debat. Møtet peker paa et par store principper og henviser saa saken til et senere møte. I Skien 1895 vedtoges der en almindelig resolution som nærmere utformer disse principper; men man har tydelig ikke været helt tilfreds med problemets stilling. Der utvikler sig nu inden partiet en kamp mellem den retning som lægger vegten paa store fællesbruk, forestaaede av en jordbrukskyndig leder, og utbyttedeling, og den anden retning som lægger vegten paa smaabruk. Retningerne staar like sterke, og man har gjennom et par møter egentlig fastslaaet begge. Stillingen er i slutten av 90-aarene ikke meget tilfredsstillende. Jordspørsmålet er blit til et problem for partiet, og det kræver sin greie løsning. Først til landsmøtet i Trondhjem 1902 er det færdig som et greit og utvetydig program, utarbeidet av en komite, og da fører utviklingen videre til fuldstændiggjørelsen paa Hamar i 1909. Fra en række famlende forsøk i mange retninger staar nu Det norske arbeiderparti med et jordprogram som ikke er hentet fra nogen teoretisk lærebok, men er vokset like ut av det norske folks krav, bundet i Norges rikes særegenheter og falder sammen med vort lands institutioners utvikling. Det norske arbeiderparti har nu et jordprogram, som under fuldt hensyn til norske forhold er det eneste foreliggende praktiske forslag til løsning av denne sak, som ogsaa er den viktigste økonomiske sak for Norges fremtid.

Der er et spørsmål som *skolesaken*, der begyndte som et tørstens rop paa kundskap, og vandret gjennom partiets forhandlinger til det blev den store samfundssak det nu er blit. Dette spørsmål spiller sin væsentlige rolle i selve programændringerne og har aldrig været opsat til speciel uttalelse. I programrevisionen av 1901 er dets fremtrædende samfundsmæssige karakter fastslaaet, hvilket præciseres med endnu større klarhet i 1903, og i Kristiania arbeidersamfunds nedvoterede forslag i 1906 er spørsmålet i hele sin rækkevidde og aktualitet traadt i forgrunden. Hovedlinjerne i dette forslag vedtoges paa Hamar i 1909. Partiets utvikling er gaat for sig med stor hurtighet.

Der er andre saker som partiet næsten med en gang har grepet an uten at tiltrænge nogen utvikling, f. eks. *unionssaken* og *stemmeretten*. Det ligger selvfølgelig i disse sakers natur likesaa meget som i partiets bestemte langsigtige maal.

En meget interessant sak at følge er ogsaa *folkeforsikringsspørsmålet*. I den lange og ihærdige kamp som førtes for forsikringsprin-

cippet satte partiet altid forsørgelsesprincippet op, dog uten at gaa nærmere ind paa den maate hvorpaa det skulde fremmes. Forsikringens forsvarere syntes her, at de hadde det reelle, haandgriplige, mot partiets — intet. Men saken er, at forsikring er en økonomi, som i sin grund egentlig er stridende mot socialismens væsen. Der er intet saa konservativt som forsikring. Man sætter sine indskud ind i samfundet som det er mot at faa dem igjen i en eller anden form i en fjern fremtid. Man er derved blit interesseret i samfundets bevarelse som det er, i selve dets uretfærdighet. Forsikringsreformerne er derfor — kanske bare tilsyneladende — et middel i kampen mot socialismen. Instinktmæssig er socialdemokratiet derfor ganske følsomt og reagerende mot *samfundets assurering*, hvad en folkeforsikring vilde være. Med kortsigtige forsikringer som syke-, ulykkes- og arbeidsløshetsforsikringer er dette selvfølgelig anderledes. Men det var mot det socialistiske instinkt forsikringsprincippet kjæmpet og led sit nederlag. En folkeforsikring vilde bli en evig kjede, hvis led altid griper ind i hinanden til fortsættelse, og med den ordning vilde man da ogsaa ha assurert samfundet i sin nuværende skikkelse. Hvorvidt dette reelt er saa er en anden sak. Samfundets omvæltning gaar nok frem paa trods av enhver institution, men socialdemokratiets uvilje mot langsigtig forsikring ligger let forklarlig i dets forventninger om snarlige gjennemgripende forandringer.

Hver enkelt sak har selvfølgelig sin egen historie og utvikling. Det er bare at henvise til møternes beslutninger for at følge den.

Som partiet har vundet i klarhet, saa har det ogsaa vundet i evne til at uttrykke sig. Det er ikke bare tilførselen av akademiske kræfter som har gjort dette. Mænd og kvinder utgaat av arbeiderklassen er fremdeles dominerende i partiet, og der er en sund og naturlig tendens til at holde disse i fronten, som sikkert ikke vil forsvinde. Byraakratiske tendenser holdes ogsaa nede, disse som altid viser sig i enhver sterk organisation. Partiet har at kjæmpe for bevarelsen og utviklingen av demokratiet i det offentlige liv og vil saaledes ogsaa være henvist til at bevare sit eget demokrati. Dette viser arbeidet med organisationsformerne, taktik og dermed beslægtede spørsmåal.

Som landsmøterne er de verksteder hvor arbeiderpartiets politik utformes og smedes og hvor bygningen av organisationen foregaar, saa er de ogsaa baade stasen og repræsentationen i partiet, opvisningen av partiets ydre glans og intellektuelle evne.

Den daglige agitation, foreningernes dannelse eller erobring fra andre grupper, pressens idelige hamren og vekst, hovedkontorets og

lokalorganisationernes virksomhet, foredragene og møterne, opplysningsarbeidet, valgene med stemmernes vekst fra periode til periode, den parlamentariske virksomhet i storting og kommunestyre — alt fører op til landsmøtet til mønstring og bedømmelse. „Landsmøtet er partiets høieste myndighet“.

Dette med den repræsentative glans har man tilfulde forstaat i Tyskland og utnyttet den. Det tyske partis landsmøter er paa evig vandring mellem de tyske byer, et aar i en, et andet aar i en anden, og vi er, kanskje ubevisst av samme grunde, begyndt med det samme her. Der hvor partiets høieste myndighet og største repræsentative magt for nogle dage opslaar sin bolig og heiser sin røde fane over taket, mener man det vil gaa ord av det længe efter og vidt omkring. Denne tanke er vist ikke saa ugrundet. Ialfald vil hver av Norges egne herefter søke at trække landsmøtet til sig.

*

Under arbeidet med at samle og ordne disse 20 landsmøters beslutninger og ved paany at gjennemsøke de sparsomt optegnede debatter har jeg øket min viden om socialdemokratiet i Norge og om socialismen i det hele tat. Jeg vil haabe, at det samme vil bli tilfældet med hver interesseret som gjennemsøker det her samlede. Finder man utviklingstraadene i det, saa antar jeg ogsaa, at man vil opdage, at det er interessant læsning. Naar partiets *historie* skrives vil det være et bidrag til lettelse av arbeidet. Med anmerkningerne har jeg været sparsom og kun noteret væsentlige ting av samme art for hvert møte. Det er de fattede beslutninger som har *størst* interesse for historien. Men *enkelte* mindretalssyn har ogsaa sin store betydning. Og saa vil jeg si, at det er hver agiterende socialdemokrats pligt at kjende hovedlinjerne i partiets utviklingshistorie.

Hamar i november 1909.

Olav Kringen.

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work done during the year. It also contains a list of the names of the members of the committee and of the persons who have assisted in the work.

The second part of the report deals with the results of the work done during the year. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various positions and of the persons who have been discharged from office. It also contains a list of the names of the persons who have been promoted to higher positions.

The third part of the report deals with the financial statement of the committee for the year. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various positions and of the persons who have been discharged from office. It also contains a list of the names of the persons who have been promoted to higher positions.

The Secretary

1ste landsmøte i Arendal 21. og 22. august 1887.

Dagsordenen var: „1. Bør ikke de virkelige arbeiderforeninger her i landet slutte sig sammen til en fælles organisation for enkelte hovedsakers vedkommende? 2. Bør ikke de norske arbeidere hurtigst mulig indgaa til statsmagterne med en fælles forestilling om gennemførelse av *almindelig stemmeret*, forandring i toldbeskatningen og andre nødvendige reformer? 3. Bør ikke arbeiderne ved kommende stortingsvalg optræde som selvstændigt parti?“ Denne foreløbige dagsorden var opsat av „Samhold“ i Arendal. Hertil kom da „Socialdemokratisk forening“s dagsorden som følger: „1. Hvorledes bør arbeiderorganisationens forhold være til et enkelt fag eller en enkelt faggruppe under en eventuel streike? 2. Bør ikke en arbeiderbeskyttelseslov i tilslutning til det av fagforeningerne med flere i 1886 til stortinget fremsatte forslag søkes gennemført?“ Møtet aapnedes av hr. K. Postvedt. Til dirigent valgtes lærer O. Johnsen. Til debatten gaves dagsordenens punkt 1 følgende form:

„A. Er samarbeide mellem vort lands fag- og arbeiderforeninger nødvendig?

B. Paa hvilken maate kan og bør samarbeide tilveiebringes?“

Beslutninger.

Referenter

for pressen tilstedtes adgang til møtet uten forbehold.

Organisationen.

„Arbeidermøtet uttaler, at for at fremme arbeidernes fællesinteresser er en nøie sammenslutning nødvendig.“

- a) Arbeidermøtet vedtar, at de bestaaende arbeider-, samholds- og fagforeninger sammensluttes ved en centralisert hovedledelse.
- b) Hovedledelsen maa stedse være i besiddelse av de nødvendige materialier til bedømmelsen av de foreliggende situationer; derfor maa der utveksles beretninger mellem hovedledelsen og arbeiderforeningerne saa ofte det bestemmes i loven.
- c) Det ansees for nødvendig, at der med passende mellemrum avholdes landsarbeidermøte; at hovedledelsen, naar midler dertil gives, sender dygtige medlemmer landet rundt; deres opgave skal være at danne arbeider- og fagforeninger.
- d) Av største betydning for samarbeidet er et eller flere blade, der virker paa samme grundlag, og gjør arbeiderne bekjendt med nødvendigheten av at gjennomføre de i programmet nævnte punkter, samt sprede oplysning om det nuværende økonomiske systems fordærvselighet, og endelig lede den socialpolitiske arbeiderbevægelse.“

Stemmeretten.

Følgende adresse vedtoges til masseunderskrift:

„Til Norges storting! I bevisstheden om, at den almindelige stemmeret er den grundvold, hvorpaa ethvert lands lovgivning maa hvile, hvis samfundets utvikling skal gaa rolig for sig, uttaler arbeidermøtet i Arendal sig for nødvendigheten av den almindelige stemmerets indførelse.

Undertegnede norske borgere gir ved vore underskrifter denne resolution vor tilslutning.“

Program.

- „1. Almindelig stemmeret.
2. Indførelse av en arbeiderbeskyttelseslov med normalarbeidsdag.
3. Al told paa nødvendighetsartikler ophæves og direkte skat efter stigende skala indføres.
4. Arbeiderorganisationen vil støtte berettigede og anerkjendte arbeidsnedlæggelser.“

Love.

§ 1. Det forenede norske arbeiderparti har til opgave at virke for gjennomførelsen av partiets program.

I dette oiemed skal partiet:

- a) Utsende dygtige medlemmer for at organisere landets arbeidere i fag- og arbeiderforeninger.
- b) Saavidt gjørlig søke utgit arbeiderblade, flyveblade, arbeiderskrifter og lignende, der skal virke paa grundlag av nævnte program og sprede opplysning om det nuværende økonomiske systems forðærvselighet.
- c) Ved alle valg saavel til storting som kommunebestyrelse kun stemme paa kandidater, som vil virke for gjennomførelsen av arbeiderpartiets program.

§ 2. Adgang til at slutte sig til Det forenede norske arbeiderparti har enhver kropsarbeider samt arbeider-, samholds- eller fagforening, der anerkjender partiets program.

§ 3. Enhver arbeider og forening, der slutter sig til denne organisation forpligter sig til efter evne at støtte ved frivillige bidrag til gjennomførelsen av sit opsatte program samt til gjennomførelsen av en inden et enkelt i denne organisation representeret fag- eller faggruppe opstaaende berettiget og anerkjendt arbeidsnedlæggelse.

Tillike skal enhver forening, der tiltræder denne organisation, ved sin tiltrædelse erlægge 5 — fem — kroner til fællesorganisationen. De paa denne maate indkomne midler anvendes til bestridelse av de løpende utgifter for hovedbestyrelsen.

§ 4. Til ledelse av Det forenede norske arbeiderparti vælger de inden partiet organiserte foreninger et utvalg eller representantskap i følgende forhold: Enhver arbeiderforening har adgang til at vælge 1—3 representanter, likesom den har adgang til, forsaavidt den har

grupperet fagforeninger inden sin virkekreds, at vælge 1 repræsentant for hver saadan. Enhver tiltrædende stedlig, selvstændig fagforening vælger likeledes 1 repræsentant, likesom flere saadanne har adgang til at slutte sig sammen om 1 eller flere repræsentanter. En centraliseret fagforening vælger 1—3 repræsentanter. Repræsentanten vælges for 1 aar ad gangen.

§ 5. De valgte repræsentanter sammentræder til et landsmøde 1 gang aarlig og vælger da inden sin midte en hovedbestyrelse, bestaaende av 5 medlemmer, der har at administrere og bringe til utførelse de av repræsentanterne vedtagne forholdsregler eller bestemmelse i partiets interesse. Tillike vælges 3 suppleanter. Likeledes har repræsentantskapet hvert aar at vælge 3 revisorer til gennemgaaelse av hovedbestyrelsens regnskap.

Ordstyrer og sekretær vælges ved direkte valg, mens bestyrelsen vælger kasserer.

Utgifterne ved disse repræsentantmøter utlignes av hovedbestyrelsen paa de forskjellige foreningers repræsentanter.

Landsmøtet bestemmer for hvert aar, hvor hovedbestyrelsen skal ha sit sæde.

§ 6. De inden organisationen repræsenterte foreninger skal hvert kvartal indsende til hovedbestyrelsen beretning om foreningens virksomhet samt statistik over arbejdslønnen for de forskjellige fag, meddelelser om sykepleien og dens aarsaker og de sanitære forhold paa de forskjellige arbejdssteder (fabrikker og verksteder) inden distriktet.

§ 7. Saasnart hovedbestyrelsen har mottatt de forskjellige indberetninger fra fællesforeningerne, skal den utarbeide en saavidt mulig fyldestgjørende statistik, hvilken den da tilstiller repræsentanterne tillikemed regnskap over de indkomne frivillige bidrag og deres anvendelse, likesom statistiken bekjendtgjøres i de til partiets raadighet staaende blade, for derigjennem at oplyse om de sande aarsaker til den nu herskende nød og elendighet i samfundet.

§ 8. Saasnart en forening inden et bestemt distrikt har vedtat eller anerkjendt arbeidsnedleggelse inden distriktet, skal den vedkommende repræsentanter eller repræsentant straks, forinden arbeidet nedlægges, til hovedbestyrelsen indsende beretning derom tillikemed nøiagtig opgave angaaende aarsaken og omfanget av den mulige arbeidsnedleggelse samt meddelelser om de førte forhandlinger til en fredelig løsning. Hovedbestyrelsen skal da straks ekspedere de indkomne opgaver og meddelelser til samtlige repræsentanter og foreninger inden partiet og tillike ledsage disse meddelelser med et oprop til at indsamle pengebidrag til understøttelse av arbeidsnedleggelsen.

Likeledes skal hovedbestyrelsen av yderste evne virke for støtte gjennom de til partiets raadighet staaende blade.

En stedlig fagforening, som ikke har sluttet sig til de centraliserte fagforeninger av samme fag, maa dog ha den lokale arbeiderforenings eller, hvor saadan ikke findes, hovedbestyrelsens samtykke til arbeidsnedleggelsen, førend den er at betrakte som anerkjendt.

§ 9. Arbeidsnedleggelse bør ikke foretas av arbeidere, som ikke er organisert i en fagforening, og der bør ikke gripes til arbeids-

nedlæggelse, før alle fredelige midler, som staar til raadighet, er blit forsøkt uten resultat. Partiet bør derfor kun understøtte saadanne arbeidsnedlæggelser, som er iverksatte av en fagforening, efterat det har vist sig umulig at komme til en fredelig løsning.

§ 10. Forandringer i disse bestemmelser kan kun foretas paa et almindelig repræsentantmøte.“

Taktikken.

Som svar paa det stillede spørsmål: „Bør man optræde som selvstændig parti ved kommende stortingsvalg?“ vedtoges det kun at stemme paa de kandidater, som anerkjendte arbeiderpartiets program.

Almindelige resolutioner.

1. *By- og landarbeidere*: „Arbeidermøtet uttaler sig for nødvendigheten av dannelselse av fagforeninger blandt landarbeiderne, hvilket det bør være enhver landsdels centralkomites pligt at tilse samt utøve den nødvendige ledelse, for at byernes og landets arbeidere kan bli solidariske med hverandre og organiserte saaledes, at de kan optræde som et bestemt parti for at vareta hinandens fællesinteresser.“

2. *Direkte valg og valgdagen*: Møtet uttalte sig for direkte valg og for at valgdagen skulde være fridag.

3. *Kvindestemmeretten*: Møtet uttalte sig for almindelig stemmeret for kvinder som mænd.

4. *Akkordarbeidet*: Møtet uttalte sig for akkordarbeidets avskaffelse.

5. *„De forenede norske arbeidersamfund“*: „Arbeidermøtet uttaler nødvendigheten av, at Det norske arbeiderparti representeres saa talrig som mulig ved det av fællesstyret for De norske arbeidersamfund paatænkte møte paa Hamar neste sommer for om mulig at faa anerkjendt arbeiderpartiets program.“

6. *Fabriklovgivning*: „Arbeidermøtet uttaler sig for nødvendigheten av en normalarbeidsdagslov, forbud mot børnearbeidet, samt indskränkning av kvinders og unge menneskers arbeide i fabrikker og verksteder.“ (Tilstilles arbeiderkommissionen.)

7. *Pressen*: „Man anser det uheldig, at der eksisterer mere end et partiorgan i hver by, og man tilraader en sammenslutning av de to arbeiderblade: „Arbeideren“ og „Social-Demokraten“ i Kristiania.“

8. Utskrift av det paa møtet vedtagne program tilligemed resolutionerne, forsaavidt de vedkom statsmagterne, besluttedes tilstillet den norske regjering.

Anmerkninger: Resolution 1 vedtoges som svar paa følgende av Riise, Bergen, stillede spørsmål: „Hvad kan man gjøre for at beskytte byarbeiderne mot at bli skudt tilside av landarbeiderne?“ Beslutning 2 var foreslaat av Chr. H. Knudsen, 3 av Fostvedt, 4 av Riise, 5, 6 og 7 av C. Jeppesen. Samtlige vedtoges enstemmig, med undtagelse av den sidste, hvortil Pedersen, Kristiania, og Lode, Kristiansand, avholdt sig fra at stemme. Hovedledelsen henlagdes til Arendal. Til hovedledelse valgtes: Ordfører: *A. Andersen*, sagarbeider. Sekretær: *Andreas Hansen*, redaktør. Styremedlemmer: *A. Andersen Helle*, skomaker, *A. Nielsen*, hattemaker, og *K. Hallberg*, sagarbeider. Ordføreren valgtes med 8 av 16 avgivne stemmer, idet de andre 8 faldt spredt paa 4 kandidater.

Indbydelsen til arbeidermøtet i Arendal var utstedt av de i Arendal under navnet „Samhold“ sammensluttede foreninger. Med indbydelsen hadde de vedlagt den ovenfor refererte „foreløbige“ dagsorden. „Den socialdemokratiske forening“ i Kristiania, som hadde mottat indbydelsen til sin generalforsamling den 19. juli, besluttet her at delta i møtet og valgte til repræsentanter C. Jeppesen, Chr. H. Knudsen og maler Holm. Paa medlemsmøte den 16. august opstilte foreningen sine forslag til dagsordenen.

Under Arendalsmøtet blev en komite paa 5 mand (Chr. H. Krudsen og Pedersen, Kristiania, Riise, Bergen, Lode, Kristiansand, og Andreas Hansen, Arendal) nedsat til at forfatte love og regler for hovedledelsen. Til programmet hadde Chr. H. Knudsen foreslaat som punkt 2 „Direkte valg“ og 3 „Valgdagen blir den samme for hele landet og erklæres for en fridag“. Disse forslag bifaldtes ikke. — med den motivering, at det kunde bevirke enkelte organisationers frafald. De vedtoges derimot, som man ser, i resolutions form. Stemmeretsadressen og resolutionerne om organisationen var foreslaat av Jeppesen.

Møtet avholdtes i lokalet ved Ormetjern. Der møtte repræsentanter for 19 foreninger. Ved aapningsmøtet var ca. 600 tilstede.

2det landsmøte i Kristiania 13. og 14. juli 1888.

Beslutninger.

Program.

Et spørsmål: „Bør programmet utvides?“ besvaredes med ja. Følgende program vedtoges:

1. Indførelse av almindelig stemmeret med direkte valg og valg paa fridag.
2. Indførelse av en arbeiderbeskyttelseslov med normalarbeidsdag.
3. Human alderdomsforsørgelse for ubemidlede og ved staten.
4. Al told paa nødvendighetsartikler ophæves og direkte skat efter stigende skala indføres.
5. Fri og fælles undervisning i stats- eller kommuneskoler.
6. Gratis og offentlig retspleie.
7. Entreprenant- og anbudsuvæsenets avskaffelse.“

Der faldt beslutning for, at punkt 4 paa det forrige program om støtte av streiker skulde strykes, idet den ansaaes overflødig.

Lovforandringer.

De i lovene foretagne forandringer var væsentlig kun smaa redaktionsændringer. Punkt b § 1 gaves følgende ordlyd: „Saavidt gjørlig søke utgit arbeiderblade, flyveblade, arbeiderskrifter og lignende for derved at sprede oplysning om de nuværende særlig for arbeiderne fordærlige samfundsforholde.“ Punkt c blev strøket. § 2 simplificertes saaledes: „Adgang til at slutte sig til partiet har enhver forening, der anerkjender partiets program.“ § 3. „Enhver forening, der slutter sig til partiet, forpligter sig til efter evne at støtte ved frivillige bidrag til gjennomførelsen av det opsatte program, samt til gjennomførelse av en inden et i partiet repræsenteret fag- eller faggruppe opstaat berettiget og anerkjent arbeidsnedleggelse. Tillike skal enhver forening, der tiltræder partiet“ osv. som oprindelig. § 4 gaves følgende redaktionsændringer: „utvalg eller“ blev strøket i første punktum; „tiltrædende“ blev strøket i 3dje punktum. § 5. Sidste sætning i første punktum gaves saadan lydelse: „der har at administrere og bringe til utførelse de av landsmøtet vedtagne bestemmelser“. „Repræsentantmøter“ forandredes til „landsmøtet“ i 4. punktum. Sidste sætning i sidste punktum blev strøket. § 6 gaves følgende ordlyd: „Det paaligger hovedbestyrelsen aarlig at tilstille de enkelte foreninger schema

til utfylning. Disse schemaer maa særlig kræve statistiske opgaver over medlemsantallet, arbejdslønnen, arbejdstiden, sykeligheten og døds-aarsakerne, samt om, hvormange medlemmer der er stemmeberettigede. Det paahviler foreningerne at utfylde disse schemaer og tilbakesende hovedbestyrelsen dem senest inden utgangen av mai maaned. § 7. „Saa snart hovedbestyrelsen har mottat de forskjellige indberetninger fra fællesforeningerne, skal den utarbeide en saavidt mulig fuldstændig statistik, der bekjendtgjøres i de til partiets raadighet staaende blade. Denne statistik, tillikemed regnskap, tilstilles tillike de inden partiet staaende foreninger.“ § 8. „Saasnaert en forening inden partiet har vedtat arbeidsnedlæggelse, har vedkommende forenings bestyrelse straks at tilsende hovedbestyrelsen nøiagtig beretning om aarsaken til og omfanget av arbeidsnedlæggelsen. § 9. „Partiet støtter kun saadanne arbeidsnedlæggelser, som er iverksatte av en forening, efterat det har vist sig umulig at komme til en fredelig løsning.“ § 10. „Forandringer i disse bestemmelser kan kun foretas paa et landsmøte.“

Almindelige resolutioner.

1. *Arbeidssykekasser*: Hvorledes kan man ophjælpe arbejds-sykekasserne i vort land? Besluttedes: „Landsmøtet overdrager hovedbestyrelsen at foranstalte avholdt et fællesmøte av Kristiania og omegns sykekasseforeninger til drøftelse av sykekassevæsenet.“

2. *Akkordsystemet*: „Landsmøtet paalægger hovedbestyrelsen at sørge for, at der i de forskjellige fagforeninger holdes foredrag og diskuteres om akkordsystemets indflydelse paa arbejdslønnen.“ (I tilslutning til programmets punkt 7.)

Anmerkninger: Dagsordenen var omsendt av hovedledelsen og dateret Arendal 8. juni 1888. Den omfattet følgende 3 punkter: 1. Beretning. 2. Valg. 3. Bør nedenstaaende punkter optages paa partiets program: a) Indførelse av direkte valg og valg paa en av staten bestemt fridag; b) gratis og fælles undervisning i stats-skoler; c) opprettelse av en folkepensionskasse for staten. Av 14 tilsluttede foreninger hadde 9 sendt representanter. C. Jeppesen og Chr. H. Knudsen valgtes til dirigenter, Braune og Holm til sekretærer. Hovedbestyrelse for kommende aar blev: Ordfører *H. Jensen*, skrædder. Sekretær *Myhre*, snekker. Styremedlemmer: *L. Andresen*, skomaker, *A. Carlsen*, ølbyggeriarbeider, *Chr. H. Knudsen*, boktrykker. Hovedledelsen henlagdes til Kristiania. Møtet avholdtes i Kristiania arbeidersamfund. — Hovedinteressen i „Det forenede norske arbeiderparti“s politik i 1888 samledes dog ikke om landsmøtet. Utvidelsen av programmet kom jo rent selvfølgelig, og ellers var der ikke noget av betydning drøftet. Det aktuelle flot av den i Arendal aaret før fattede beslutning om, at partiet i størst mulig utstrækning skulde la sig representere paa det 4. norske landsarbeidermøte paa Hamar, som avholdtes i dagene fra 8. til 12. juli, altsaa umiddelbart forut. Partiet møtte ogsaa mandsterkt op her og mønstret sine bedste kræfter. De kom midt ind i alle de aktuelle spørsmåal med friske ideer og stort kampmod. Landsfolket bestod av venstres forskjellige vaklende elementer. Her skulde arbeidernes taktik ved de kommende stortingsvalg avgjøres, hvorved *stemmeretten* og de sociale spørsmåal i deres forhold til arbeiderne skulde faa sin avgjørelse. Man hadde følelsen av, at her var det, at retningen av norsk arbeiderpolitikk skulde bestemmes. „Det forenede norske arbeiderparti“s mænd fik da ogsaa avgjørende indflydelse paa møtes viktigste beslutninger, og det unge partis agitation blev baseret paa dette møtes resultat under de nærmest følgende politiske kampe. Baade ikraft av beslutningen i Arendal og de følger den fik, har saaledes Hamarmøtet faat en saa stor betydning for „Det norske arbeiderparti“s historie, at det vil faa sit særskilte kapitel, naar denne skrives, og de principielle

beslutninger refereres derfor her: Hr. *Castberg* hadde stillet følgende forslag angaaende taktiken: „Idet landsarbeidermøtet fastholder almindelig stemmeret som arbeidernes livssak, uttaler det, at arbeiderne bør støtte venstre ved de forestaaende valg.“ Dette forslag faldt, og det som endelig vedtoges, og siden under navn av „Hamar-resolutionen“ egentlig blev valgkampens spids, flk følgende ordlyd:

- „1. Arbeiderne bør ved de forestaaende valg i alle de valgkredse — hvor venstre motsætter sig almindelig stemmeret som valgprogram — opstille egne valgmand.
2. a) Enhver arbeider, der har betingelser for stemmeret, bør gjøre sig stemmeberettiget.
b) Enhver saadan arbeider bør møte frem til valget.
3. a) For at kunne optræde som politisk parti til fuld utnyttelse av de nuværende stemmeretsregler til snarlig gjennomførelse av almindelig stemmeret og de øvrige krav bør arbeiderne slutte sig sammen efter de politiske valginddelinger i amts- og byforeninger med en landsforening i spidsen.
b) Arbeiderne bør organisere sig i fag- eller arbeiderforeninger bygget paa et politisk arbeiderprogram.“

Resolutionen er ikke utgaat fra enkeltmands initiativ. Punkt 1 — der vedtoges med 66 mot 20 st. — og punkt 3 b fremsattes av boktrykker *Chr. H. Knudsen*, punkt 2 a og b er fattigforstander *A. Johnssons* forslag, og punkt 3 a er kirkesanger *Gunstein Andersens*. Landsmøtet paa Hamar var ogsaa i flere andre henseender banebrytende for arbeiderpolitikken og pekte fremover mot socialismen, hvad ogsaa høirepressen anmerket. Paa forslag av *Castberg* vedtoges en resolution krævende ophevelse av told paa levnetsmidler og indførelse av direkte beskatning med stigende skala. Angaaende den av den parlamentariske arbeiderkommission avgivne indstilling blev følgende av *C. Jeppesen* foreslaaede resolution vedtat: „Med det maal for øie at faa indskrænket arbeidstiden til 8 timer, uttaler møtet sin tilslutning til mindretallets forslag, dog med det forbehold: a) At overarbeide absolut forbydes undtagen i saadanne tilfælde, hvor menneskers ve og vel er avhængig derav. b) Alt hjemmearbeide for fabrieker, mester eller andre arbeidsgivere forbydes. c) Barn under 14 aar maa ikke arbeide i fabrikker eller verksteder.“ Hertil blev paa forslag av *Castberg* føiet krav paa oprettelse av et statsbureau for arbeiderstatistik.

Angaaende jordspørsmålet blev følgende av *C. Jeppesen* foreslaaede resolution vedtat:

„Staten bør efterhaanden ekspropriere al ikke opdyrket jord, samt opkjøpe anden jordeiendom, der er tilsalgs. Denne jord overdrages landarbeidere til eiendom efter billig takst eller til bruk for levetiden mot en avgift svarende til billigst mulig rente av takstværdien, i hvilket fald deres barn bør være fortrinsberettiget til at tiltræde eiendommen efter forældrene. Der opprettes en statslaaneindretning, hvor landarbeiderne, der overtar statsjord, kan faa billige laan til eiendommens drift. Møtet finder, at husmænd, leilendinger o. l. bør gives ret til at kræve sine pladse til eiendom imot at erlægge vederlag for pladsens værdi efter lovlig takst.“

Det paalagdes fællesstyret at nedsætte en komite, som skulde utarbeide og fremsætte forslag for stortinget i overensstemmelse med disse principer. Der vedtoges yderligere beslutninger i favor av direkte valg, valg paa en fridag, hemmelig avstemning, henlæggelse av valghandlingen under borgerlige myndigheter, og endelig tilslut for en fælles almenskole og religionsundervisningens sløifning i statsskolen. Skolespørsmålet indlededes av lærer *Keyser* fra Kristiania, og særlig fremskredne ansøkelser forfægtedes av lærer *Pedersen* fra Namsos, som ogsaa forfattet resolutionen om en fælles skole. Religionsundervisningens sløifning var foreslaat av *A. Johnsson*. Mange av de mer konservative undlod at stemme ved de sidste voteringer.

Det reelle i „Det norske arbeiderparti“ lovændringer er den sterkere præcision av organisationen som et „parti“ og forenklingen av organisationsforholdene. Samtidig holdes der paa organisationens faglige karakter.

3dje landsmøte avholdt i Kristiania 18.—19. august 1889.

Beslutninger.

Partistyret.

Der besluttedes: „Den fratrædende hovedbestyrelse har ingen stemme i møtets beslutninger.“

Partiets opløsning.

Dagsordenens punkt 1: „Er det heldig, at arbeiderpartiet opløses, og at de foreninger, som er tilsluttet samme, gaar over i „De forenede norske arbeidersamfund“? besvartes enstemmig med *Nei*.

Programmet.

Følgende vedtoges:

„Den menneskelige arbeidskraft er kilden til vort samfunds velstand og kultur. Derfor og fordi frembringelsen av samfundsfornödenheterne mere og mere antar en samfundsmæssig karakter bør raastoffene og frembringelsesmidlerne efterhvert tilfalde dem, der har frembragt samme, og samfundet bør, delt i produktionsgrene, ordne produktionen.“

Pariserresolutionerne.

Landsmøtet gav enstemmig de paa Pariserkongressen vedtagne resolutioner sin tilslutning.

Unionssaken.

Som svar paa diskussionsemnernes punkt 2 („Det forenede norske arbeiderpartis stilling til Bjørnsons nationalhatvækkende tale paa Gjøviksmøtet“) sluttet man sig enstemmig til en paa et av „Socialdemokratisk forening“ i Kristiania avholdt offentlig møte den 30. juli vedtat resolution og en paa et i „Socialistisk arbeiderforening“ i Bergen den 10. august avholdt møte vedtat resolution. Disse resolutioner gjengives derfor her:

1. *Kristianiaresolutionen*: „Forsamlingen uttaler sin sterkeste protest mot Bjørnstjerne Bjørnsons uttalelser paa Gjøviksmøtet, forsaavidt disse angik arbeidernes deltagelse i den unionelle strid, idet den finder, at de kun kan tjene til at opegge nationalhatet, hvilket er

saa meget mere beklagelig, som arbeiderne i alle lande, saaledes ogsaa i Sverige, har den samme interesse.“

2. *Bergensresolutionen*: „Det kapitalistiske samfund bevæger sig i klassemotsætninger mellem storfolket (bourgeoisiet) og smaafolket (proletariatet), der hver har sine særinteresser. Storfolk har sine og smaafolk har sine. Disse økonomiske forhold er det altsaa, der knytter alle landes smaafolk sammen; bevis herpaa er det nys avholdte alfolkelige arbeiderstevne i Paris. Gaaende ut fra denne historiske kjendsgjærning, anser den herværende offentlige forsamling Bjørnstjerne Bjørnsons nationale agitation for et, allerede i forveien mislykket, forsøk paa at opegge det norske smaafolk mot det svenske.“

Agitation.

Der vedtoges:

„Paa alle de cirkulærer og skrifter, som utsendes fra „Det forenede norske arbeiderparti“, tilbydes fag- og arbeiderforeninger, saavel i byerne som paa landet, at kunne faa foredragsholdere til sine foreninger mot, at de betaler omkostningerne og arrangerer det nødvendige for møtets avholdelse.“

Finanser.

„Landsmøtet henstiller til de tilsluttede foreninger at opta til diskussion følgende forslag: „Foreningerne indbetaler til hovedkassereren 3 øre pr. maaned av hvert betalende medlem, istedetfor den nu brukelige utligning av utgifterne paa foreningerne.“ Svaret herpaa tilstilles hovedbestyrelsen inden 1. december dette aar. I tilfælde av, at forslaget vedtages av alle foreninger, indkræves kontingenten fra 1. januar 1890.“

Anmerkninger: Som dagsorden forelaa et spørmaal fra Stenhuggernes fagforening, Kristiania, om det var heldig, at arbeiderpartiet opløstes og gik over i „De forenede norske arbeidersamfund“, et forslag fra Socialdemokratisk forening i Kristiania om, „at „Det norske arbeiderparti“ uttaler sin tilslutning til det socialdemokratiske program som det endelige maal, arbeiderne bør stræbe hen til“, og et utformet programpunkt i samme retning (det endelig vedtagne) av „Socialistisk arbeiderforening“ i Bergen. Saa var der opsat tre diskussionsemner; det første om Pariserkongressens beslutninger, det andet om endel uttalelser av Bjørnson i unions-saken ved et arbeiderstevne paa Gjøvik og det tredje om lovenes § 1 litr. a. Møtet avholdtes i Kristiania arbeidersamfund. 9 foreninger var repræsenteret ved 12 repræsentanter. Der opstod debat om, hvorvidt møtet hadde ret til at vælge sin egen ledelse. Dette blev fastslaaet, og til ordstyrer valgtes Jeppesen, til sekretær Olofsen. Respektive varamænd Braune og Einarsen. Paa Gjøvik var der den 14. juli avholdt et arbeiderstevne, hvor Bjørnson ogsaa hadde været tilstede. Han holdt om formiddagen et meget skarpt foredrag mot svenskestyret i Norge, der straks vakte megen motsigelse, især blandt de socialistisk-tænkende arbeidere. Paa eftermiddagen holdt han et arbeiderforedrag, hvori han indrømmede arbeiderkravenes berettigelse. Det var naturligvis den skarpe tone, hvori Bjørnsons foredrag var holdt, som vakte arbeidernes motsigelse. „Socialdemokratisk forening“ holdt et protestmøte med diskussion den 30. juli og „Socialistisk arbeiderforening“ et lignende den 10. august. *Partistyre:* Til ordfører valgtes *Chr. H. Knudsen*, sekretær Hejde, styremedlemmer Hoff, Andersen og Einarsen. — Om ikke i de klareste uttryk, saa maa det dog siges, at „Det forenede norske arbeiderparti“ paa dette møte principielt har knæsat socialismen. Dette betegnes direkte ved vedtagelsen av den av „Bergens socialistiske arbeiderforening“ fremsatte resolution og indirekte ved tilstemningen av de paa Pariserkongressen vedtagne resolutioner.

4de landsmøte i Kristiania 18. august 1890.

Dagsorden: 1. Beretning. 2. Regnskap. 3. Kontingent til hovedkassen. 4. Bør foreningerne inden „Det forenede norske arbeiderparti“ støtte arbeidsnedlæggelser, der er iverksatte av korporationer, som ikke staar indordnet i partiet? 5. Hvad kan gjøres for at indskrænke indførelse av snekkerarbeide fra landet til byerne? 6. Hvad kan gjøres for at hindre salg av nye møbler paa auktioner samt det omsiggripende møbelhandlersystem?

Kontingenten.

Beslutning: „Fra 1. januar 1891 svarer de partiet tilsluttede foreninger en kontingent til partikassen av 2 øre pr. medlem og maaned. Kontingenten indbetales efter hver regnskapsavslutning i de respektive foreninger.“

Utenforstaaende organisationer.

Beslutning: „Foreninger inden „Det forenede norske arbeiderparti“ har ingen forpligtelse til og bør ikke yde pekuniær støtte til utenfor partiet staaende organiserte korporationer.“

By- og landarbeidere.

Beslutning (til punkt 5 og 6): „Den skade, som landarbeiderne foraarsaker byarbeiderne, kan kun ophæves med frikonkurransesystemets avskaffelse og indførelse av fælleseie av produktionsbetingelserne. Veien til at naa dette maal er arbeidernes organisation.“

Lovene.

Paa foranledning av et spørsmal om, hvorvidt lovene tillot, at der av partikassens midler bevilgedes støtte ved arbeidsnedlæggelser, nedsattes der en komite til revision av partilovene.

Anmerkninger: Partistyre blev: Ordfører: *C. Jeppesen*, sekretær: Christensen. Styremedlemmer: Pettersen, Wahl og Larsen. Lovrevisionskomite: Wahl, Wæmstad og Christensen. Partiets socialistiske tendens markeres i resolutionen til besvarelse av dagsordenens punkt 5 og 6.

5te landsmøte i Kristiania 1. og 2. august 1891.

Dagsordenen bestod foruten de kurante saker kun i fastsættelse av program og love.

Beslutninger.

Program.

Følgende program vedtoges:

„Grundaarsaken til den sociale elendighet, aandelige underkuelse og politiske avhengighet er det forhold, at arbeidsmidlerne (grund, jord, bjergverker, gruber, samfærdselsmidler, maskiner og verktøi) er overgaat til at bli et faatal samfundsmedlemmers enebesiddelse.

Det norske arbeiderparti, som har sat sig arbeiderklassens befrielse som maal, tilstræper derfor arbeidsmidlernes overgang til samfundets fælleseiendom og produktionen forandret fra kapitalistisk til socialistisk.

Med den saakaldte statssocialisme, der sætter staten i den private arbejdskjøpers sted, har arbeiderpartiet intet at bestille.

I alle lande med kapitalistisk produktionsmaate har arbeiderne samme interesser; med verdenssamkvemets og verdensmarkedets utvidelse blir arbeidets stilling i hvert land bestandig mere avhengig av arbeidernes stilling i andre lande; arbeiderklassens befrielse er derfor ikke en national, men en social opgave, til hvilken arbeidernes interesser i alle kulturlande er knyttet i like høi grad. I erkjendelse herav erklærer Det norske arbeiderparti sig ét med de klassebevisste arbeidere i alle øvrige lande.

Arbeiderpartiet kjæmper for like rettigheter og like pligter for alle uten hensyn til kjøen og for ophævelse av al klasseforskjel; i denne kamp staar det som repræsentant ikke blot for lønsarbeidere, men for alle undertrykte, for alle fordringer, som er egnet til at forbedre folkets stilling i almindelighet og arbeidernes i særdeleshet. Partiet kjæmper derfor i oieblikket for:

- I. Arbeidernes sammenslutning og solidaritet.
- II. Almindelig, like og direkte stemmeret til alle stats- og kommuneinstitutioner for alle i landet hjemmehørende personer, som har fyldt 21 aar, med valg paa en fridag og hemmelig avstemning.
- III. Folkets direkte deltagelse i lovgivningen ved, at der hjemles det forslags- og forkastelsesret.
- IV. En virksom arbeiderbeskyttelseslovgivning paa følgende grundlag:

- a. Forbud mot anvendelse av barn under 14 aar til arbeide i fabriker og paa verksteder.
 - b. Forbud mot natarbeide, undtagen i saadanne industrigrene, som efter sin natur, av tekniske grunde eller av hensyn til den offentlige velfærd kræver det.
 - c. Fastsættelsen av en maksimalarbeidsdag paa 8 timer.
 - d. En uavbrutt hvilepause paa 36 timer om uken.
 - e. Forbud mot anvendelse av giftige eller andre arbeidernes helbred ødelæggende stoffer i produktionen, hvor dette ikke er absolut nødvendig.
 - f. Tilsyn med arbeidspladse, gruber, skibe, fabriker og verksteder ved personer valgte av arbeiderne.
 - g. Sundhetskontrol med arbeiderboliger, tyendes og sjøfolks soverum m. v.
- V. Avskaffelse av alle love og vedtægter, som innskranke den frie meningsytring, forenings- og forsamlingsfrihet.
- VI. Sjøfolk, landarbeidere og tjenestetyende likestilles med industriarbeiderne; alle love og bestemmelser — saasom sjøfarts-, husmands- og tyndeloven — der stiller arbeiderne i disse brancher i et særforhold, ophæves.
- VII. Alle bidrag av offentlige midler til kirkelige og religiøse formaal ophører. De kirkelige samfund blir at betrakte som private foreninger.
- VIII. Skolen er konfessionsløs. Undervisningen i de offentlige folkeskoler er tvungen. Undervisningen i alle offentlige læreanstalter er gratis. Det offentlige paatar sig opdragelsen av forældrelose og saadanne barn, hvis forældre ikke kan eller vil opdrage dem i overensstemmelse med tidens krav.
- IX. Opprettelsen av internasjonale voldgiftsdomstole. Militarismens avskaffelse og indførelse av almindelig folkevæbning.
- X. Gratis retspleie og retshjelp.
- XI. Gratis lægehjelp og lægemidler.
- XII. Human forsørgelse for alle gamle, svage og arbeidsinvalidere.
- XIII. Avskaffelse av alle indirekte skatter. Gradvis stigende inntægtskapital- og arveskat til bestridende av alle offentlige utgifter.
- XIV. Anbuds- og licitationssystemets anvendelse ved offentlige arbeiders utførelse — ophører.

Love.

§ 1. Det norske arbeiderparti skal virke for gjennomførelse av partiets program ved at utsende foredragsholdere, agitatorer og organisatorer, ved at utgi blade, brochurer og skrifter og ved at delta i alle valg til stats- og kommuneinstitutioner, hvor der er utsigt til resultater.

§ 2. Adgang til at slutte sig til partiet har enhver forening, der anerkjender partiets program.

§ 3. Enhver forening, der slutter sig til partiet, har at betale 5 kroner i innskjut og 2 øre for hvert betalende medlem pr. maaned (kvindelige foreningers medlemmer betaler det halve i kontingent), samt

efter evne at støtte med frivillige bidrag de av repræsentantskapet anerkjendte berettigede arbeidsnedlæggelser inden partiet.

§ 4. Til Det norske arbeiderpartis landsmøte vælger de partiet tilsluttede foreninger repræsentanter i følgende forhold:

Enhver forening har adgang til at vælge 1 repræsentant og 1 for hvert følgende 50 medlemmer. Flere foreninger kan ogsaa slutte sig sammen om en eller flere repræsentanter.

§ 5. De valgte repræsentanter sammentræder til et landsmøte 1 gang aarlig og vælger da en hovedbestyrelse, bestaaende av 7 medlemmer, der har at administrere og bringe til utførelse de av landsmøtet vedtagne bestemmelser.

Tillike vælges 3 suppleanter samt 3 revisorer til gjennomgaaelse av hovedbestyrelsens regnskap.

Utgifterne ved landsmøtet, saavel som hovedbestyrelsens tilstedeværelse ved samme, saafremt de ikke tillike er valgte repræsentanter, betales av partikassen.

Landsmøtet bestemmer for hvert aar, hvor hovedbestyrelsen skal ha sit sæte og hvor næste landsmøte skal holdes.

§ 6. Det paaligger hovedbestyrelsen aarlig at tilstille de enkelte foreninger skemaer til utfylning.

Disse skemaer maa særlig kræve statistiske opgaver over medlemstallet, arbeidslønnen, arbeidstiden, sykkeligheten og dødsarsakerne, samt om hvormange av medlemmerne der er stemmeberettigede.

Det paahviler foreningerne at utfylde disse skemaer og tilbaksende hovedbestyrelsen dem senest inden utgangen av mai maaned.

§ 7. Saasart hovedbestyrelsen har mottat de forskjellige indberetninger fra foreningerne, skal den utarbeide en saavidt mulig fullstændig statistik, der bekjendtgjøres i de til partiets raadighet staaende blade.

Denne statistik, tillikemed regnskap, tilstilles tillike de inden partiet staaende foreninger.

§ 8. Saasart en forening inden partiet har vedtat arbeidsnedlæggelse, har vedkommende forenings bestyrelse straks at tilsende hovedbestyrelsen nøiagtig beretning om aarsaken til og omfanget av arbeidsnedlæggelsen.

§ 9. Partiet støtter kun saadanne arbeidsnedlæggelser, som er iverksatte av en forening, efterat det har vist sig umulig at komme til en fredelig løsning.

I tilfælde av krav om pengebidrag av partiets kasse, har hovedbestyrelsen saavidt gjørlig at sammenkalde partimøte eller stedlig repræsentantmøte.

§ 10. Forandringer i disse bestemmelser kan kun foretas paa et landsmøte.

Manifest.

„Et alvorsord til norske arbeidere fra repræsentanterne ved Det norske arbeiderpartis 5. aarsmøte: For de mænd som i aarrækker drevne av retfærdighetsfølelse og en fast overbevisning om muligheten av at forbedre de ulykkelige forhold, hvorunder saa mange av folket

og særlig arbeiderklassen lever — har det været saart at se, i hvor høi grad arbeiderne mangler samfundsfølelse, mangler forstaaelse av, hvor nær deres og deres families daglige interesser er knyttet til det samfund, hvori de lever og av hvilket det er en del.

Det har været saart at se, med hvilken likegyldighet de har set paa, ja ofte liketil motarbeidet de fremskridtsbestræbelser, som først og fremst tilsigtet at lette dem deres sorger, byrder og tunge slid og skaffe litt mere lys og lykke ind i deres tilværelse.

Det har været saart at se arbeidernes mangel paa solidaritet, se deres mistro — ja ofte hat til deres egne klassefæller, og da især til de av dem, som viste dem sammenslutningens vei som det eneste middel, der kunde føre til befrielse.

Klassesamfundets undertrykkelse, den aandelige underkuelse og den al kraft opsplitende kamp for tilværelsen bærer for en stor del skylden; men mange vet vi, at disse klager maa ramme som bebrei- delser.

Mange, forfærdelig mange, er de, som en sneversynt egeninteresse har gjort til bakstrævets og overklassetyranniets lydige redskaper.

Mange arbeidere, som tjener nogle øre mere om dagen end en kamerat ialmindelighet, eller som lægger an paa at staa høit i sine principalers gunst, har ikke været at formaa til at slutte sig til organisationerne, og om de ikke likefrem har motarbeidet kameraternes bestræbelser paa at forbedre sin stilling, saa har de gjort det ved at staa solidariske med arbeiderklassens motstandere; ti i arbeiderkampen gjælder det: den, som ikke er med, er imot!

Dette gjælder som regel i kampen mellem arbeidere og arbeidskjøpere, om arbeidstiden og arbeidslønnen; men det gjælder ogsaa i i samfundskampen mellem fremskridt og bakstræv, mellem selvstændighet og undertrykkelse mellem frihet og despoti — den, som ikke er med, er imot! Derfor er eders ansvar, som ikke tar del i denne kamp, saa enorm. I tusener norske arbeidere, som har stemmeret, men som ikke benytter den, av eder er det de utestængte venter sin borgerret, de undertrykte befrielse, de forurettede retfærdighet, de forældreløse kjærlighet, de nødlidende hjælp og de gamle utslitte mænd og kvinder omsorg og pleie.

Hvor længe vil I la dem vente?

Vi staaar overfor et valg, i betydning større end nogensinde. Det gjælder ikke bare ministeriet Steen eller Stang. Det gjælder meget uendelig mere, det gjælder om, hvorvidt den klasse i samfundet skal komme igjen med majoritet, som vil lænkebinde de sidste rester av sand frihet og kvæle al sund tænkning; den klasse, som ikke skyr noget middel, naar det gjælder bevarelsen av tilranede forrettigheter og nedarvede privilegier.

Det er det, det gjælder, derfor føler vi det som en pligt i de arbeideres navn, vi repræsenterer, at stille en indtrængende appel til eder: Gjør eder stemmeberettiget enhver, som har betingelser, mot frem, naar valgdagen kommer, og stem paa de mænd, som vil almindelig stemmeret.

De sociale spørsmåls løsning maa bli arbeidernes verk, derfor tilroper vi enhver stemmeberettiget norsk arbeider i de utestængtes, i de undertryktes, i de ulykkeliges navn: Gjør din pligt!“

Almindelige bestemmelser.

Kontingenten: „Vedrørende organisationen uttaler møtet: 1. En væsentlig hemsko for foreningernes vekst som for deres handledygtighet er den for de aller fleste foreninger altfor lave kontingent. Paa det indstændigste opfordres de foreninger, der har en forholdsvis lav kontingent, til at forhøie samme. Er foreningens økonomiske hjælpemidler smaa, er det vanskelig at faa de utenforstaaende til at slutte sig til, og det er aldeles umulig for foreningen at utrette noget til fordel for medlemmerne. 2. Det henstilles til de partiet tilhørende foreninger at trykke paa sine medlemskort: „Det norske arbeiderparti““.

Stemmeretten: „Idet Det norske arbeiderpartis 5. landsmøte uttaler sin tilslutning til den her i byen 17. mai vedtagne resolution angaaende almindelig stemmeret, opfordres hovedbestyrelsen til at træde i forbindelse med bestyrelserne for andre foreninger, der deltar i den aktuelle politik, for at undersøke hvilke garantier der kan erholdes for at de opstillede valgmand og derigjennem stortingskandidaterne vil gjøre almindelig stemmeret til sin første og viktigste opgave, hvorefter hovedbestyrelsen i betimelig tid før valgene sammenkalder partimedlemmerne.“

Anmerkninger: Landsmøtet i 1891 betegner Det norske arbeiderpartis definitive og bestemte overgang til socialismen ved antagelsen av et rent socialistisk program. Den beretning, som oplæstes paa møtet i 1891, og som er den første egentlige beretning, der er avgitt, indeholder de erfaringer, man hadde høstet. Herav citeres: „For august 1887 var arbeiderorganisationen her i landet et kaos uten plan og uten samarbeide. Der stod ikke mindre end 4 landsorganisationer mot hverandre, nemlig: De gamle arbeidersamfunds fællesorganisation (5 foreninger), „Samhold“foreningerne i og omkring Arendal med „Samholdsavis“ som organ, Det norske arbeiderforbund med bladet „Arbeideren“ og Socialdemokratisk forening i Kristiania og Bergen med bladet „Socialdemokraten“. Saa var det Samholdsforeningerne utstedte indbydelse til møtet i Arendal. De tre sidstnevnte organisationer møtte frem, og møtets forhandlinger kom fornuftigvis til at dreie sig om en sammensmeltning til et landsparti. Resultatet av forhandlingerne blev stiftelsen av „Det forenede norske arbeiderparti“. Møtet tok alle mulige hensyn: der vedtoges saaledes et meget moderat liberalt arbeidsprogram, som „alle kunde være med paa“, og for at fjerne alle hindringer for sammenslutningen enedes man om ikke at fastsette nogen kontingent for de tilsluttede foreninger. Trods disse hensyn blev det dog kun Samholdsforeningerne og de socialdemokratiske foreninger i Bergen og Kristiania samt Kristiansands understøttelsesforening — ialt 11 foreninger — som sluttet sig til partiet. Allerede 1888 gikk Samholdsforeningerne istrykker. De øvrige 10 foreninger stod urokkelig sammen; men til 1890 hadde ikke en eneste ny forening sluttet sig til. Da indsaa de i partiet staaende foreninger, at alle hensyn var spildt; de ikke-socialistiske foreninger vilde ikke samarbeide; det var den erfaring, man var kommet til, og arbeiderpartiets landsmøte vedtok derfor et principielt socialistisk program og fastsatte en maanedlig kontingent av 2 øre pr. medlem til partikassen. Det var saa langt fra, at dette skritt satte partiet tilbake — tvertimot. I det forløpne aar er de partiet tilhørende foreninger vokset fra 10 til 17 og medlemstallet fra 1633 til 2441, omfattende Kristiania, Bergen, Kristiansand og Fredrikshald.“ Beretningen omtaler derpaa pressens utvikling. „Socialdemokraten“ utgaar i 2000 eksemplarer og støttes av 23 foreninger. I Bergen er „Arbeiderens Røst“ begyndt at utkomme. Iste maidemon-

strationerne, agitationen, kommunevalgene i Kristiania og streikebevægelsen omtales. Partiet er midt oppe i den moderne socialismes liv. — Den 11. juli og følgende dage var det 5. norske arbeidermøte avholdt i Drammen. Av dette møtes 95 deltagere skal 27 ha været socialdemokrater. Der levertes kraftige indlæg fra socialdemokratisk side, saaledes av A. Johnsson i skolespørsmålet, av dr. Oscar Nissen i tjenestepikespørsmålet og av C. Jeppesen i landarbeiderspørsmålet, alderdomsforsørgelses-saken o. fl., og der fattedes mange beslutninger i samme radikale retning som Hamarmøtets. Men møtet demonstrerte dog tydelig, at kløften mellem De forenede arbeidersamfunds medlemmer og socialisterne var utdypet, og at herigjennem laa ikke veien for socialismen. De forenede arbeidersamfunds ledere paa sin side ønsket jo før jo heller at bli av med den socialistiske kontingent paa sine møter. Ogsaa herfra fik Det norske arbeiderparti vinket om, at nu maatte det stille sig paa egne socialistiske ben og ikke vente paa den utvikling, som var nødvendig for de andre. — Ved Det norske arbeiderpartis 5. landsmøte var 11 foreninger representert ved 16 delegater. Til ordstyrere valgtes Chr. H. Knudsen og H. Jensen, sekretærer J. Christensen og H. Keyser. *Partistyre*: C. Jeppesen, ordfører, J. Christensen, sekretær, E. Wahl, M. Pedersen, H. Keyser, Chr. H. Knudsen og K. Ziener, styremedlemmer.

6. landsmøte i Kristiania 3. og 4. septbr. 1892.

Foruten de kurante ting omfattet dagsordenen følgende saker: Partiorganets økonomi; Arbeiderpartiets taktik og repræsentation ved kommende valg; herunder ogsaa unionsspørsmålet; Agitationen; Lovændringer; Forholdet til utlændinger (frem-sat av formerforeningen); Offentlige arbeiders utførelse i landet (frem-sat av plate-arbeidernes forening), og desuten følgende fra „Socialistisk arbeiderforening“ i Bergen foreslaaede:

- „1. Hævdelse av partiets program saaledes:
 - a) At det kan virke kraftig til forbindelse mellem partiets avdelinger.
 - b) At de forskjellige avdelinger i landet til enhver tid underrettes om, hvad der foretages overfor de øvrige politiske partier.
2. Landsmøtet hævder ensartet undervisning i private som offentlige barneskoler. Ved lov pligter staten kontrol med skolerne.
3. Samfundet bør sikre den eiendomsløse arbeider fri læge- og sykehjælp.
4. Bør partiet slutte sig til eller støtte skyttersamlagen?“

Beslutninger.

Partiorganet.

„A. Landsmotet uttaler, at det nærer det haap, at bladet „Social-Demokraten“ kan utgaa som dagblad i den nærmeste fremtid og ned-sætter i den anledning en arbeidskomite, der har at forberede saken og fremlægge sit arbeide for en kontrahentforsamling.

B. Indtil dette er ordnet, opfordrer møtet de kontraherende foreninger at stille sig som garantister for det mulige underskud i dets nuværende form, og opfordrer møtet partiets ledelse at besørge saken tilstrækkelig utredet for de foreninger, der endnu ikke har stillet sig som garantister.

Taktikken.

„Møtet beslutter angaaende Det norske arbeiderpartis politiske taktik:

1. Partiet optræder ved alle valg som selvstændig parti med sit eget program, der for de kommunale valgs vedkommende opsættes av de lokale foreninger.

2. Partiet kræver som fællesprogram for mulig samarbeide med noget andet politisk parti: Almindelig stemmeret til kommune og stat — den første gennemført, om det ikke kan ske gjennom grundlovs-forandring, ved almindelig lov.

3. Videre kræver partiet som betingelse for et saadant sam-arbeide, ved enhver leilighet en forholdsvis repræsentation av vort parti.

4. Vedkommende unionsforholdet erklærer møtet, at Arbeiderpartiet vil støtte enhver bestræbelse, der tilsigter en snarlig og for vort land værdig løsning av forholdet, — men vil paa den anden side ogsaa av al kraft motarbeide enhver bestræbelse, der skjønnes i denne sak at forfølge noget andet formaal.“

Med hensyn til de fra Socialistisk arbeiderforening i Bergen fremsatte spørsmåal vedtoges tilslutning til punkt 1 a og b saalydende:

„1. Hævdelse av partiets program saaledes:

- a. At det kan virke kraftig til forbindelse mellem partiets avdelinger.
- b. At de forskjellige avdelinger i landet til enhver tid underrettes om, hvad der foretas overfor de øvrige politiske partier.“

Agitationen og taktikken.

„Møtet opfordrer fag- og arbeiderforeningerne at sætte en mere energisk agitation, saavel inden- som utenbys — igang for tilslutning til og forstaaelse av Det norske arbeiderpartis program.

Vedkommende partiets politiske agitation erklærer møtet: For tilfælde vort politiske venstre, særlig dets presse, ikke skulde ville overfor socialdemokratiet indta en helt anderledes loyal holdning, — vil Arbeiderpartiet maatte paa enhver maate gaa angrebsvis tilverks overfor nævnte parti.“

Kontingenten.

Lovenes § 3 forandredes derhen, at kontingenten for landarbeiderforeninger sattes til 1 øre pr. medlem og maaned.

Utlændingers ophold i riket.

„I anledning det av Formerforeningen fremsatte spørsmåal: „Bør lovbestemmelserne vedrørende utlændingers ophold i landet skjærpes?“ — uttaler landsmøtet, at det vilde være principielt i strid med partiets opfatning som socialdemokrati, at arbeide i saadan retning“

Offentlige arbeiders utførelse i landet.

I anledning av det fra Kristiania platearbeideres forening indsendte spørsmåal: „Er det formaalstjenlig, at de offentlige arbeider saavidt mulig utføres i landet, og hvad kan fra Arbeiderpartiets side gjøres til at saa sker?“ vedtoges følgende:

„Møtet opfordrer hovedbestyrelsen til at virke for at alle offentlige arbeider saavidt mulig utføres i landet ved stat og kommune selv.“

Venstres landsmøte.

Det besluttedes at vælge en repræsentant til venstres landsmøte, forsaavidt dertil blev adgang. Hertil valgtes C. Jeppesen.

Anmerkninger: Møtet i 1892 bestod av 28 delegerte fra 20 foreninger. Møtets ordstyrere var C. Jeppesen og O. G. Gjøsteen, sekretærer H. Keyser og Aug. Absa-

lonsen. Til den besluttede pressekomite valgtes: Chr. H. Knudsen, E. Wahl, Oscar Nissen, O. G. Gjøsteen, L. Lauridsen, P. Elsæter og Ludvig Meyer. — Partistyre: O. G. Gjøsteen, ordfører, H. Keyser, sekretær. Styremedlemmer: L. Meyer, M. Pedersen, Oscar Nissen, L. Lauridsen og E. Wahl. — Partiet hadde sammen med venstre deltat i valgene med almindelig stemmeret som valgkampens springende punkt. I Kristiania negtet dog venstre at opta nogen av arbeiderpartiets mænd paa sin liste, medens arbeiderpartiet hadde opført nok venstremænd paa sin til at sikre dette parti valgkollegiets flertal. Saa skedde ogsaa, og man glædet sig til den almindelige kommunale stemmerets gennemførelse. Arbeiderpartiet hadde ogsaa i det forløpne aar med al magt kastet sig ind i kampen for de unionelle stridigheters løsning, hvilket det dengang allerede saa kun kunde ske ved unionens opløsning. En del av beretningen for 1892 befatter sig med utsigterne for lønskampe inden organisationen. De politiske bølger gik høit; men partiets stilling i dets forhold til venstre var fortvilet. Uroen under merkes i forslagene fra Bergen, hvorav det vedtagne her er opført under „taktiken“, hvorhen ogsaa sidste del av resolutionen om agitationen hører. Blandt de ting, som ikke kom til behandling paa møtet, var Bergensdagsordenens punkt 4.

7de landsmøte i Kristiania 19. og 20. aug. 1893.

Dagsordenen bestod foruten de kurante saker av en lang række emner. De vigtigste av disse var en række lovforandringer, arbeiderpartiets *taktik* og program for de kommende stortingsvalg, „Socialdemokraten“s overtagelse som partiets eiendom, „bør den politiske og faglige del av arbeiderbevægelsen ordnes særskilt?“, „bør arbeiderpartiet slutte sig til skytterlagene?“, sykepleien, opprettelse av arbeiderbørser, kontraktørvesenet, indvandringen, tolden m. m. Møtets ordstyrere var O. G. Gjosteen og R. Lillestøl. Sekretærer A. Berggraf og H. Keyser.

Beslutninger.

Hovedstyret besluttet at git stemmeret paa nærværende møte uanset om dets medlemmer var valgte repræsentanter eller ei.

1. mai og politiet.

„Idet landsmøtet erklærer sig solidarisk med Kristianiaavdelingene i deres protest mot politiets brutale indgrep i demonstrationstøget 1. mai og forsamlingsfriheten — anmodes hovedstyret at forfølge denne sak.“

Lovændringer.

§ 3. Enhver forening, der slutter sig til partiet, har at betale 5 kr. i indskud, samt derhos en aarlig kontingent stor for byforeninger 2 øre for hvert betalende medlem pr. maaned, for landsforeninger det halve. Landsforeninger samlede til amts- eller lignende foreninger erlægger i aarlig kontingent 5 øre for hvert betalende medlem. For kvindelige medlemmer erlægges halv kontingent, dog aldrig mindre end 5 øre pr. aar.

§ 4. Til Det norske arbeiderpartis landsmøte vælger de partiet tilsluttede foreninger repræsentanter i følgende forhold:

Enhver forening har adgang til at vælge 1 repræsentant, og for hvert følgende 50 medlemmer, dog ingen forening flere end tilsammen 10 repræsentanter.

§ 5. De valgte repræsentanter sammentræder regelmæssig til landsmøte en gang om aaret og har da at vælge hovedstyre for tidsrummet indtil næstfølgende ordinære landsmøte.

Hovedstyret deltar i landsmøtets forhandlinger; men kun de av dets medlemmer, der tillige repræsenterer nogen forening, har stemmeret i møtets beslutninger. Det bestaar av formand, næstformand og sekretær, der hver især vælges ved særskilt valg, samt 4 øvrige medlemmer. Sekretæren kan lønnes.

Paa ethvert sted utenfor Kristiania, hvor der findes foreninger, som tilhører partiet, vælger disse en korrespondent, som har at træde i forbindelse med hovedstyret, og hvem hovedstyret, om dertil er tid, kan forelægge til uttalelse saker av større betydning.“

„Social-Demokraten“s overtagelse.

„Landsmøtet erklærer Det norske arbeiderparti villig til at overta „Social-Demokraten“ og bemyndiger hovedstyret at søke ordning i saa henseende istandbragt med bladets nuværende indehavere. Statuter for bladet blir i tilfælde at vedta paa næstkommende landsmøte. Det overdrages imidlertid hovedstyret at ordne det fornødne. Hovedstyret bemyndiges videre til i tilfælde at la „Social-Demokraten“ fra 1. jan. 1894 utgaa som dagblad med en kontingent av 15 øre pr. uke for indenbysboende og forholdsvis for utenbysboende — alt under betingelse av, at der inden samme tid er tegnet 300 nye aktier i bladet à kr. 10.00 og saa mange nye abonnenter, at de sammen med det gamle abonnement utgjør 3000.“

Taktikken.

„Det norske arbeiderparti optræder ved kommende stortingsvalg som selvstændig parti og paa grundlag av eget program, hvilket partiets kandidater i enhver kreds uttrykkelig maa ha git sin tilslutning.

Valgforbund med noget andet politisk parti maa ikke finde sted medmindre dette paa sit landsprogram som første post har opstillet kravet paa almindelig stemmeret samt uttrykkelig har vedtat at indføre den kommunale stemmeret ved simpelt flertal, om $\frac{2}{3}$ flertal til grundlovsforandring ikke er opnaadd.

Saadant valgforbund maa derhos ikke indgaaes i nogen valgkreds uten paa betingelse av en forholdsvis fordeling av repræsentanterne, hvorhos arbeidernes kandidater maa utpekes av arbeiderne selv.

Uanset om der paa disse betingelser av vort parti maatte bli indgaat valgforbund, fører partiet sin selvstændige valgagitation utelukkende paa grundlag av vort eget program.

I enhver valgkreds, hvor der findes partifæller, maa der straks iverksettes et mandtalsarbeide, hvorved ogsaa enhver stemmeretskvalificeret partifælle søkes indbragt i mandtallet.“

Generalstreikstaktik.

„Landsmøtet uttaler, at almindelig stemmeret til stat og kommune er arbeidernes viktigste øieblikkelige fordring, og til den hurtigst mulige gjennomførelse av dette maa partiet virke av al kraft med alle mulige midler, hvorfor partiet ved siden av de politiske valg organiserer arbeiderne saaledes, at hvis ikke arbeidernes stemmeretskrav er gjennomført til 1. mai 1900, proklameres en almindelig arbeidsnedleggelse, uanset hvilket av de borgerlige partier er ved magten.“

Lærlingspørsmaalet.

„Da lærlingeforholdet inden haandverket aabenbart ikke svarer til sin hensigt, men i virkeligheten er en utbytning av den unge arbeids-

kraft, anser Arbeiderpartiets 7. landsmøte det for et paakrævet skridt at søke ophævet de bestemmelser i haandverksloven, der omhandler lærlinge.“

Indvandringen.

Møtet uttaler, at den nu i forskjellige arbeidsfag forekommende oversvømmelse av fremmed arbeidskraft, kan for nærværende alene reguleres gjennom sterke klasseorganisationer i alle fag med internasjonale tilknytninger.“

Offentlige arbeiders utførelse i landet.

„Landsmøtet paalægger hovedstyret at det snarest indgaar til kommunen og departementet med opfordring om at la alle offentlige arbeider utføre her i landet og ikke la det utføre i utlandet som nu er tilfældet.“

Kontraktørvesenet.

„Det norske arbeiderpartis landsmøte fastholder alle tidligere arbeidermøters krav paa kontraktørvesenets fuldstændige avskaffelse og anbefaler, at der paa en bestemt dag over hele landet foranstaltes demonstrationer mot kontraktørsystemet og overlates det hovedstyret at bestemme dagen derfor.“

(Det vedtoges, at disse demonstrationer skulde avholdes paa en fridag.)

Stortinget og arbeiderlovgivningen.

„Møtet beklager den av indeværende storting i bakerilovspørsmålet, i kontraktørsaken, i spørsmålet om straffebestemmelser til værn om valg og foreningsfrihet m. v. vedkommende arbeiderforsikring og i det hele overfor arbeidernes saker — utviste aabenbare likegyldighet.“

Partisekretærens løn.

Landsmøtet bevilger til løn for hovedstyrets sekretær for kommende aar 300 kr. paa betingelse av, at der fra de engere organisationer bidrages mindst et likesaa stort beløp til bestridelse av omkostningerne ved hans organisationsreise.“

Landarbeiderne.

„Landsmøtet anmoder indtrængende de til partiet hørende landarbeiderforeninger at opta til diskussion landarbeidernes lønningsforhold og arbeidsbetingelser idetheletat samt støtte og lede mulige lønsbevægelser blandt disse.“

Strafanstalterne og det frie arbeide.

„Møtet henstiller til statsstyrelsen at det paasees at ikke straffanstaltens produktion sælges for saadan pris eller arbeide i straffanstalterne utføres for saadan løn, at herved lønningerne nedtrykkes for det frie arbeide.“

Anmerkninger: Møtet afholdtes i Kristiania arbeidersamfund. 50 foreninger var repræsenterede ved 68 delegerte. — Til partistyre valgtes: *G. Olsen-Berg*, ordfører med 42 st., viceordfører *Chr. H. Knudsen* med 35 st. Sekretær *Olav Strøm* med 42 st. Øvrige styremedlemmer: *L. Meyer*, *Oscar Nissen*, *Edv. Olsen* og *H. Keyser*. — Den for 1893 avgivne beretning er ganske kort. Efter opgaven skulde partiet ha fordoblet sig — fra 3000 til 6000, foreningernes antal fra 30 til 56. — Beretningen førte til en længere debat, hvori bl. a. *Knudsen* kritiserede styrets forhold til begivenhederne 1. mai og paatalte, at man hadde sendt en repræsentant til den internationale socialistkongres i Zürich (*Krøger Johansen*). Ved demonstrationerne i Kristiania den 1. mai hadde en liten anarkistgruppe deltatt med en rød fane, som politiet med anvendelse av vold hadde konfiskeret. En av de anarkistiske deltagere, *Kristofer Hansteen*, slog til politiinspektør *Mossin* i ansigtet og blev arresteret. Foruten mot *Hansteen*, som dømtes til 6 måneders fængsel, reistes der tiltale mot et par andre av deltagerne; men saken forfulgtes ikke. Styret hadde indgit klage til riksadvokaten over politiets optræden. Til denne sak er det resolutionen refererer. — Saken angaaende oprettelse av arbeiderbørser henvistes til hovedstyret. Forholdet mellem partiet og fagforeningerne og endel andre saker blev forbigaaet.

Hovedstyret hadde stillet følgende forslag til program ved stortingsvalgene: „1. Hver mand og kvinde erholder ved det fyldte 21. aar stemmeret i stat og kommune. 2. Over- og underklassesystemet i skolen avskaffes. Stat og kommune erholder kun en skole, fri og fælles for alle. 3. En almindelig 8 timers arbejdsdag fastsættes ved lov. 4. Samfundet besørger fri syke- og retspleie for enhver. De gamle og forøvrig enhver arbeidsudygtig forsorges tilstrækkelig og humannt gjennom stat og kommune. 5. Al told paa livsfornødenheter avskaffes ganske. Derimot gjøres beskatningen av indtægt, formue og arv sterkt progressiv. 6. Alle produktionsmidler søkes underlagt det hele folks myndighet, utøvet gjennom stat og kommune. I utstrækning, som det til enhver tid skjønnes hensigtsmessig, inddrages likeledes nye virksomhetsgrene direkte under staten og kommunerne. Vore offentlige institutioner maa selv la utføre de under samme hørende arbeider. 7. Der vises i statshusholdningen — særlig med hensyn til forsvarsvæsenet — en større økonomi og sparsomhet end hittil. Hos enhver, som har at gjøre med landets offentlige anliggender, kræves den strengeste uegennytte. 8. De tilstedeværende unionelle misforhold søkes paa lempeligste maate utjevnet saaledes, at landets nødvendige krav som selvstændigt og fuldt likestillet statssamfund sker helt fyldest.“ — Merkelig er her bl. a. den rest av moralfilosofi, som er kommet ind i programmets punkt 7. Det er en leyning fra det attende aarhundrede, som gaar igjen. Programmet besluttedes forøvrig mot 14 st. ikke tat under behandling, idet kandidaterne skulde holdes til det principielle program. — Ved beslutningen om, at partiet skulde overta „Socialdemokraten“, uttalte *Knudsen* det forbehold, at bladet fremdeles maatte ha ret til at øve kritik over hovedstyrets handlinger. — For første gang inden partiet dukker paa dette møte spørsmålet op, om ikke det politiske og det faglige i arbeiderbevægelsen bør skilles ad. Riktig presserende har man ikke anset spørsmålet for at være, og utviklings og tidens tand har faat tære paa det op til idag. Helt løst er det endnu ikke. — Karakteristisk for bevægelsens utvikling er de av malersvendenes forening i Kristiania stillede forslag til uttalelser. De var som følger:

„1. Stortinget sætter en lov mot den nuværende fri indvandring, saaledes at enhver indvandrer maa legitimere sig for myndighetene, samt at enhver indvandrer, som søker erhverv, maa betale en passende skat efter en bestemt tid, da det nuværende virker ødeleggende paa de norske arbeidere.

2. Stortinget sætter en beskyttelsestold for vore maskiner og industri, da den nuværende fri indførsel paa forskjellige industriartikler virker ødeleggende paa den norske industri og er til økonomisk tap for den norske arbeiderstand. Særlig paapektes de offentlige foretagender.“

Disse forslag fik 5 stemmer, medens den istedetfor fremsatte resolution, ovenfor refereret under titelen „Offentlige arbeidets utførelse i landet“, vedtoges med 27 mot 24 stemmer. Disse 24 har sikkerlig ogsaa følt betænkeligheter ved det vedtagne. — Over taktikresolutionen stemtes ved navneoprop. Den vedtoges med 56 mot 14 st. Taktikresolutionen var likesom lovendringerne foreslaaet av hovedstyret. Socialdemokratisk forening i Kristiania hadde særforslag, som gik imot alliansepolitiken.

8. landsmøte i Bergen 15. til 19. juni 1894.

Dagsordenen omfattet foruten de kurante saker vedtagelsen av statuter for partiet og „Socialdemokraten“, taktiken ved de kommende stortingsvalg, alderdoms- og ulykkesforsikring, 8-timersdagen, jordspørsmålet, forholdstalsvalg, statens pligter overfor sine arbeidere, offentlig arbeides ordning, strafanstaltene arbeide, sjømænds kaar, indvandringen, en lang række faglige lønningsordninger, selvstændige fagforbund, kvindernes organisation, generalstreik og kontraktørspørsmålet. Ordstyrere: R. Lillestøl og C. Jeppesen. Sekretærer: Mens Klyve og J. Bye.

Beslutninger.

Arbeiderbørser.

„Landsmøtet henstiller til partistyret at ta spørsmålet om oprettelse av arbeiderbørser under fornyet overveielse og forelægge for partiforeningerne, hvorvidt de ønsker opprettelse av saadanne eller ikke.“

Offentlige arbeiders utførelse.

„Møtet kræver:

1. At stat og kommune for de branchers vedkommende, hvor man har regelmæssig arbeide at utføre, oppretter egne verksteder for disse arbeiders forfærdigelse;
2. at statens og kommunernes arbeider utføres under ledelse av vedkommende autoriteter uten mellemmænd og planlægges saaledes, at arbeiderne er i virksomhet aaret rundt;
3. at akkordsystemet avskaffes og timebetaling indføres, og at denne i intet tilfælde maa være under 40 øre pr. time og altid paa høide med den høiest gjældende løn i private virksomheter av lignende art;
4. at længste arbeidstid sættes til 8 timer pr. dag;
5. at alle statens og kommunens arbeidere sikres samme opsigelsesfrist som i fabriktilsynsloven eller haandverksloven bestemt;
6. at stat og kommune anerkjender det som pligt at drage human omsorg for alle de arbeidere og deres familier, som ved sygdom, ulykkestilfælde eller alderdomssvakhet er gjort arbeidsudygtige.“

Strafanstaltene arbeide.

„Landsmøtet fordrer, at det ved lov forbydes arbeids- og strafanstalter at utføre andre anbudsarbeider end statens og kommunernes, samt fordrer man, at disse anstaltene andre arbeidsprodukter ikke sælges til lavere priser end de paa vedkommende sted almindelige.“

Underordnede sjøfolks kaar.

„Som svar paa hvad der bør foretas til forbedring av underordnede sjøfolks og maskinfolks kaar, uttaler landsmøtet:

1. At de underordnede sjøfolk og maskinfolk organiserer sig i likhet med og sammen med arbeiderne iland;
2. at de underordnede skibsmandskapers antal fastsættes saaledes, at arbeidet for hver mand under normale forhold ikke overstiger 8 timer i døgnet, saavel i land som tilsjøs. Besætningens størrelse maa staa i forhold til skibets størrelse, idet der tas hensyn til om det er damp- eller seilskib og om skibet gaar i inden- eller utenriks fart.

Dampskibe i indenriks fart (navnlig kystfart) kræver dobbelt saa stor besætning av underordnede skibsfolk, som nu for tiden brukes, om man skal kunne si at der er tat tilbørlig hensyn til et menneskes arbeidsevne og til værn av menneskeliv og gods;

3. at sjøfarende ved lov sikres mot umenneskelig behandling fra overordnedes side;
4. at forhyring kun sker ved autoriserte forhyringskontorer, oprettet og administrerte for offentlige midler og under statens kontrol;
5. at der øves streng kontrol med alle fra norske havne utgaaende skibe, saa at intet skib tillates at utgaa av havn uten erklæring for sjødygtighet;
6. at intet skib gaar i fart førend stedets sundhetskommisjon har undersøkt de hygieniske forhold (mandskapetets soverum og proviant).

Indvandringen.

Resolutionen fra 1893 gjentoges.

Taktikken.

Til at avgi indstilling i dette spørsmaal var en komite paa 20 mand nedsat. Efter dennes forslag vedtoges følgende

Manifest:

Arbeidere! Det norske arbeiderparti, samlet i Bergen til sit aarlige landsmøte, finder at burde gjøre en henvendelse til alle norske arbeidere i og utenfor vort parti angaaende arbeidernes stilling ved det forestaaende stortingsvalg:

Ogsaa vi fordrer en national politik til værn om vort lands værdighet og dets stolthet. Forskjellen mellem os og venstre i dette er blot den, at vi likefrem vil forfølge sakernes løsning, mens venstre ønsker at fortsætte en ufrugtbar national agitation blot for agitationens skyld. Vi vil motsætte os, at denne sak mere end nogen anden sak faar unødig opta pladsen for arbeidernes interesser.

Venstres stemmeretsiver har aldrig været stor. Det har været nødt og tvungen av arbeiderne at venstre har gjort hvert et skridt i denne sak. Da venstre tok op den nationale politik med styrke og i omfang som skeet, skedde det oprindeligg mest av frygt for stemme-

retten, for at ikke denne skulde faa trænge sig frem. Og jo mere venstres mænd er blit optat av denne nationalpolitik, jo mere er ogsaa deres stemmeretsiver kjølnet.

Vort partis bestræbelser har derfor i de senere aar mere og mere maattet samle sig om at holde stemmeretssaken fremme. Venstres landsmøte i februar 1893 satte som bekjendt stemmeretten ned paa programmet. Dette var ment som det første skridt nu til valgene at la stemmeretten gaa helt ut av programmet, og den kommunale stemmeret, det eneste venstre for nærværende med nogen sandsynlighet skulde kunne skaffe os, opnaadde paa venstres forrige landsmøte kun et faatal stemmer. — Nu er dette vistnok anderledes. Stemmerets-saken indtar atter en hædersplads paa venstres program, og den kommunale stemmeret er tat klart og utvetydig med. Men at alt dette er skedd, skyldes helt og holdent Arbeiderpartiets agitation.

Vort parti har i disse aar været stemmeretssakens eneste virksomme paalidelige vagthold. Vort parti har til stemmeretssakens fremme søkt samarbeide med venstre ved forestaaende valg. Vi har derved selvfølgelig ogsaa maattet kræve vort parti repræsenteret i stortinget. Arbeidernes krav savner nu enhver repræsentation paa stortinget og de forsømmes derfor som ingen andre saker. Vi har ogsaa villet ha vort vagthold om stemmeretssaken inde paa selve stortinget, at det ikke igjen skulde gaa som paa det nu siddende storting, at der ingen stemmeret blir, uagtet venstre har flertal til at gjennomføre den, ialfald kommunalt. Og mens vi har været villig til at støtte venstre i alle valgkredse, hvor vi overhovedet tæller meningsfæller, har vi alene fordret egne repræsentanter der, hvor det efter vort antal med rimelighet kunde fordres.

Men venstre har avslaat vort tilbud om valgsamarbeide. Venstre vil holde den selvstændige arbeiderbevægelse ute fra stortinget. Venstre vil heller sætte stemmeretten og det hele valg og derved ogsaa vort nationale selvstændighetsarbeide i fare end indrømme arbeiderne en virkelig repræsentation paa stortinget.

For venstre har det været om at gjøre at ydmyge den selvstændige arbeiderbevægelse. Men et saadant venstre, om det ogsaa skulde faa flertal ved valgene, tjener arbeiderne til intet. Et saadant venstre bringer ikke arbeiderne nogen stemmeret, selv om den staar paa programmet. Et partis demokratiske iver kan i vore dage nøiagtig maales efter partiets respekt for arbeiderne og deres organisationer.

Arbeiderne landet rundt er saaledes henvist til ved dette valg at føre en fuldt ut selvstændig politik. Den ydmygelse, som venstre har tiltænkt arbeiderbevægelsen, maa vendes mot venstre selv. Venstre maa lære at respektere arbeiderne. Arbeiderne kan ikke længere være i tvil om, at de ogsaa i stemmeretssaken er henvist til at stole alene paa sig selv.

Arbeiderne i andre lande har allerede vist, at mot en kraftig og samlet optræden fra deres side vil stemmeretskravet ikke i længden kunne negtes, hvilket parti der saa end har flertal i nationalforsamlingen.

Med høire vil jo ethvert politisk samarbeide for arbeiderne paa forhaand være utelukket. Høires arbeiderfiendtlighet maa være klar for enhver oplyst arbeider. Høire repræsenterer i sin politik den overklasse, der alene kan eksistere i kraft av det ubetalte arbeide, i kraft av kropsarbeidets retsfornegtelse. Derfor er høires politik i selve sin kjærne arbeiderfiendtlig og maa vedbli at være det.

Og nu, da ogsaa venstre aabenbart negter arbeiderne skyldig agtelse og hensyn, er en politisk selvstendig optræden fra arbeidernes side blit en nødvendighet. Samdrægtighet og kraft mellem arbeiderne, det er det, og det alene, som nu fordes.

En saadan selvstendig politik vil være den eneste paalidelige vei til at skaffe den respekt, der snart vil bringe saavel stemmeretten som en nødvendig repræsentation i stat og kommune. — Vi opfordrer derfor arbeiderne til ved de forestaaende stortingsvalg i alle kredse at optræde fuldt selvstendig og uten tilslutning til noget av de andre politiske partier.

I de kredse, hvor arbeiderne hertil kjender sig tilstrækkelig sterke, bør de opstille egne kandidater. I de kredse, hvor de endnu kjender sig mindre sterke, bør de undlate at avgi nogen stemme.

Resolution i taktikspørsmålet.

„Idet møtet i taktikspørsmålet henviser til det utstedte oprop til alle norske arbeidere — overdrages den nærmere ledelse av vort partis deltagelse i det forestaaende stortingsvalg det nyvalgte partistyre under samraad med de lokale representantskaper.“

Forskjellige lønningsspørsmaal.

„Landsmøtet uttaler sig for avskaffelse av alt styk- og akkordarbeide samt daglønnen, for indførelse av timebetaling med samtidig fastsettelse av en mindsteløn, saavel for kvinder som mænd, — og indførelse av 8 timers dag.

Paakrævet overarbeide maa betales med mindst 50 pct. tillæg.

Som det eneste middel til at naa dette maal anser møtet en solidarisk arbeiderorganisation, saaledes at arbeiderne fagvis slutter sig sammen i foreninger, som igjen organiserer sig i landsforbund. Disse forbund sætter sig i forbindelse med hverandre, saaledes at der utveksles regelmæssige beretninger mellem foreningerne inden forbundet av det samme fag, og at der i lønningsspørsmaal som i andre spørsmaal handles solidarisk efter fælles overenskomst.

I virksomheter som skræddernes, typografernes, bokbindernes etc., hvor kvinder anvendes til det samme slags arbeide som mænd, maa organisationen kræve den samme betaling for den samme mængde arbeide for kvinderne som for mændene.“

Forholdstalsvalg.

„Landsmøtet besvarer spørsmålet, om partiet kan vedkjende sig forholdstalsvalg under hvilkesombelst stemmeretsbetingelser, med — nei.“

Generalstreik.

„Til paalæggene om at arbeide for stemmerettens almindeliggjørelse føier landsmøtet:

Partiet bør av al kraft forberede en arbeidsnedleggelse inden alle saadanne arbeidsgrene, hvor man kan tænke sig, at en almindelig streik vil bli hensigtssvarende.

Partiet gaar straks igang med at samle et særlig fond for dette øiemed. Dette fonds midler kan kun efter beslutning av et landsmøte og saafremt almindelig stemmeret gjennomføres uten streik anvendes til andre formaal.“

Protest mot stortinget.

„Det norske arbeiderpartis 8. landsmøte nedlægger en protest mot stortingets henlæggelse av Arbeiderpartiets 17. maiadresse og ser i henlæggelsen en haan mot den retsløse underklasse.“

Faglige landsforbund.

„Landsmøtet uttaler, at partiet efter evne bør støtte dannelsen av faglige landsforbund, da disse i ikke ringe grad vil bidrage til op-hjælp av arbeidernes økonomiske stilling og derved ogsaa deres selvstændighet. Partiet støtter dog ikke fagforbund, der er tilsluttet et andet politisk parti.

For at vinde større tilslutning til fagforeningerne anbefaler landsmøtet utsendelse av agitatorer og foredragsholdere samt oprettelse av verkstedsklubber, fagforbund og utgivelse av fagblade, skrifter og brochurer.

Særlig bør arbeides for at organisere kvinderne og især — hvor dette kan ske — i fællesskap med de mandlige arbeidere samt bi-bringe dem en større forstaaelse av sin sociale samfundsstilling.“

Foreningsret — boycott.

„Møtet uttaler — efter nærmere at ha gjort sig bekjendt med saken — sin tilslutning til de bergenske typografer og arbeiderforeninger i tvistemaalet med boktrykker Eide.

Møtet ser i hr. Eides forhold et forsøk paa at sprænge arbeidernes organisation.

Møtet har særlig bemerket, at hr. Eide er utgiver av Bergens eneste liberale avis. Møtet mener derfor, at det hadde været det liberale partis pligt i Bergen ikke at spare nogen anstrengelse for at forhindre et forhold som hr. Eides overfor hans arbeidere og deres forening.

Et blad, utgit av en saadan arbeidsgiver, fortjener ikke arbeidernes tillid, og et parti, der vedblir at benytte et saadant blad som sit hovedorgan, fortjener ikke navn av et virkelig demokratisk parti.“

Alderdoms-, ulykkes- og sykeforsikring.

„Møtet uttaler, at den eneste tilfredsstillende ordning ogsaa av alderdomsforsørgelsen vil være en almindelig samfundsmæssig invaliditetsforsørgelse, hvorefter enhver, der ved alderdom eller paa anden maate helt eller delvis har mistet sin arbeidskraft, har krav paa en for alle like understøttelse.

De hertil nødvendige midler bør tilveieskaffes dels ved en direkte og progressiv beskatning, dels ved at underlægge det offentlige produktive virksomheter av mere indbringende karakter. Som saadanne vil møtet paapeke — foruten brændevinsaffæren — øl og tobaksforretningen, saameget mere som disse virksomheter væsentlig henter sine indkomster hos arbeiderklassen, idet jo denne utgjør befolkningens store flertal.

Med hensyn til statssocialismen overhodet henholder møtet sig til den av 4. skandinaviske arbeiderkongres (Malmø) vedtagne uttalelse.“

Jordspørsmålet.

„Møtet opfordrer partistyret til i videre utstrækning end hittil skedd at opta vor partiorganisation mellem den jorddyrkende befolkning.

Møtet erkjender, at ogsaa den store masse av vore bønder befinder sig under et ødelæggende økonomisk tryk. Herimot gives der ingen anden redning end landbrukets overgang til en fuldt tidsmæssig driftsmaate. Men dette kan — særlig i et land som vort — alene ske ved en samfundsmæssig forsorg, ledelse og kapitalydelse.

Møtet opfordrer derfor bønderne at tilslutte sig vort parti, hvilket formentlig bedst vil kunne ske ved paa det norske arbeiderpartis program at oprette stedlige foreninger, helst sammen med husmændene og landarbeiderne.

Møtet maa paa det bestemteste protestere mot det gjennom en aarrække iverksatte bortsalg av jordeiendom tilhørende det offentlige. Møtet ser i disse bortsalg en reaktionær foranstaltning.

Forøvrig henviser møtet — grundet den fremskredne tid — sakens videre forhandling til næstkommende landsmøte.“

Anmerkninger: Møtet bestod av 53 repræsentanter for 42 foreninger. Som gjæst deltok redaktør Wiinblad av dansk „Socialdemokraten“. — Partistyre: Ordfører C. Jeppesen med 32 st. Styremedlemmer: Ludv. Meyer 50 st., O. G. Gjøsteen 38 st., Chr. H. Knudsen 37 st., A. L. Staff 34 st., J. Rogne 32 st., H. A. Heide 24 st., M. Larsen 23 st. Redaktør: Dr. Oscar Nissen (enst.). (Til ordfører hadde Chr. H. Knudsen 20 st.) Komiteen i taktikspørsmålet bestod av følgende: Hornsrud, A. M. Johansen, A. Moe, Mellum, Aug. Andersen, Finck, Torp, A. Eriksen, Gjøsteen, P. A. Pettersen, E. Wahl, Lundblad, Lillestøl, Olafsen, Steffensen, N. Mousen, P. Olsen, Staff, Rogne og Elsrøther. Manifestet vedtoges enstemmig. Som resolution foreslog Steffensen følgende, der fik 9 st. mot komiteens:

„I henhold til opropet uttaler landsmøtet: Idet møtet hævder, at den politik, arbeiderne maa føre, ikke er parti- men klassepolitikk, anser man enhver allianse med de borgerlige partier for at være i strid med arbeidernes interesser og gaar hermed videre i dagsordenen.“

— En komite, som nedsattes til at avgi indstilling i generalstreikspørsmålet, bestod av følgende: Strøm, Staff, Bay, Steffensen og Jeppesen.

Efter en længere debat besluttedes med 20 stemmer næste landsmøde holdt i Skien. 8 stemte for Kristiania og 6 for Kristiansand. — Den i lovene fordrede garanti av partiets forretningsfører besluttedes sat til 500 kr. Do. for „Socialdemokraten“s ekspeditør til 1000 kr.

Taktikbeslutningen er et værdig svar paa venstres optræden mot partiet. Paa sin henvendelse om samarbeide hadde partistyret den 9. juni faat følgende svar fra landsvenstreforeningens bestyrelse:

„Kristiania den 9. juni 1894.

Til hovedstyret for Det norske arbeiderparti!

Jeg har herved den ære at meddele det ærede hovedstyre for Det norske arbeiderparti utskrift av den i Norges venstreforenings bestyrelsesmøde den 9. d. m. førte protokol, forsaavidt angaar den fra det ærede hovedstyre oversendte skrivelse av 8. mai, „hvori tilbydes valgforbund over det hele land paa betingelse av, at arbeiderpartiet faar sin repræsentant paa det eller de steder, „hvor det med rimelighet kan forlanges“, mens det i de øvrige valgkredse bør gaa til valg paa de av venstre opstilte kandidater, og spørges, om Norges venstreforenings bestyrelse vil tilraade de valgkredse, hvor der kan være tale om fordeling av repræsentanterne, at indgaa herpaa“.

Enstemmig fattedes følgende beslutning:

„Bestyrelsen finder ikke at kunne tilraade, at venstre indgaa valgforbund med socialdemokraterne.“

For bestyrelsen

ærb.

Rudolf Peersen,
sekretær.“

Den store politiske debat, som blev Bergensmøtets centralpunkt, har mægtig bidrat til partiets fulde myndiggjørelse. Hensynet til stemmeretten var vistnok det som gjorde at den mer maateholdne retning seiret.

9de landsmøte avholdt i Skien

15., 16. og 17. juni 1895.

Foruten de kurante saker indeholdt dagsordenen bl. a. sykepleien i beskatningen, invalide- og alderdomsforsørgelse, arbeidsanvisningskontorer, jordspørsmålet, 8-timersdagen og 1. mai, voldgift, kvindernes organisation, indirekte skatter, unionsspørsmålet, prinsipiell agitation, avholdssaken og en række faglige spørsmål. Ordstyrere Chr. H. Knudsen og Edv. Olsen, sekretærer G. Olsen-Berg, Adolf Berggraf og N. Torp.

Beslutninger.

Partipressen.

„Landsmøtet henstiller til partistyret at foreta en suksessiv utvidelse av „Social-Demokraten“s format. Utvidelserne skal være avhengig av, at partifællerne skaffer saa mange nye abonnenter som der skal til for at dekke de ved utvidelsen foranledigede utgifter.

„Fremad“ vedblir at utkomme som hittil, idet man gaar ut fra, at landsforeningerne vil arbeide bladet frem til en større utbredelse.“

Sykepleien i beskatningen.

„Arbeiderpartiets landsmøte, samlet i Skien i juni 1895, gjentar den paa landsmøtet for 2 aar siden vedtagne resolution og opfordrer stortinget til ved lov at paalægge landets kommuner at skaffe enhver syk fuld pleie uten betaling, saaledes at hermed forbundne omkostninger utlignes i den kommunale skatteligning. Arbeiderpartiets styre paalægges snarest at omsende resolutionen med en klar motivering til samtlige fag- og arbeiderforeninger til behandling. Saken optages som programsak ved de kommunale valg.“

Invalide- og alderdomsforsørgelse.

„Idet møtet henviser til forrige landsmøtes resolution angaaende invaliditets- og alderdomsforsørgelsen, uttales der videre: At samtidig med indførelsen av en almindelig saadan maa alt andet av det offentlige underholdt eller understøttet pensionsvæsen ophæves. At til hjelp for den almindelige invaliditetsforsørgelse bør der ogsaa indføres en forhøiet og stigende arveskat.“

Offentlig arbeidsledelse og arbeidsanvisningskontorer.

„I tilslutning til forrige landsmøtes beslutning om det offentliges pligter overfor sine arbeidere, fordrer møtet, at statens og kommunens

arbeider utføres under ledelse av vedkommende autoriteter uten medlemmænd og planlægges saaledes, at arbeiderne er i virksomhet aaret rundt. — at staten straks oppretter et kontor, som i forbindelse med arbeidsanvisning gir arbeiderne statistiske opplysninger vedrørende løn og andre arbeidsvilkaar ved samtlige offentlige arbeidsvirksomheter i landet.“

Voldgift.

„Da det selvfølgelig er i samfundets interesse at stridigheter mellem arbeider og arbeidsgiver saavidt mulig bilægges ad fredelig vei, tilraader landsmøtet: Oprettelse av voldgiftsretter valgte av arbeidernes og arbeidsgivernes organisationer.“

Jordspørsmålet.

„Jordbruksarbeiderne maa overalt slutte sig sammen i foreninger og som saadanne virke for alle fagmæssige forbedringer, og sammen med byarbeidernes foreninger virke for socialpolitiske reformers gjennomførelse ved lovgivningens hjelp. Møtet uttaler sig imot bortsalg av offentlige eiendomme, men for at statsstyrelsen i størst mulig utstrækning opkjøper, og om fornødent eksproprierer skog og jordeiendomme. Disse eiendomme omdannes ved offentlig foranstaltning til tidsmessige jordbruk og overdrages landarbeidere til bruk, paa bestemmelser fastsatte av statsstyrelsen, men anerkjendte av vedkommende landarbeideres foreninger. I erkjendelse av, at det er til skade for samfundet, at den jordbrukende klasse paa grund av den paa jorden hvilende og stedse stigende gjæld ved offentlig og privat tvangssalg blir fratatt deres produktionsmiddel, jorden, kræver møtet, at det offentlige indløser saadan jord og derved sikrer den forrige eier bruksretten i den utstrækning, som gir plads for vedkommendes eget arbeide, dog saavidt mulig under hensyntagen til en for jordbruket i almindelighet hensigtsmessig og kontrollert drift.“

8-timersdagen og 1. mai.

„Da en 8 timers arbeidsdag uten tvil er en av de viktigste nutidsfordringer, som arbeiderne stiller til det borgerlige samfund, idet den ikke blot for øieblikket skal forbedre deres stilling, men ogsaa forberede og paaskynde arbeiderklassens sociale og politiske frigjørelse — opfordrer landsmøtet arbeiderne til at lægge kraft i arbeidet for at gjøre 1. mai til en virkelig fridag.“

Fagspørsmaal angaaende syerskernes kaar.

Syerskernes forening hadde stillet følgende spørsmaal:

1. Bør syerskernes fag komme ind under fabrikløven?
2. Bør innehavere av syetablissementer og andre, der mottar elever, ha borgerskap?
3. Bør ikke de, der mottar anbud fra stat og kommune, betale en mindsteløn?
4. Bør der gjøres noget for at hindre masseindførelse av færdiggjorte saker?

De endelige besvarelser blev:

Til 1ste spørsmål: „Syerskernes fag drives for den største del fabrikmæssig; det bevises ved arbeidets deling, idet det utstykes i visse mindre dele, og desuten benyttes maskiner i stor utstrækning. Som følge herav beslutter møtet, at partistyret henvender sig til myndighetene om at denne og lignende arbeidsgrene indgaar under fabrikklovens bestemmelser og ved dets begrundelse specielt henleder opmerksomheten paa, at de nuværende hygieniske forhold derved vil bli bedre.“

Til 2det spørsmål: „Da man har vedtat, at syerskernes fag bør gaa ind under fabrikkloven, besvares spørsmålet som følge herav med ja.“

Til 3dje spørsmål: „I overensstemmelse med tidligere vedtagne resolutioner uttaler møtet, at ethvert arbeide, der utføres enten av stat og kommune eller efter offentlig bestilling, bør utføres for timebetaling uten mellommænd, efter en fastsat mindsteløn og med en 8 timers arbeidsdag.“

Til 4de spørsmål: „Møtet finder ikke at kunne anbefale en beskyttelsestold, der fordyrer arbeidernes almindelige bruksartikler. Endvidere uttaler møtet, at den nu i forskjellige bransjer forekommende store indførelse av færdiggjorte saker kan for nærværende alene motarbeides gjennom sterke klasseorganisationer i alle fag med internasjonale tilknytninger. Møtet uttaler, at stat og kommune bør saavidt mulig holde sig til indenlandsk arbeide. Derved vil man i en ikke ringe grad forebygge den næsten stadige arbeidsløshet, og tillige vil man derved i betydelig grad ophjælpe vort lands industri. Man formener, at dette ogsaa vil være et eksempel for den private til i større utstrækning at benytte indenlandsk arbeide.“

Kvindernes organisation.

„Landsmøtet kan ikke sterkt nok anbefale kvindernes organisation og fremhæver som midler til at vække interesse hos kvinderne for organisationen først og fremst, at der i alle arbeiderbransjer, hvor der arbeides i fællesskap, sættes en kraftig agitation igang for likhet i lønsvilkår, saaledes at der betales den samme løn for samme arbeide, enten det utføres av kvinder eller mænd. Partistyret opfordres til at søke utgit brosjyrer, der i særlig grad fremhæver kvindens samfundsmæssige stilling, for derved i størst mulig utstrækning at bibringe kvinderne forstaaelsen av sin egen betydning for samfundsoptøringen og derigjennem for produktionens samfundsmæssige organisation.“

Mot indirekte beskatning.

„Henvisende til, at alle norske arbeidermøter har fordret ophævet den arbeidernes store flertal særlig haardt rammende indirekte beskatning, maa landsmøtet uttale en skarp fordømmelse av, at indeværende storting og specielt venstre inden samme, trods alle, paa givne løfter grundede forhaabninger, har tyet til den gamle uret — nye indirekte skatter.“

Den norsk-svenske union.

„Landsmøtet uttaler, at alle partiets avdelinger bør medvirke til oparbeidelse av en opinion inden befolkningen for den norsk-svenske unions opløsning. Samtidig finder møtet det av den allerstørste betydning, at socialdemokratiet i Norge og Sverige forener sig i arbeidet for denne sak, da unionen har været og stadig vil bli en hindring for sosialt fremskridtsarbeide i begge lande.“

Akkordarbeide.

I tilslutning til den paa forrige landsmøte vedtagne resolution med hensyn til avskaffelse av styk- og akkordarbeide anbefaler landsmøtet som et av de kraftigste midler utgivelse av en brosjyre til at belyse spørsmålet.“

Agitation (socialdemokratiets prinsipper).

„Landsmøtet henstiller til partistyret at sætte igang en mere effektiv agitation for socialdemokratiets grundprinsipper. Da det har vist sig, at vort parti for en stor del mangler det nødvendige antal agitatorer, paalægges styret gjennom de stedlige repræsentantskaper at søke oprettet foredrags- og agitationsskoler for derigjennem at faa utdannet flere foredragsholdere, der kan gjøre tjeneste som agitatorer for partiet. Særlig maatte dette paalægges at arbeide for utbredelse av „Social-Demokraten“ samt avholde belærende foredrag.“

Avholdssaken.

„Der eksisterer ikke noget motsætningsforhold mellem socialismen og totalavhold. Partiets presse og agitatorer bør naturligvis bekjempe ethvert reaktionært utslag, ogsaa naar dette kommer fra totalavholdsbevægelsen.“

Anmerkninger: Til ordfører valgte *C. Jeppesen* med 27 st. Redaktør *Oscar Nissen*, enst.

Medlemmer av partistyret: *Edv. Olsen* 34 st., *P. Olsen* 34 st., *Ludv. Meyer* 32 st., *J. Johnsen* 25 st., *J. Ahlstrøm* 21 st., *A. Bay* 20 st., *P. Pettersen* 18 st.

Der var møtt 42 representanter for 30 foreninger.

Til *Hjalmar Branting* avsendtes i anledning en ham overgaaet dom følgende hilsen:

„Det norske arbeiderpartis 9. landsmøte sender dig hilsen og tak for din uforfærdede deltagelse i kampen mot uret og vold.“

En opmuntring er det, at den voldshandling, du i disse dage er blit et offer for, vil tænde tuseners harme, saa de med os vil opta kampen mot voldsmændene og det system, hvorav de er født.“

Resolutionen om sykepleien i beskatningen ønsket *dr. Nissen* oversendt De forenede norske arbeidersamfunds landsmøte i *Fredrikstad*, og *Ludv. Meyer* optok forslag herom. Det faldt mot 10 stemmer. For at dette ikke skulde misforstaaes vedtoges følgende:

„I anledning fremkomne henvendelser fra *Telefylkets* og *Hedemarkens* arbeiderforeninger uttaler møtet, at det samstemmer i ønsket om, at et samarbeide maa istandbringes mellem de forskjellige arbeiderorganisationer, særlig til fremme av krav hvorom arbeiderne allerede kan samles.“

Den viktigste debat førtes i anledning av, at *Edvard Olsen*, efter et længere indledningsforedrag om invalide- og alderdomsforsørgelse, foreslog sidste halvdel av

forrige landsmøtes uttalelse i saken strøket. I anledning av invalide- og alderdomsforsørgelsen vedtoges yderligere:

„Det henstilles til hovedstyret at behandle og forelægge paa næste landsmøte, at der videre til samme formaal bør lægges en skat paa fremmed her i landet beskæftiget arbeidskraft.“

De tyske partifæller sendtes landsmøtets tak for den i aarets løp ydede støtte. Partistyret hadde nemlig henvendt sig baade til de danske og tyske partier med andragende om laan til sin virksomhet. Fra Tyskland var der som gave kommet 1000 mark. *Beretningen* til møtet kan ikke konstatere nogen vekst i partiet; endel foreninger er traadt ut. Partistyret hadde overtat Ludvig Meyers blad „Fremad“ — en fortsættelse av „Morgengryet“ — i aarets løp og fik landsmøtets godkjendelse herfor. Bergensmøtets taktik var overholdt, og i Kristiania fik partiet ved stortingsvalget 525 st., paa et par andre steder et halvt dusin (Kristiansand og Elverum).

10de landsmøte i Kristiania 11. til 14. juli 1896.

Dagsordenen omfattet bl. a. stemmeretsspørsmålet, uorganiserte arbeideres streiker, alliancespørsmålet, generalstreik, unionsspørsmålet og forskjellige fagspørsmål. Ordstyrere C. Jeppesen og H. M. Olofson, sekretærer Joh. Gjøstein og Olav Strøm.

Beslutninger.

Organisationsforhold.

„De stedlige repræsentantskapers sekretærer bemyndiges til at opkræve kontingenten for vedkommende avdelings foreninger og derav utrede de med partiavdelingens administration og agitation forbundne utgifter. Beretning og regnskap indsendes til partistyret 4 gange aarlig.“

Lovændring.

Av lovens § 10 strykes følgende passus:

„Forretningsføreren kan ikke samtidig være medlem av partistyret.“

Samarbeidetaktik.

„For tilfælde, at de ønsker, som er kommet fra Telefylkets forening ifjor og Hedemarkens amtsarbeiderforening iaar, skulde føre til, at den anden organisation uttaler sig for bindende samarbeide med vor organisation ved stortingsvalgene næste aar, bemyndiges partistyret til sammen med den anden organisation at komme til enighet om et fællesmøte, hvor da de nærmere bestemmelser om valgsamarbeide kan fastsettes.“

Haandverksstipendierne.

„Motet henstiller til statsmagterne, at de av staten bevilgede haandverksstipendier ikke utdeles forinden de faglige organisationer har hat anledning til at fremkomme med sine forslag til kandidater.“

Uorganisertes streiker.

„Motet erklærer, at ingen utenfor vor organisation staaende forening eller arbeidsstok kan paaregne vort partis og dets presseorganers støtte i nogen streikekamp medmindre saken har paa forhaand været forelagt partistyret og streiken har været godkjendt av samme.“

Generalstreik og almindelig stemmeret.

„Med hensyn til punkt 8, spørsmålet generalstreik, henholder møtet sig til tidligere beslutninger, og særlig paalægger møtet partistyret at bringe til utførelse Bergensmøtets beslutning om denne sak.“

„Samtidig opfordres styret til at skrive til den anden arbeiderorganisation for at erfare, hvorvidt denne vil være med paa en fælles aktion med dette maal for øie.“

„Landsmøtet henstiller til partistyret at søke foranstaltet demonstrationer for almindelig stemmeret paa en og samme dag over det hele land umiddelbart foran hvert valg.“

Haandverkeres utdannelse.

„Da den nuværende maate at utdanne haandverkere paa kun er en utbytning av den yngre arbeidskraft uten hensyn til bibringing av virkelig dygtighet i faget, uttaler Det norske arbeiderpartis 10. landsmøte, at der i de kommuner, hvor lærlingevæsenet drives, opprettes fagskoler for kommunens regning med tilskud av staten til utdannelse av haandverkere saavel i teoretisk som praktisk henseende, og at der gives arbeiderne ved sin organisation indflydelse paa ordningen av disse skoler.“

„Efter loven om tvungne fagprøver av 1894 maa det offentlige være saa meget mere forpligtet til at opprette saadanne fagskoler.

Møtet kræver, at der som bedømmelsesmænd ved den ved lov av 1894 paabudte fagprøve deltar saavel svende som mestre. Nævnte lov vil ellers lettelig kunne bli benyttet i egeninteresse og til fortrædigelse av den enkelte. Nærværende resolution med begrundelse blir av partistyret at oversende myndighetene.“

Kooperationen.

„Landsmøtet uttaler, at kooperative produktionsforetagender, opprettet og ledet av arbeidernes organisationer, under visse omstændigheter kan bli til gagn for arbeiderne og utvikle deres selvstyre.“

Agrarbevægelse — toldbeskyttelse.

„Landsmøtet hævder, at told paa nødvendighetsartikler er beskatning av befolkningen i omvendt progressivt forhold til fordel for storkapitalen, — at moderat beskyttelsestold ikke hindrer den utenlandske konkurranse, men kun fordyrer folkets livsvilkaar uten at øke den indenlandske produktion — „skaffe mere arbeide“ —, at høie toldsatser vil innskranke forbruket og yderligere utarme den mindre bemidlede del av befolkningen uten at frigjøre vor industri fra den fremmede storkapitals tryk.

Landsmøtet protesterer derfor mot told paa landmandsprodukter og andre nødvendighetsartikler og kræver derimot omlægning av de indirekte skatter til direkte progressiv formues- og indtægtsskat.

Endvidere gjentar møtet i denne forbindelse sin beslutning til sidste avsnit i den resolution om jordspørsmålet, som vedtoges paa Det norske arbeiderpartis 9. landsmøte.

Møtet uttaler videre:

Skulde virkelig vore bønder gjøre alvor av at benytte sin politiske overmakt til gjennom told paa landbruksprodukter yderligere at fordyre arbeidernes livsfornødenheter, da maa der straks sættes igang landet rundt en mest mulig kraftig agitation for at arbeiderne skal kræve en motsvarende forhoiet løn.“

Foreningsretten.

„Møtet, hvis deltagere har gjort sig bekjent med de fra forskjellige sider avstedkomne fremstillinger i anledning konflikten ved jernbaneanleggene i Gudbrandsdalen og hr. Olav Strøms senere avskedigelse, uttaler, at møtet i hr. Strøms avskedigelse ser tilsigtet en ydmygelse av arbeiderne gjennom forurettelse av deres tillidsmænd og derigjennem et angrep paa arbeidernes organisationsret i det hele.

Møtet uttaler videre, at for tilfælde myndighetene skulde vise sig uvillig til at skaffe hr. Strøm og derigjennem arbeiderne opreisning i denne sak, tilsiges jernbanearbeiderne i Gudbrandsdalen partiets yderste støtte til ethvert skritt de maatte finde dernæst at burde foreta til hævðelse av deres ret.“

Agitationen.

„Med hensyn til agitationen henviser landsmøtet til § 1 i partiets love samt til den paa Skiensmøtet vedtagne resolution.“

„For at sætte partistyret istand til at føre agitation med held, opfordrer møtet hver enkelt partiforening til at yde sit bidrag til partiets agitationsfond.“

Kvindestemmeret.

„For at drage kvindene sterkere med i arbeiderbevægelsen er det nødvendig, at der ved partiets stemmeretsdemonstrationer optages spesielt agitation for kvindestemmeretten og søke den sak fremmet til aktuelt valgprogram.“

Kvindebeskyttelse.

„Pekende paa at mange fattige barselskvinder lider nød i saa høi grad, at enkelte til og med i fortvilelse dræper sine barn, og pekende paa, at fabrikløven forbyr fabrikarbeiderker at arbeide fra 4 til 6 uker efter nedkomsten, uttaler Det norske arbeiderpartis landsmøte, at samfundet pligter at ta saadanne forholdsregler, at ingen barselskvinder lider nød. Landsmøtet paalægger partistyret at sende stortinget møtets uttalelser med motivering og om mulig forslag til reformens praktiske gjennomførelse.“

Unionsspørmaalet.

„Unionens og det fælles kongedømmes historie viser, at disse herligheter har været og er en stadig fare for det norske folks selvstændighed og en stor hemsko for landets udvikling.

Landsmøtet fastholder derfor tidligere møters beslutninger om, at det maa være partiets maal hurtigst at faa unionen mellem Norge og Sverige hævet, hvilket ogsaa maa være partiets program ved næste stortingsvalg. Møtet udtaler iøvrig, at det er det norske folks pligt at bibringe det almene svenske folk fuld kundskap om og forstaaelse av de mange hindringer, som der fra storsvensk side, saalænge unionen har været, er lagt landets udvikling iveien. Partiet protesterer mot krigsbevillinger, idet man udtaler, at det almene svenske folks forstaaelse av forholdet landene imellem vil være det bedste og i længden det tryggeste værn mot forbryderske overfallsplaner fra storsvensk side. Møtet udtaler sin tilfredshet med, at partistyret 17. mai iaar foranlediget avholdelse av møter i Stockholm og Gøteborg og opfordrer styret til ogsaa næste 17. mai at søke svenske partiføllers bistand til istandbringelse av lignende demonstrationer paa flest mulige steder i Sverige.“

Anmærkninger: Der var mott 75 repræsentanter for 46 foreninger. For det svenske socialdemokrati møtte redaktør Fr. Sterky og for det danske journalist Meyer. Til ordfører valgtes *C. Jeppesen* med 35 st. Dernæst hadde Edv. Olsen 12, L. Meyer 11 og O. G. Gjosteen 1 st. Til redaktør valgtes dr. *Oscar Nissen*. Til medlemmer av partistyret valgtes: Edv. Olsen med 53 st., O. G. Gjosteen 50, J. Ahlstrøm 49, J. Johnsen 42, P. Olsen 38, Ludv. Meyer 33 og H. Jøensen med 32 st. Under behandlingen av spørmaalet om samarbeide mellem „Det norske arbeiderparti“ og „De forenede norske arbeidersamfund“ fremsattes der foruten den av Gjosteen foreslaæde og vedtagne resolution ogsaa resolutioner av Meyer og Knudsen, som dog ikke i noget væsentlig avveg fra den vedtagne. Angaaende generalstreik var der ogsaa flere resolutioner fremme. De her ikke vedtagne foreslog oprettelse av en generalstreikekasse (Bay og C. Kristensen). Om unionsspørmaalet indledet Gjosteen. Foredragsholderen sluttet med at uttale Det norske arbeiderpartis dybt følte tak til de svenske socialdemokratiske arbeidere for deres under farlige forhold kraftig førte arbeide for Norges ret. Landsmøtet viste sin tilslutning til taleren ved at reise sig og utbragte et 9-foldigt hurra for det svenske demokrati. Den til møtet avgivne beretning skildrer partiets almindelige fremgang og paaviser socialdemokratiets vekst og selvstændige berettigelse. Til Sverige var i aarets løp sendt talere, Jeppesen, Edv. Olsen og H. J. Næs, for at klargjøre Norges stilling i unionen. En brochure, „Unionen“ av H. J. Næs, var utgit. Partiet hadde avholdt en række mindefester (for Lasalle, Bastillens fald, Chicagomartyrerne, høstfest) etc. Talere: Journalist Harald Hansen, C. Jeppesen og Edv. Olsen. Resolutionen om sykepleien over i beskatningen var omsendt til landets arbeiderforeninger med motivering.

11te landsmøte i Kristiania 10. til 12. juli 1897.

Dagsordenen omfattet bl. a. partiets deltagelse i de forestaaende stortingsvalg, arbeidernes valgbarhet som doms- og lagrettemænd, kvindernes arbeide, agitationen, indvandringen, 8-timersdagen, landarbeiderspørsmålet, samt en række faglige spørsmåal. Der møtte 65 repræsentanter fra 35 foreninger. Ordstyrere: C. Jeppesen og Edv. Retvedt, sekretærer: H. Nordhagen og fru Birgitte Sørensen.

Beslutninger.

Taktiken.

„Angaaende Det norske arbeiderpartis deltagelse i forestaaende stortingsvalg uttaler landsmøtet: Tiden er ikke inde til at tale om det som skiller mellem Norges to landsarbeiderorganisationer, der er nok igjen av saker — eksempelvis toldsaken — som arbeiderklassens interesser byder de to organisationer at staa samlet om. Fremmest av alt byder dog arbeidernes interesse en saa dygtig og fyldig arbeiderrepræsentation i den lovgivende forsamling som arbeiderne paa grundlag av sit stemmetal kan gjøre krav paa. Dette har hittil meget langt fra været tilfældet og blir det vel neppe heller i de nærmeste tingperioder; men det er utvilsomt, at ved et fornuftig valgsamarbeide vil de to landsarbeiderorganisationer kunne skaffe arbeiderklassen fyldigere repræsentation i kommende tingperiode end om intet samarbeide kommer til at finde sted. Av denne grund paalægger landsmøtet partistyret at henvende sig til styret for De forenede norske arbeidersamfund med forslag om fælles opstilling av arbeiderkandidater og gjensidig støtte av disse kandidaters valg. I tilfælde forslagets avvisning tilraades Det norske arbeiderpartis avdelinger at opstille egne kandidater overalt, hvor forholdene tilsier det.“

Bergverkernes fattigvæsen.

„Landsmøtet paalægger partistyret at indgaa til statsmagterne med andragende om, at de gjældende lovbestemmelser angaaende eget fattigvæsen ved bergverker og bruk ophæves.“

Kvindearbeidet.

„Landsmøtet uttaler:

1. At kvindens arbeide erkjendes jevngodt med mandens og derfor betales efter samme regler.

2. At hendes arbejdsdag forkortes, saa hun faar tilstrækkelig tid til at sørge for sin utdannelse og skaffe sig oplysning.
3. At hun gives samme delagtighet i alle offentlige anliggender som manden.
4. At der ved alle stillinger kun tages hensyn til skikkethet for hvervet og at der sørges for beskyttelse mot overgrep og vilkaarlighet av enhver art.

For at opnaa disse og andre reformer maa kvinderne organisere sig i likhet med og sammen med de mandlige arbeidere.“

Landarbeiderne og socialismen.

„Hvorsomhelst der findes partiforeninger, der søkes opprettet agitations- og diskussionsklubber, hvis oppgave det er at utspredde kjendskap til socialismen — i byerne saavel som paa landet — ved at la avholde foredrag og diskussionsmøter, samt ved dels at forhandle, dels ved gratis utspredning av brochurer og skrifter omhandlende socialismen og arbeiderorganisationen, og i første række utbredelse av partiets blade „Social-Demokraten“ og „Fremad“. Det henstilles specielt til styret for Det norske arbeiderparti om snaest mulig at utarbeide en brochure, hvis indhold er særlig egnet til at sprede oplysning blandt landarbeiderne om vore sociale forhold og om socialismens nødvendighet.“

Juryinstitutionen og arbeidere og kvinder.

„Det henstilles til partistyret at indgaa til lovgivningsmagten med forslag til saadanne forandringer i straffeprosesloven, at arbeidere og kvinder kommer paa like fot med de øvrige samfundsklasser ved valg til lagrette- og domsmænd. Særlig kræves godtgjørelse for de ved hvervet forbundne utgifter, saasom tap av arbeidsfortjeneste og lignende.“

Grubearbeidernes kaar. 8-timersdag.

„Det norske arbeiderpartis 11. landsmøte erkjender, at grubearbeidernes haarde vilkaar og forhold gjør en snarlig gjennomførelse av 8 timers maksimalarbejdsdag ved gruber og bergverker særlig paa-krævet. For bergarbeidere som for arbeidere i andre bedrifter er reformens gjennomførelse betinget av fagets organisation. Partistyret oppfordres til i videst mulig utstrækning at støtte bergarbeidernes bestrebelsel for at faa istand en kraftig landsorganisation.“

Indvandringen.

„Landsmøtet uttaler, at den i den senere tid omsiggripende over-
svømmelse av fremmed arbeidskraft alene kan reguleres ved kraftige klasseorganisationer med internationale sammenknytninger. Forøvrig henholder møtet sig til de paa tidligere landsmøter fattede beslutninger i saken.“

Anmærkninger: Til ordfører valgtes *Ludvig Meyer* med 27 st., dernæst hadde Chr. H. Knudsen 26 st. Til redaktor av „Social-Demokraten“ valgtes dr. *Oscar Nissen* med akklamation. Til medlemmer av partistyret valgtes: Boktrykker Chr. H. Knud-

sen, forretningsfører Edv. Olsen, instrumentmaker O. G. Gjøsteen, maskinmester M. Larsen, handskemaker H. Keyser, ølkjører Alfr. Karlsen og typograf F. P. Schultze. I taktikspørsmålet havde *Chr. H. Knudsen* følgende resolutionsforslag: „Det norske arbeiderparti deltar i forestaaende stortingsvalg i alle de valgkredse, hvor partiet har afdelinger. Og overlates det hver afdeling for sig at optræde saaledes, at det bedst mulige resultat kan opnaaes for partiet og arbeiderklassen“. Det fik ingen tilslutning, og det vedtagne, foreslaaet av C. Jeppesen, gik igjennem omtrent enstemmig, dog efter en større debat. Repræsentation paa den skandinaviske arbeiderkongres i Stockholm og paa den svenske demokratkongres utpektes. C. Jeppesen foreslog, at ordførerstillingen i partiet ikke skulde være gjenstand for valg, men overtas av en av styret ansat forretningsfører. Spørsmålet fremkaldte en længere debat, hvorunder fremhævedes at det vilde være en betænkelig sak at lovfæste en saadan forandring, da det vilde være overmaade vanskelig at finde en mand, som passet for begge disse hverv. Forslaget fik 4 stemmer. Journalist Borgbjerg repræsenterede det danske parti paa møtet. Taktikken blev efter beslutning behandlet for lukkede døre og uten at referat optoges.

Med „De samvirkende fagforeningers“ oprettelse hadde partiet, ialfald for Kristianias vedkommende faat mindre at gjøre med streiker og lønsspørsmål, og *skillet mellem den norske arbeiderbevægelses faglige og politiske gjøremaal er begyndt at utvikle sig*. Dette er dog noget, som utvikler sig meget langsomt, idet det er saa mange av spørsmålene som griper ind i hinanden. Beretningen meddeler, at partistyret er gaat trøstig paa spørsmålet om generalstreik; men har ikke faat de utenfor partiet staaende organisationer med og har derfor latt saken hvile. Partiet er vokset fra 10,000 til 12,000 i aarets løp. Ellers gir beretningen for 1896 detaljerte opplysninger om partiets forskjellige virksomheter.

12. landsmøte i Fredrikstad 6. til 8. aug. 1898.

Dagsordenen omfattet bl. a. folkeforsikringen, partiets stilling til forholdstalsvalgmaaten og kommunevalgenc, staten og de værnepligtiges familier, unionsspørsmålet, militarismen, folkeavstemning og valgloven, statens overtagelse av kornhandelen og jordspørsmålet. Der møtte 56 repræsentanter. Flere møtte for samorganisationer uten særskilt angivelse av foreningernes antal. Ordstyrere C. Jeppesen og A. Berggraff. Sekretærer A. Buen og Edv. Retvedt.

Beslutninger.

Folkeforsikringen.

„I anledning det fra offentlig side paagaende arbeide for en økonomisk betryggelse mot arbeidsinvaliditet og de herover i den senere tid stedfundne diskussioner — flnder møtet at burde henvise til den i samme sak paa vor organisations 8. landsmøte i 1894 besluttede uttalelse. Møtet antar ogsaa, at den i samme paapegte ordning av saken vil hos os vise sig at være den eneste praktisk mulige.“

Forholdstalsvalg.

„Møtet uttaler, at det maa være overladt vedkommende partiavdeling i hver enkelt kommune, hvorvidt man ved noget valg inden samme vil begjære forholdstalsvalget anvendt.“

Værnepligtiges forhold.

„Idet møtet saavel av økonomiske som sociale, moralske og politiske grunde kræver, at statsmagterne ufortøvet drar omsorg for, at familieforsørgende arbeidere og likestillede under værnepligtstjenesten faar sig av staten til familiens underhold utbetalt et fuldt ut tilstrækkelig bidrag, henstiller det til partistyret at indgaa til først sammentrædende storting med forestilling herom, for derved for stortinget at foranledige forslag fremlagt, hvori der tas sigte paa at ikke blot de mindre bemidlede erstattes tapet, men ogsaa at ingen paa grund av værnepligtstjenesten kommer ut av sin virksomhet.“

Unionsspørsmålet.

„Møtet uttaler, at det er av største betydning for vort land og folk, at Norges nationale krav, der er krænket ved den bestaaende union med Sverige som den har utviklet sig, sker fyldest, og at dette sker uten ophold.“

Det norske folk kan ikke længer uten at lide et nationalt knæk taale den nuværende tilstand. Og de forsvarsrustninger, som dette unionelle misforhold har bragt med sig, tynger allerede paa landet med en saadan byrde, at de ikke uten at lamme vor evne til en videre samfundsutvikling, kan længer fortsættes.

Møtet mener derfor, at Norge maa straks opsi det eksisterende fælles konsulatvæsen og den heller ikke lovbundne ordning, hvorefter den svenske utenrigsminister og det ham underliggende diplomati varetar ogsaa Norges utenrikske anliggender, for at vi derefter selv kan ordne disse vore forhold.

Møtet finder imidlertid ogsaa at burde paany uttale, at sikkert blir det norske folk aldrig helt tilfredsstillet før den nuværende union er opløst saaledes, at vi i enhver henseende raader vore egne anliggender. Og vil møtet uttale det haap, at den tid ikke maa være fjern, da de to folk i fuldt venskap gjør en ende paa denne union, der kun har bragt dem ondt og fjernet dem fra hinanden.

I det hele maa herefter ethvert skridt fra norsk side i denne sak ske under al den hensyntagen til det svenske folk, dets opfatninger og følelser, som mulig er, uten at vor egen særegne ret som selvstændig folk krænkes.“

Forholdstalsvalg.

„Med henblik paa de fremsatte grundlovsforslag til valgkredsinddeling og forandring i valgloven uttaler møtet:

Da det socialdemokratiske partis program kræver en valglov som sikrer alle borgere like indflydelse ved alle offentlige valg, saa maa det være arbeiderpartiets organers opgave til enhver tid at bekjempe forslag til valgkredsinddeling, som enten gir enkelte klasser, eller enkelte grupper av befolkningen større indflydelse end andre.

Overfor folkeavstemningsforslagene hævder møtet i tilslutning til partiets program, at der hjemles folket forslags- og forkastelsesret, men landsmøtet maa likesaa bestemt protestere mot bestemmelser, der skjulende sig bak et demokratisk navn, dog i virkeligheten kun tilsigter at forringe folkets indflydelse og forhale beslutningens virkeliggjørelse.

Landsmøtet uttaler sig for bostedsbaandets ophævelse.“

Kornhandelmonopol for staten.

„Møtet anbefaler det av Bjørnstjerne Bjørnson fremsatte forslag om at al korn- og melhandel samt handelsmølledrift overgaar som monopol til staten. Endvidere uttaler møtet, at da forslaget hovedsagelig har til hensigt at skaffe nærende, sunt og billig brød, saa finder det at ogsaa bakeribedriften efter visse begrænsninger bør gaa ind med under den samme ordning, dog saaledes at monopolet overdrages kommunerne.“

Jordspørsmålet.

„I anledning det av d'hr. Th. Myrvang og Nils Skilbred for stortinget fremsatte forslag til forandrede regler for „jordindkjøpsfondet“ skal møtet faa uttale:

Der er visselig mellem arbeiderne paa landet mangesteds tilstede en virkelig trang til at erholde anledning til at skaffe sig et hensigtsmæssig beliggende eget hjem, hvortil der overalt, hvor det kan ske, bør knyttes nogle maal jord. Og for de egentlige jordbruksarbeidere vil det være baade lønnende og tiltalende, at den hjemmet tilliggende jord blir tilstrækkelig til et mindre gaardsbruk.

En fare, som allerede adskillig erfaring bekræfter, er det, at arbeiderne paa denne maate skal komme til at føle sig saaledes stavnsbundne, at de utbyder sin arbeidskraft til en lavere betaling end de øvrige arbeidere. Ogsaa av denne grund bør de heromhandlede hjem og jordbruk ikke bli vedkommende arbeiders eiendom, men av vedkommende kommune blot utleies til ham paa livstid, dog opsigelig fra hans side.

Skal der — overalt hvor det trænges — kunne skaffes arbeiderne saadanne hjem, maa stat og kommune absolut ha ret til at la ekspropriere hertil skikket eiendom.

Selvfølgelig maa ogsaa staten gjennom kommunerne træde stotende til og det med ganske anderledes store beløp end de som hittil har været bevilget.

Der bør fastsættes en leie, der antages tilstrækkelig til at holde stat og kommune skadesløs, ellers vil denne foranstaltning ikke kunne ske i rimelig utstrækning.

Under enhver omstændighet bør hypotekbanken holdes aldeles utenfor denne sak.

Partistyret anmodes om at la utarbeide en brochure til nærmere utredning av jordspørsmålet.“

8-timersdagen. — Mindsteløn.

„Enhver lokal forkortelse i arbeidstiden vil utvilksomt fremskynde gjennomførelsen av en lovfæstet 8 timers maksimalarbeidsdag.“

„Det norske arbeiderpartis 12. landsmøte erklærer, at partiet ved alle stortingsvalg kun vil fremme valg av stortingsrepresentanter, der forpligter sig til at stemme for indførelse av 8 timers maksimalarbeidsdag for alle statens arbeidere, samt indførelse av en fast mindsteløn. Denne maa i alle tilfælde være den i vedkommende fag gjældende og i intet tilfælde være under 40 øre pr. time og ens for kvinder som mænd.

Likeledes maa alle partiets avdelinger ved deltagelse i kommunale valg kræve den samme reform gjennomført for de kommunale arbeiders vedkommende.

Partistyret paalægges at oversende denne resolution til De forenede norske arbeidersamfunds landsmøte, eller i det mindste søke opnaadd, at De forenede norske arbeidersamfund kræver av sine stortingsrepresentanter, at de til enhver tid i tinget skal søke fremmet og stemme for denne sak.“

Organisationen.

„Landsmotet anser arbeidernes trang til bedre livsvilkaar, deres ædruelighet og deres politiske interesse som nødvendige betingelser for

en sterk fagorganisation og mener, at agitationen i væsentlig mon maa ta sigte paa dette, likesom en strengere forretningsmæssighet i foreningernes administration bør iagttages. Tillike anbefaler landsmøtet fagforeningerne at lægge hovedvegten paa den personlige agitation av dertil skikkede og av foreningerne derfor betalte medlemmer.“

Agitationen og kvinderne.

„Møtet uttaler, idet det gir sin fulde tilslutning til den ved sidste 17. maidemonstration i Kristiania fulgte taktik i stemmeretsspørsmålet, at kvindeforeningerne maa lægge al sin kraft i agitationen for, at denne taktik blir anerkjendt og efterfulgt utover landet.

Videre uttaler møtet, at der fra arbeiderpartiets side maa iverksettes en større agitation for at vække kvindernes selvstændighetsfølelse og deres forstaaelse av arbeiderbevægelsen.“

Streikerne og partiet.

„Saafremt en streik er godkjendt av et landsforbund eller den nu under planlægning værende faglige landsorganisation og rapport derom er indgit til partistyret, pligter dette at støtte streiken moralsk gjennom partiets organer. En streik, der er iverksat av enkelt forening uten at være godkjendt av noget fagforbund, stedlig samorganisation eller den faglige landsorganisation, har ingen ret til at kræve partiets støtte.“

Lægds- og utsættelsessystemet.

„Arbeiderpartiets 12. landsmøte erklærer, at den behandling, som barn, alderdomssvake og arbeidsinvalid er gjennom utsættelses- og lægds-systemet er utsat for, som regel er i høieste grad oprørende og forlanger det derfor hurtigst mulig avskaffet.

I stedet herfor paalægges det kommunerne at oprette barne-asyler, hvor ubemidlede efterladte eller andre uforsørgede barn indsettes og forpleies for kommunens regning indtil de har naadd den alder og modenhet, at de kan sørge for sig selv, samt

at der opføres alders- og invalidehjem, hvor alderdomssvake eller av andre aarsaker vanføre arbeidere paa forsvarlig maate forpleies av kommunen.

Til at føre tilsyn med disse hjem nedsættes tilsynsutvalg, hvortil kommunestyret og den stedlige arbeiderorganisation hver vælger et like antal medlemmer.“

Anmærkninger: Til ordfører valgtes *Ludvig Meyer* med 53 st. Landsmøtet overlot til partistyret at ordne med redaktionsspørsmålet og snaarest mulig finde en mand som kunde overta chefredaktørposten (*Ludvig Meyer* overtok denne stilling kort etterpaa. *Dr. Nissen* hadde telegrafisk underrettet møtet, at han ikke kunde overta stillingen). Styremedlemmer: *C. Jeppesen* med 51 st., *Chr. H. Knudsen* 49, *Oscar Nissen* 46, *Edv. Olsen* 43, *Joh. Johnsen* 42, frk. *Birgitte Halvorsen* 36 og *Martin Larsen* 32 st. Den største diskussion stod om folkeforsikringen, hvor begreperne *forsørgelse* eller *forsikring* veiedes. Det sidste princip forsvartes av *Edv. Olsen* uten at faa nogen større tilslutning ellers. *Chr. H. Knudsen* hadde dog følgende resolutionsforslag oppe: „Idet møtet hævder, at det sociale forsikringspørsmål søkes

ordnet efter princippet: obligatorisk forsikring og ikke forsørgelse, anbefales det, at dette søkes realiseret som en almindelig folkeforsikring med alles pligt til indskud i forhold til sin skatteevne og alles ret til pension.“ Dette tydedes dog i den retning, at forsikringen skulde gaa ind i skatten. Knudsens forslag fik 19 st. mot det vedtagne av Meyer foreslaaede 27. Vigtige debatter førtes ogsaa om unionsspørsalet og rustningerne. Den vedtagne resolution var enstemmig. Jordspørsalet foranlediget ogsaa en større debat. L. Meyer var ogsaa her fører for majoriteten. Følgende resolution fremsattes av Anders Jensen fra Hougsund: „I anledning det i dokument nr. 25 fremsatte forslag i jordspørsalet finder møtet at en slik utstykning i smaa jordeiendomme til arbeiderne ikke vil betrygge deres økonomiske eksistens. Til løsning av dette spørsmål henviser møtet til den resolution som blev vedtat paa Det norske arbeiderpartis møte i Skien 1895, idet den gir arbeiderne adgang til jord, men i fællesdrift og under ledelse av en i jordbruk praktisk uddannet mand, der blir ansat av kommunen.“

Det norske arbeiderparti's 12. landsmøte betegner en utpræget overgang til ren politisk virksomhet av opportun praktisk karakter, mens de faglige og rent teoretiske spørsmål stilles i bakgrunden. Med dette møte overtages ledelsen omtrent utelukkende av Ludvig Meyer, og han gir ogsaa hele møtet sit præg. Diskussionen er fyldigere, omend utilstrækkelig referert end noget andet landsmøtes. Referatet er optat for „Social-Demokraten“ av Hans Jæger. Beretningen til møtet omhandler partiets almindelige utvikling i aarets løp. Det norsk-svenske demokratmøte, som var avholdt i Kristiania 18. og 19. mai omtales. Partiet viser solid fremgang. Partiets politik er selvfølgelig paavirket av gjennomførelsen av almindelig stemmeret, og de praktiske forholdsregler, som utenom forrige møtes taktikbeslutning var foretat for at sikre reformen, gives der redegjørelse for.

13de landsmøte i Kristiania 26. til 29. aug. 1899.

Dagsordenen omfattet en lang række saker, hvorav mange ikke naadde frem til behandling. Folkeforsikringen, kvindernes organisation, tuberkulosen og taktikspørsmålet var blandt de vigtigste. Der møtte 94 repræsentanter, samt 3 partistyredelemmer uten særskilt mandat. Ordstyrere J. Edv. Retvedt og C. Jeppesen, sekretærer H. M. Olofsson og Magnus Nilssen.

Beslutninger.

Folkeforsikringen.

„I dette øieblik, da den offentlige kommissions forslag til en almindelig invaliditetsforsikring med utredning av saken ventes fremlagt i nærmeste fremtid, finder møtet ikke at burde fremkomme med nogen fornyet uttalelse i selve saken.

Partistyret anmodes om at indgaa til regjeringen med en opfordring til at omsende til alle landets arbeiderforeninger til uttalelse kommissionens forslag og øvrige arbeider.“

Tuberkulosesaken.

„Trods mangeaarigt kjendskap til sanatoriebehandlingsens overordentlig gunstige indflydelse likeoverfor dødeligheten av tuberkulosen, er der i vort land hittil omtrent intet gjort for at stanse herjingerne av denne folkeødelæggende sygdom. For tiden er der forholdsvis billig betaling adgang til denne vigtige behandling for omtrent $\frac{1}{20}$ av dem, som hvert aar angripes av sygdommen, samtidig med at vore almindelige hospitaler kun kan opta en ubetydelig brøkdel av dem, hvis tilstand ved henliggen en tid kan bedres, og de syke derved igjen for en tid bli arbeidsdygtige, samt av den store mængde, som er i sygdommens sidste stadium og hvis henliggen i hjemmet gir den største fare for sygdommens videre utbredelse.

Hertil kommer, at vort land er blandt de værst stillede med hensyn til tuberkuloses utbredelse, og at sygdommen utbreder sig mer og mer.

Dette forhold likeoverfor en sygdom, hvis gjennomsnittsvarighet er 5 aar, og som aarlig kræver omkring 6000 ofre, hvorav størsteparten gaar tilgrunde netop i den tid, da arbeidsydelsen er paa sit høieste — dette forhold er etisk og økonomisk uforsvarlig. Særlig blir det det, naar det først og fremst gaar ut over den fattigere del av befolkningen, som i en uoverskuelig fremtid ikke ved egne midler

vil kunne træde op i kampen mot denne paa alle maater kostbareste av alle sygdomme.

Møtet er derfor av den mening, at samfundet — stat og kommune — maa ta sig av sygdommen og det hurtig.

Tuberkulosen kan under alle omstændigheter bringes ned til et lavmaal av ødelæggelse, og det er en skjændsel for samfundet, naar man aar efter aar ser paa, at den herjer — som den gjør — omtrent uantastet.

Møtet tillater sig derfor for stortinget at foreslaa, at der til bekjæmpelse av tuberkulosen i denne tingperiode bevilges midler til opførelse av sanatorier og hospitaler til gratis optagelse av de syke, som maatte ønske det, i saa stor utstrækning, at tredjedelen av de friskt angrepne og likesaa mange av syke i sygdommens sidste stadium kan bli optat. Sengene fordeles efter de sykes antal i de forskjellige stifter.

Møtet mener, at først et saavidt stort antal senge vil vise en snarlig nedgang i sygdommens hyppighet og dertil bringe paa det rene, hvor stort antal der endelig vil utkræves til sygdommens hurtige bekjæmpelse inden vort land.

I forbindelse med dette uttaler møtet ønskeligheten av vedtagelse av den foreliggende tuberkuloselov. Møtet gjør dette særlig, fordi de paragrafer, som hittil har vakt motstand, først og fremst gaar ut over de fattigere samfundslag. Trods dette er imidlertid møtet av den mening, at en lov med saavidt strenge vedtægter er en sørgelig nødvendighet likeoverfor en sygdom med saa vidtgaende følger for nationen. Sammen med den tilsyneladende strenghet byr loven saa megen betryggelse ogsaa likeoverfor den enkelte syke, at dens vedtagelse kun kan virke til gagn for det hele samfund.“

Taktikken.

„I tilslutning til partiets mangeaarige taktik og tidligere landsmøters beslutninger uttaler Det norske arbeiderparti sig fremdeles for politisk samarbeide mellem de demokratiske partier.

Der gives 5 medlemmer i opdrag, sammen med de av De forenede arbeidersamfunds ekstraordinære landsmøte i Kristiansund valgte 5 mand, at utarbeide forslag til betingelser for eventuelt valgforbund.“

Kontrol med indvandringen.

„I anledning av det paa foranledning av Norsk fagforbund fremkomne forslag til lov om kontrol med indvandringen, uttaler landsmøtet sin tilslutning, forsaavidt forslaget gaar ut paa fastsættelsen av lovbestemmelser sigtende til utvisning av utlændinger, der gjør eller tidligere inden et begrænset tidsrum har gjort sig skyldig i kriminelle forbrydelser, der efter norsk lov vil medføre tvangsarbeide. Derimot protesteres bestemt mot, at fremmede, hæderlige arbeidere, der søker erhverv her i landet, stilles under politikontrol, være sig ved at paa-vinge dem opholdsbok eller andre under justisen sorterende foranstaltninger, idet møtet mener, at den nødvendige kontrol helt og udelt maa tilligge fagorganisationerne.“

Kvindernes organisation.

„For at skaffe fart og solidaritet i arbejderbevægelsen maa kvinderne være med, og for at dette skal kunne ske i større utstrækning henstiller landsmøtet til partistyret at udsende en eller flere kvindelige agitatorer blandt kvinderne og at utgi brochurer, der fremhæver kvindernes sak.

Møtet anbefaler tillike oprettelsen av ungdomsforeninger inden partiet.

Møtet henstiller desuten:

til partistyret at agitere like ihærdig for og blandt kvinderne som for og blandt mænd;

til fagforeningerne, at de av og til holder møter, hvortil særlig medlemmernes hustruer, døtre og andre kvindelige familiemedlemmer indbydes.“

Jordspørsmålet.

„I anledning det av d'hr. Myrvang og Skilbred for stortinget fremsatte forslag til regler for jordindkjøpsfondet, finder møtet, at en unødig utstykning i smaa jordeiendomme til arbeiderne ikke vil betrygge deres økonomiske eksistens. Til løsning av dette spørsmål uttaler møtet sig for, at kommunerne av staten gives laan til indkjøp av eiendomme og oppretter fællesbruk, saa store som mulig, kontrollert ved en av kommunen ansat praktisk utdannet og av de stedlige arbeiderorganisationer anerkjent jordbruker, der har at ansætte den fornødne arbeidsstyrke. Arbeiderne blir utbetalt en passende ukeløn, likesom det hele nettoutbytte ved aarets opgjør tilfalder arbeiderne. Til utredning av saken paalægges det partistyret at faa utarbeidet en brochure om emnet snaest mulig.“

Partipressen og Ludvig Meyer.

„Landsmøtet uttaler sin tak til det avgaaende partistyre for de foranstaltninger, som det med held har truffet til utbredelse av partiets blade i det forløpne aar. Specielt fremfører partiet en varm tak til hr. Ludvig Meyer for det store arbeide og de betydelige personlige ofre av enhver art, han som ordfører og redaktør har bragt til bladets og partiets fremgang.

Landsmøtet overlater til partistyret at ordne redaktionsspørsmålet og snaest mulig finde en mand, der som lønnet helt kan overta chefredaktørposten.“

Arbeidernes aktietrykkeri.

„Landsmøtet gir det av partistyret fremlagte forslag til opprettelse av „Arbeidernes aktietrykkeri“ sin bedste anbefaling. Dog bør det aarlige utbytte begrænses og det mulig overskytende avsættes til indløsning for partiet av selskapets aktier.“

Lovændringer. — Samvirke med „Arbeidernes faglige landsorganisation“.

Til § 8: „Til samvirken med Den faglige landsorganisation tiltræder 2 av samme valgte repræsentanter partistyret, likesom 2 av

dette inden dets midte valgte repræsentanter tiltræder sekretariatet for Den faglige landsorganisation. Den faglige landsorganisation saavel som De samvirkende fagforeninger i Kristiania er ogsaa berettiget til at la sig repræsentere paa partiets landsmøter.“

Diskussionsskoler.

„Landsmøtet henstiller til partistyret at oprette diskussionsskoler, hvor arbejdere paa en planmæssig maate oplæres i diskussion saavel i tale som i skrift.“

Anmerkninger: Til ordfører valgtes *Ludvig Meyer* med 78 st. Medlemmer av partistyret: Chr. H. Knudsen med 70 stemmer, Olav Strøm med 65 st., advokat Hazeland med 56 st., fru Anna Andersen med 51 st., fyrstikarbejder J. Johansen med 44 st., Oskar Pedersen med 39 st., frøken Halvorsen med 36 st.

Til forhandlingskomite med De forenede arbeidersamfund ifølge taktikbeslutningen valgtes: Anders Jensen, Olav Strøm, O. G. Gjøsteen, C. Jeppesen og Ludvig Meyer. Gjøsteen erklærte ikke at ville være med i disse forhandlinger. Resolutionen angaaende partipressen vedtoges mot 11 st., folkeforsikringsresolutionen enstemmig, eiterat Edv. Olsen hadde tat følgende resolutionsforslag tilbage:

„Arbeiderpartiets 13. landsmøte uttaler sin tilslutning til en under statens garanti og administration oprettet folkepensionskasse med alles pligt til indskud mot alles ret til pension. De hertil fornødne midler tilveiebringes dels ved indskud, som beregnes efter en sterk progressiv skatteskala, dels ved andre av staten aapnede indtægtskilder. Som saadanne skal møtet peke paa oprettelsen av et statslotteri, hvis nettoindtægt tilfalder forsikringen eller dens reservefond.“

Debatten om folkeforsikringen utartet til et ganske livlig opgjør mellem Edv. Olsen og de som kritiserte hans standpunkt i folkeforsikringskommissionen (Meyer, Knudsen, Strøm, Jeppesen m. fl.). Et forslag fra Gjøsteen om at trykke Edv. Olsens hele indledningsforedrag i „Socialdemokraten“ forkastedes. I jordspørsmålet var der to resolutionsforslag, det der blev vedtat, utarbeidet av Anders Jensen, og et utarbeidet av Olav Strøm, som følger:

„Med hen-yntil jord- og landarbeiderspørsmålet vil arbeiderpartiets 13. landsmøte uttale, at det finder, at den trykkende stilling, hvori landarbeiderne og bønderne befinder sig paa grund av den kapitalistiske utbygning, ikke kan helt opheves eller finde en tilfredsstillende ordning, før samtlige produktionsmidler, jorden iberegnet, er blit folkets fælleseie i overensstemmelse med første post i partiets program.“

Men indtil det socialdemokratiske parti faar flertal blandt folket og dermed erobret statsstyrelsen, vil partiet i likhet med hvad det gjør for by- og industriarbeiderne, kjæmpe for reformer, der delvis avhjælper den blandt landbefolkningen fremkaldte øieblikkelige nød og fastholder da i første række som saadanne foranstaltninger de beslutninger, som er vedtat i samme spørsmåal ved partiets landsmøter i Skien og Fredrikstad. Som yderligere skridt i denne retning uttaler møtet, at kommunen av staten gives laan til indkjøp av eiendomme og oprettelse av fællesbruk, saa store som mulig, kontrolleret av en av kommunen ansat dygtig jordbruker, der har at ansætte den fornødne arbeidskraft. Arbeiderne blir utbetalt en passende ukeløn, likesom det hele nettoutbytte ved aarsopgjøret tilfalder arbeiderne.“

De fremkom henholdsvis som majoritets- og minoritetsindstillinger fra en nedsat komite. Hver fik 29 st. ved voteringen, og ordstyrerens stemme gjorde utslaget til fordel for majoritetsindstillingen. Taktikbeslutningen var enstemmig. Den største interesse og den livligste debat paa dette møte stod dog angaaende L. Meyers forhold til partiet og „Socialdemokraten“ og de store ekstraordinære indtægter, hvormed bladet herved var drevet. Følgende forslag av Gjøsteen fik 5 stemmer:

„Partistyret paalægges at la „Socialdemokraten“ utkomme i saadant format, at partiforeningerne selv formaar at dække underskuddet.“

Debatten foregik fer lukkede døre og uten optagelse av referat. Beretningen omhandler partiets almindelige gjøremåal og utvikling i aarets løp. „Socialdemokraten“ har i aarets løp hat en tilvekst av 3000 abonnenter: men budgettett, som paa foregaaende landsmøte var opført med kr. 37,500, er kommet op i kr. 84,000. Partiet har i aarets løp faat indrepræsentanter i kommunestyrene i Kristiania, Bergen, Stavanger, Drammen, Røken og Øvre Eker.

14de landsmøte i Kristiania 24. til 27. mai 1900.

Dagsordenens viktigste saker var folkeforsikringsspørsmålet, pressens budget og jordspørsmålet. Desuten behandledes paa dette møte for første gang *avholdssaken* fra et rationelt synspunkt. Ordstyrere C. Jeppesen og J. Edv. Retvedt, sekretærer Gotfr. Samuelsen og A. Wereide. Der møtte 93 representanter samt to partistyre-medlemmer uten særskilt mandat.

Beslutninger.

Folkeforsikringen.

„Landsmøtet uttaler sin glæde over det fra den parlamentariske arbeiderkommissions flertal fremkomne forslag, forsaavidt derved tilsigtes en det hele folk omfattende betryggelse økonomisk mot følgerne av arbeidsinvaliditet. Den maate, hvorpaa flertallet foreslaar invaliditetsforsikringen gjennomført, kan møtet derimot ikke gi sin tilslutning. Den eneste retfærdige, praktisk fuldt effektive, principielt holdbare løsning, som ogsaa den, der stemmer avgjort bedst med det store flertals interesser blandt befolkningen paa landet saavel som i byerne, er efter møtets mening, at de nødvendige utgifter dækkes ikke gjennom innskjut av de forsikrede, men helt gjennom den almindelige beskatning.“

Pressen.

Kontingenten for „Social-Demokraten“ sattes ved forhøielse for de utenbys abonnenter til kr. 1.80 pr. kvartal.

Avholdssaken.

„Møtet uttaler, at arbeidet for ædruelighetens fremme er paa-krævet, dog formener man, at dette ikke sker ved skattepaalæg eller forbudsforanstaltninger i lovgivningen, men at den bedst fremmes gjennem den opplysning vi søker fremmet blandt masserne.“

„Landsmøtet slutter sig til kravet om en ensartet lovgivning for brændevin, øl og vin og om øllets beskatning efter alkoholstyrken.“

Partiprogrammet.

En av partistyret utarbeidet revision av partiprogrammet besluttedes omsendt til partiforeningerne med anbefaling til vedtagelse.

Kvindernes organisation.

„Landsmøtet finder at det er paa-krævet for de kvindelige fag- og arbeiderforeninger at de slutter sig sammen til et landsforbund paa

socialdemokratisk grundlag for derved bedre at kunne varetta sine sociale og politiske interesser. Det henstilles desuten til de i partiet værende mandlige fag- og arbeiderforeninger om at agitere mere end hittil blandt kvinderne. Desuten henvises til forrige landsmøtes resolution i denne sak.“

Faglige voldgiftsretter.

„Møtet anbefaler opprettelsen av forliksraad og voldgiftsretter i fagtvister mellom organiserte arbeidere og arbeidskjøpere, bygget paa princippet om like representasjon fra begge sider, tvungen forliksprøve efter den ene parts og bindende avgjørelse efter begge parter forlangende. Saadanne voldgiftsdomstole lovfæstes.“

Toldbeskatningen.

„1. Landsmøtet uttaler i anledning toldbeskatningen og lønsreduktionerne:

at det er en kjendsgjerning, at de mest nødvendige livsfornødenheter i sterk grad er fordyret ved de senere aars store toldskatter:

at denne fordyrelse falder i uforholdsmæssig grad og aldeles ubillig paa arbeiderklassen;

at arbeiderne allerede tidligere manglede evnen til at bære de saaledes paa den faldne store toldskatter, og

at derfor de i den sidste tid fra arbeidsherreorganisationerne dikterte lønsreduktioner kun kan virke ødelæggende paa arbeiderklassens økonomi.

2. For at motarbeide i nogen grad denne dobbelte utbytning av arbeiderklassen — stiller landsmøtet en indtrængende opfordring til alle fagorganisationer at slutte sig til den etablerte faglige landsorganisation, for derved at gjøre sig istand til at sætte igang landet rundt en mest mulig kraftig agitation for en til livsfornødenheternes fordyrelse ved toldskatten motsvarende forhøiet løn.

3. Videre stiller landsmøtet en almindelig opfordring til arbeiderklassen at ile med at slutte sig til det socialdemokratiske arbeiderparti for ved valgurnen at erobre den politiske magt til varetagelse av sine interesser.“

Fabriktilsynsloven.

„Forsaavidt arbeide med telegraf-, telefon- og elektriske anlæg ikke allerede gaar ind under fabriktilsynsloven av 27. juli 1892, henstiller møtet til statsmyndighetene, at denne for liv og lemmer farefulde bedrift hurtigst mulig bringes ind under loven.“

Brødet og bakeribedriften.

„Arbeiderpartiets 14. landsmøte uttaler bestemt ønske og krav om, at der ved lov blir fastsat, at alt husholdningsbrød kun blir solgt efter vekt og under sundhetsvæsenets kontrol. Forøvrig mener møtet, at forholdet ikke kan bli ordnet fuldt tilfredsstillende, før bakeribedriften gaar over til samfundsmæssig drift.“

Socialistiske skrifter.

„Det norske arbeiderpartis 14. landsmøte henstiller til partistyret at ha sin oppmerksomhet henvendt paa utbredelse av socialistiske skrifter. For at fremme dette spørsmaal, anser møtet det for nødvendig, at der blir opprettet en socialistisk bokhandel i Kristiania, som har at drive en planmessig agitation gjennom organisationen.“

„Det henstilles til partistyret at sætte sig i forbindelse med folk, der maa ansees at være i besiddelse av betingelser for at skrive saadanne smaaskrifter, for derigjennem at fremme vor sak; eksempelvis frisindede studenter.“

Jordspørsmålet.

„Med hensyn til jord- og landarbeiderspørsmålet vil Arbeiderpartiets 14. landsmøte uttale, at det finder, at den trykkende stilling, hvori landarbeiderne og bønderne befinner sig paa grund av den kapitalistiske utbytning, ikke kan helt ophæves eller finde en tilfredsstillende ordning, før samtlige produktionsmidler, jorden iberegnet, er blit folkets fælleseie i overensstemmelse med første post i partiets program.

Men indtil det socialdemokratiske parti faar flertal blandt folket og dermed erobret statsstyrelsen, vil partiet i likhet med, hvad det gjør for by- og industriarbeiderne, kjæmpe for reformer, der delvis avhjelper den blandt landbefolkningen fremkaldte øieblikkelige nød, og fastholder da i første række som saadanne foranstaltninger: Offentlig tilhjælp til egne hjem og jord for landarbeidere, ordnet saaledes, at arbeiderne derved ikke blir stavnsbundne.

Møtet henviser desuten til partiets beslutning i saken paa landsmøtet i Fredrikstad.

Som yderligere skridt i denne retning anbefaler møtet opprettelse av kommunale fællesbruk, og at kommunerne i dette øiemed aapner adgang til laan av staten. Fællesbrukets utbytte bør tilfalde kommunen. Møtet henstiller derhos indtrængende til landarbeiderne gjennem organisationen at vareta sine særlige interesser.“

Valgprogram og taktik.

„Angaaende partiets deltagelse i de forestaaende stortingsvalg beslutter landsmøtet:

„At partiets avdelinger i de forskjellige kredse skal søke valg-samarbeide med De forenede norske arbeidersamfunds foreninger paa grundlag av det av de 2 arbeiderorganisationers repræsentanter i den fælles forhandlingskomite enede grundlag nemlig:

1. Eget norsk utenriksstyre og eget norsk konsulatvæsen. Beslutning i konsulatsaken fattes i løpet av valgperioden.
2. Arbeide for voldgift og nøytralitet.
3. Forsikring mot erhvervsudygtighet, omfattende hele det norske folk.
4. Videre statsforanstaltning for at skaffe arbeiderne lettere og billigere adgang til at erholde jord og egne hjem.

5. Indførelse av 8 timers arbejdsdag ved statens arbeider og ved alle sundhetsfarlige bedrifter.
6. Repræsentationen fordeles forholdsvist.

Skulde mot forventning et saadant valgsamarbeide med den anden arbeiderorganisation ikke opnaaes, og da venstrepartiet har avvist ethvert valgsamarbeide med arbeiderpartiet, gaar partiets avdelinger selvstændig til valg og stiller egne kandidater.“

Agitationsfond.

„Arbeiderpartiets 14. landsmøte anser det for nødvendig, at der oprettes et agitationsfond ved indførelse av merkesystemet og anmoder partistyret om at iverksætte det saa snart som mulig.“

Pressestatistik.

„Arbeiderpartiets 14. landsmøte uttaler sin tilslutning til oprettelse av en statistik over hvor mange procent av medlemmerne i hver fagforening, tilsluttet Det norske arbeiderparti, er abonnenter av partiorganet.“

Til Ludvig Meyer.

„Det norske arbeiderpartis 14. landsmøte takker den avgaaede ordfører for al interesse nedlagt i partiets tjeneste.“

Anmerkninger: Til redaktør valgtes *A. Buen* med 71 av 80 avgivne stemmer. Ordfører *Chr. H. Knudsen* med 66 st.

Øvrige partistyredelemmer: *A. Hazeland* (76 st.), *Ludvig Meyer* (68 st.), *Magnus Nilssen* (59 st.), *O. Strøm* (58 st.), *O. Pedersen* (54 st.), fru *M. Larsen* (50 st.) og *C. Jeppesen* (40 st.).

Et forslag fra *A. Bay* om i den protokol, som skulde utgives, at medta det væsentligste av debatten i overensstemmelse med 13. landsmøtes protokol forkastedes mot 5 st. Denne beslutning er uheldigvis ikke senere omgjort.

Avholdsspørsmålet indlededes av *Gunstein Andersson*. Det væsentligste av hans resolutionsforslag forkastedes imidlertid. Det ikke vedtagne lød som følger:

„1. Landsmøtet ser i rusdrikken et socialt onde, der svækker folket aandelig, legemlig, moralsk og økonomisk. Det yder derfor det private og offentlige arbeide for større ærdelighet sin anerkjendelse. Det anbefaler partiets foreninger at ordne sin økonomi uavhengig av rusdrikken. likesom partiets presse bør ofre saken saa stor opmerksomhet som mulig.

2. (Vedtoges og utgjør sidste led av den vedtagne resolution).

3. Folket bør ved direkte avstemning selv avgjøre, om handel med berusende drikke skal finde sted inden kommunen. Statens indirekte understøttelse av brænderibedriften bør ophæves.“

Dette forslag fik 22 st. I jordspørsmålet, hvor *A. Hazeland* formet og motiverede det vedtagne forslag, fremsatte *Anders Jensen* sit forslag fra *Fredrikstadmøtet* og hr. *Thorsøe* et noget avvigende. Det vedtagne erholdt 39 st. mot 35. Folkeforsikringsspørsmålet forårsaget ogsaa paa dette møte endel debat. *Hazeland* indledet og fremsatte den vedtagne resolution. Det besluttedes at la hans foredrag trykke. *Edvard Olsen* leverte et længere motforedrag til forsvar for sit standpunkt. Et resolutionsforslag (av *A. Wereide*), som nolende anbefalte at gaa med paa den parlamentariske arbeiderkommissions flertalsindstilling, fik kun 6 st. En anden resolution (av *Anders Jensen*), som anbefalte delvis kommunal ordning, fik 5 st., et ændringsforslag (av *Chr. H. Knudsen*), fordømmende klasseinddelingen, fik 31 mot 45 st. Beretningen omtaler den fuldbyrdede forbindelse med Arbeidernes faglige landsorganisation, partiets protester mot „tugthusloven“, „løsgjængerloven“ og „indvandringsloven“, forhandlingerne med De forenede norske arbeidersamfund om valgforbund og dettes fuldbyrdelse paa fælles program, samt landsvenstremøtets avvisning av samarbeide.

15de landsmøte i Kristiania 25. til 28. juli 1901.

Dagsordenens vigtigste punkter var revision av partiets program, lovændringer, foreningsretten, taktikken ved kommunevalgene, 8-timersdagens gjennomførelse, fabrikktilsynsloven og kontraktørvesenet. Der møtte 91 repræsentanter, samt 3 partistyre-medlemmer uten særskilt mandat. Ordstyrere: C. Jeppesen og Claus Nicoll, sekretærer: O. Ruud og S. Olsen.

Beslutninger.

Partiprogram.

„Grundaarsaken til fattigdommen, folkets aandelige og økonomiske undertrykkelse og den sociale nød ser partiet deri, at de naturlige rikdomskilder (jord, grund, gruber), arbeids- og samfærdselsmidler (bygninger, maskiner, redskaber, skibe), materialier og livsfornødenheter, er tilladt at bli enkeltes eneeie og fordelingen av arbeidets utbytte overladt til individernes interessekamp uten almen kontrol.

Det norske arbeiderparti, som har sat sig folkets økonomiske frigjørelse som maal, tilstræper derfor jordens, arbeids- og samfærdselsmidlernes overgang til folkets fælleseie, overførelse av produktionens ledelse til samfundet og en retfærdig fordeling av nationens arbeidsutbytte derigjennem varetat av det offentlige som en samfundsopgave.

I alle lande med privatkapitalistisk produktionsmaate har det arbeidende folk de samme interesser. Med utvidelsen av verdenssamkvemmet og varebytningen mellem landene blir arbeidets stilling i det enkelte land av bestandig større betydning for arbeidernes stilling i andre lande. Arbeiderklassens befrielse er derfor ikke alene en national sak, men en opgave, hvortil arbeidernes interesser i alle kulturlande er knyttet i like høi grad. I erkjendelse herav erklærer Det norske arbeiderparti sit formaals sammenheng med de klassebevisste arbeideres bestræpelser i andre lande.

Den økonomiske usikkerhet og undertrykkelse, som følger av den privatkapitalistiske produktion, gjør, at ikke bare lønsarbeiderne, men ogsaa alle mindre bemidlede handelsfolks, industridrivendes og jordbrukeres interesser falder sammen med socialdemokratiets bestræbelser, og idet partiet kjæmper for befolkningens likhet i rettigheter og pligter uten hensyn til kjøen, staar det som repræsentant for alle undertrykte, for alle fordringer som tilsigter sunde og harmoniske livsvilkaar.

Ut fra dette grundsyn kjemper partiet for:

1. Arbeidernes sammenslutning og solidaritet.
2. Beskyttelse ved lov av arbeidernes yrings- og valgfrihet, forenings- og forsamlingsret.
3. Statsborgerlig og kommunal stemmeret for alle i landet hjemmehørende kvinder og mænd, som har fylt 21 aar. Valg paa en fridag.
4. En tidsmessig valgordning med enmandskredse og direkte valg og omvalg. Ophævelse av bostedsbaandet. En forholdsmæssig representation for de forskjellige byer og landsdele.
5. Folkets direkte deltagelse i lovgivningen ved forslags- og forkastelsesret.
6. Forandring i de nuværende regler for erhvervelse av hjemstavns- og statsborgerret saaledes, at der blir praktisk adgang hertil ogsaa for indvandrede utlændinge tilhørende arbeiderklassen.
7. En skjærpet arbeiderbeskyttelseslovgivning. Særlig fremhæves:
 - a. Forbud mot anvendelse av børn under 14 aar til arbeide i fabrikker, paa verksteder, ved bergverker eller nogen anden sundhetsfarlig og anstrengende bedrift.
 - b. Indskrænking av natarbeide til industrier eller tilfælde, hvor tekniske grunde, hensynet til den offentlige velfærd eller tvingende undtagelsesforhold kræver det.
 - c. Fastsættelse av en maksimalarbeidsdag paa 8 timer.
 - d. En ukentlig uavbrudt hvilepause paa 36 timer.
 - e. Forbud mot anvendelse av giftige eller for arbeidernes helbred ødelæggende stoffe i produktionen, hvor saadan ikke er absolut nødvendig.
 - f. Lovbestemt kontrol med fartøiers sjødygtighet samt mot overlastning (lastelinje).
 - g. Effektiv sundhetskontrol med tyendes soverum, sjøfolks lugarer, samt med arbeidernes boliger. Gjennomførelsen herav forutsætter, at det offentlige (stat eller kommune) tilveiebringer tilstrækkelig av sanitært forsvarlig husrum for arbeiderbefolkningen, hvor saadant mangler.
 - h. Arbeidervalgt tilsyn med beskyttelseslovgivningens haandhævelse.
8. Ophævelse av husmandsforholdet. Tidsmessige forandringer i lovgivningen om tjenere og sjøfolk, sigtende til at sikre disse klasser av arbeidere mot overgrep fra husbønders og overordnede side.
9. En forbedret og konfessionsløs folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barneskole for barn av alle samfundsklasser. Undervisning i alle offentlige læreanstalter uten skolepenge. Opdragelse av forældreløse og vanskjøttede barn ved samfundet (stat eller kommune).
10. Retspleie og adgang til retshjælp ved offentlige eller kommunale sakførere uten direkte betaling.
11. Lægehjælp, lægemidler og pleie tilsikres alle syke gjennom stats- og kommunal ordning uten direkte betaling. Tuberkulosens bekjæmpelse ved opprettelse av offentlige kur- og pleieanstalter.
12. Forsvarlig underhold tilsikret alle arbeidsinvalidere.
13. Størst mulig indskrænking av det indirekte skattesystem. En forholdsmæssig anvendelse av de paa arbeiderbefolkningen faldende

indirekte skatter til forbedring av dennes livsvilkaar. Ophævelse av beskyttelsestoldsatser, hvorved befolkningen beskattes til fordel alene for enkelte virksomhetsgrene eller næringsdrivende. Forøket inntægts-, formues- og arveskat og disse gjort gradvis stigende. Beskatning av jord, ogsaa udyrket, efter dens naturlige værdi for dyrkning og i byerne en forøket beskatning av ubebygget grund. Statens og kommunens suksessive overtagelse av produktive virksomheter, hvorved de offentlige inntægter kan forøkes eller befolkningens utgifter formindskes. Særlig fremhæves: de store fiskerier, dampskibsruiter (indenrikske og utenrikske), tobaks-, brændevins- og ølbedriften, skogdrift, træmasseindustri, indkjøp av korn og kul.

14. Offentlige arbeiders utførelse direkte ved det offentlige selv og uten mellemkomst av kontraktører.

15. Opprettelse av internasjonale voldgiftsdomstole. Militarismens avskaffelse og indførelse av almindelig folkevæbning.“

Lovforandringer.

„Landsmøtet vælger en komite paa 7 medlemmer til at utarbeide forslag til forandring av partiets love og herunder særlig en forandring av grundlaget for partiets organisation. Komiteen tilendebringer sit arbeide i løpet av et halvt aar fra nærværende landsmøte, hvorpaa partistyret besørger det trykt og tilstillet samtlige partiforeninger til drøftelse, ledsaget med styrets stilling til forslaget, — hvorefter saken finder sin endelige avgjørelse paa neste landsmøte.“

Ny paragraf i lovene.

Partistyret og offentlige repræsentanter.

„Partiets repræsentanter i offentlige institutioner og partistyret i Kristiania eller de stedlige partiledelser utenfor skal, hvor ikke lokale hindringer umuliggjør det, avholde fællesmøter mindst en gang om maaneden til planlæggelse av taktik og forslag og behandling av foreliggende forslag.“

Foreningsretten.

„Det norske arbeiderpartis 15. landsmøte, der anser foreningsfriheten som en av de viktigste betingelser for fremskritt og fredelig utvikling, betegner det som en skam for alt hvad der findes av demokratisk synsmaate i vort folk, at der endnu i begyndelsen av det 20. aarhundrede øves vold mot arbeidernes frihet til at vareta sine interesser gjennom politisk og faglig organisation. Landsmøtet henstiller derfor paa det indstændigste til Norges storting at ophøie til lov det i sin tid til regjeringen oversendte forslag om „beskyttelse av arbeideres og dermed likestillede personers politiske rettigheter og foreningsliv“.

Møtet paalægger partiets presse, agitatorer og organisationer at bekjempe ethvert forsøk paa at innskranke offentlige funktionærers frie borgerrettigheter.

Samtidig beklager møtet, at de kommunale funktionærers repræsentanter i Kristiania kommunestyre har undlatt at stemme, naar det

gjaldt deres klasses økonomiske interesser. De har herved ikke bare indskrænket sine borgerrettigheder, men ogsaa stillet sig i strid til et av arbeiderbevægelsens vigtigste principper, arbeidernes medbestemelsesret, naar det gjælder arbeidsløn og arbeidsvilkaar.“

Kommunevalgene.

„Landsmøtet uttaler: Det arbeidende folk i landet er nu i besiddelse av det politiske magtmiddel — stemmeretten — i saapas utstrækning, at de vil øve en avgjørende indflydelse paa vore offentlige institutioners sammensætning og virksomhet.

Naar der ogsaa nu er gjort begyndelsen til at aapne de i aarhundreder umyndigholdte kvinder adgang til at være medbestemmende i det offentlige liv, hilser landsmøtet med stolthet og glæde disse hjertelig velkommen til det praktiske arbeide for friere og retfærdigere forhold — aandelig og materielt. Vi er forvisset om, at kvinderne nok vil vite at finde sin plads.

Tiden er nu inde til at opta en ihærdig agitation for et kraftig reformarbeide i kommunerne, sigtende paa at lette livsvilkaarene for den store masse, samt fremskynde de forskjellige virksomhetsgrene, som maatte egne sig for kommunal drift, lagt direkte ind under offentlig styre.

Som vort partis programsaker til høstens valg skal møtet i første række peke paa:

1. Skolesaken (alt skolemateriel anskaffes for kommunekassens midler).
2. Kommunen opfører boliger i et tilstrækkelig antal, hvilke utleies til lavest mulig pris til ubemidlede folk.
3. Sykepleien over i beskatningen.
4. De kommunale arbeider utføres av kommunen selv uten benyttelse av entrepenører.
5. Et effektivt fabriktilsyn, hvortil arbeidernes organisationer opnævner sine repræsentanter.
6. Indførelse av 8 timers arbeidssdag for kommunens arbeidere i forbindelse med garanteret mindsteløn.

I alle de kommuner, hvor der er utsigt for vore partifæller at gjøre sig gjældende, maa arbeidet for høstens kommunevalg tages op hurtigst mulig. I ingen saadan kommune maa socialdemokratiet undlate at delta i valget med egen liste.“

8-timersdagen.

Utkast til lov om arbeidstidens begrænsning utarbeidet og motiveret av advokat A. Hazeland.

§ 1. Begrænsning av arbeidstiden i henhold til nærværende lov kan finde sted enten for det hele land eller distriktsvis (f. eks. søndenfjeldske, oplandske, vestenfjeldske, nordenfjeldske distrikt) eller for de enkelte by- eller landskommuner.

§ 2. Bestemmelse om arbeidstidens begrænsning i et fag for det hele land eller et distrikt træffes av vedkommende regjeringsdeparte-

ment (kongen). Gjælder begrænsningen alene et herred eller en by, træffes bestemmelsen av vedkommende kommunestyre.

§ 3. Begrænsning av arbeidstiden i henhold til foregaaende paragraf kan finde sted naar flertallet av arbeidere i faget, som derav vil berøres, har uttalt sig for bestemmelsen. Forinden nogen beslutning fattes, indhentes erklæring fra de arbeidsgivere, som derav vil berøres. Uttaler ogsaa flertallet av dem sig for begrænsningen, er denne dermed endelig fastslaaet.

§ 4. I fag, der har dannet landsforbund, foregaa avstemning blandt fagets arbeidere efter anmodning av landsforbundets styre, der samtidig bestemmer, hvorvidt avstemningen skal finde sted under ét for det hele land, distriktsvis eller særskilt for en enkelt eller flere enkelte kommuner. Er i faget ikke dannet landsforbund, kan avstemning forlanges av enhver lokal forening. Er der mellem flere lokale foreninger uenighet om, hvorledes avstemningen skal foregaa, avgjøres spørgsmaalet av vedkommende regjeringsdepartement. Avstemning kan derhos foranstaltes av vedkommende regjeringsdepartement eller av vedkommende kommunestyre av egen drift.

§ 5. Omkostningerne ved de i 3. og 4. omhandlede avstemninger utredes av statskassen, forsaavidt de omfatter det hele land eller større landsdele, men av kommunekassen, hvis de foretages særskilt for de enkelte kommuner. De nærmere regler forøvrig, hvorefter avstemningerne skal foregaa, bestemmes av vedkommende regjeringsdepartement. Naar en avstemning er forlangt, kan ny avstemning i kommuner eller landsdele, som allerede har stemt, ikke i samme fag forlanges av organisationerne før efter utløpet av 3 aar.

§ 6. Begrænsning av arbeidstiden i henhold til nærværende lov kan foretages ned til 8 timer daglig eller 48 timer ukentlig. Begrænsningen kan gjøres gjældende for alt arbeide i fremmed tjeneste.

§ 7. Forlængelse av en i henhold til nærværende lov bestemt arbeidstid kan indrømmes av fabriktilsynet for et kortere tidsrum, naar naturomstændigheter, ulykkeshændelser eller andre upaaregnelige begivenheter har forstyrret et enkelt anlægs drift eller utsætter driften for at forstyrres. For de 2 første døgn, eller hvor det gjælder redning av menneskeliv, kan forlængelse finde sted ogsaa uten tilladelse av tilsynet. Likeledes kan uopsættelig reparationsarbeide foregaa uten særskilt tilladelse, men blir straks at melde tilsynet.

§ 8. Overtrædelse av bestemmelse om arbeidstiden, der er git i henhold til nærværende lov, straffes med bøter fra 5—1000 kroner. Overtrædelserne paatales av det offentlige og efter de for politisaker givne regler.“

„Partistyret anmodes om, i det væsentlige paa grundlag av det fremlagte utkast, efter indhentelse av uttalelser fra partiets foreninger og landets fagforbund samt sekretariatet for Den faglige landsorganisation at indgaa til statsmyndighetene med forslag til lov om arbeidstidens begrænsning ned til 8 timer daglig eller 48 timer ukentlig.“

Fabriktilsynsloven.

„Landsmøtet slutter sig i det væsentlige til Det norske jern- og metalarbejderforbunds forslag til forandring i fabriktilsynsloven, dog med den forandring, at det subsidiære forslag til § 1 sloifes, at unge mennesker mellem 16 og 18 aar kun maa arbeide 8 timer daglig, samt at det subsidiære forslag under punkt 9 blir det principielle med den forandring, at det stedlige tilsyn arbejdervælges.“

Offentlige arbeiders udførelse i landet.

„Møtet misbilliger, at flere offentlige bestillinger i det senere uten bydende nødvendighet er gaat til utlandet til fortrængsel for det norske arbeide. Arbeidernes, industriens og det øvrige næringslivs interesser kræver, at alt offentlig arbeide udføres i landet, og det er myndigheternes pligt at handle i overensstemmelse hermed. Staten og kommunerne bør oprette egne verksteder. Det paalægges partistyret at oversende denne resolution med motivering til samtlige fag- og arbejderforeninger for der at behandles. De indkommende uttalelser oversendes av partistyret til regjeringen.“

Anmærkninger: Til redaktør av „Social-Demokraten“ gjenvalgtes *A. Buen* med akklamation. Til ordfører gjenvalgtes *Chr. H. Knudsen* med 64 av 73 avgivne stemmer. Medlemmer av partistyret: *C. Jeppesen* med 71 st., *A. Hazeland* 67, *Magnus Nilssen* 67, fru *Mina Jensen* 53, *M. Ormestad* 41, *A. Johnsson* 39 og *O. Ruud* med 39 st. Til komite for utarbeidelse av programpunkt i jordspørsmålet valgtes *Chr. Hornsrud*, *Anders Jensen*, *A. Hazeland*, *Olav Strøm*, *Joh. Hornsrud*, *C. Jeppesen* og *I. Edv. Retvedt*. Som komite til utarbeidelse av forslag til love og organisationsordning valgtes *Chr. H. Knudsen*, *M. Ormestad*, *A. Pedersen*, *Magnus Nilssen*, *Chr. Jessen*, *O. Strøm* og *Sverre Iversen*.

Under debatten om programmets revision opstod der endel debat om et forslag fra *Kristiania arbeidersamfund* ang. forandring av partiets navn fra „Det norske arbeiderparti“ til „Det socialdemokratiske parti“. Et forslag fra *M. Ormestad* om at omsende spørsmålet til partiavdelingerne vedtoges. Ellers koncentrerte debatten sig om et forslag fra *Namsos arbeiderorganisation* om at stryke punkt 7 paa programmet fra 1891 om statskirkens ophævelse. Ved den lange debats avslutning forelaa følgende forslag:

Det paa dagsordenen trykte forslag (partistyrets):

„Ophævelse av statskirken. De kirkelige samfund blir at betrakte som private foreninger.“

Fra *Namsos arbeiderorganisation*: „Punkt 9 strykes.“

Fra *Oscar Pedersen*: „Alle bidrag av offentlige midler til kirkelige og religiøse formaal ophører. De kirkelige samfund blir at betrakte som private foreninger under det offentliges kontrol.“

Fra *A. Buen*: „Socialismens princip: aandelig frihet, gjør det indlysende, at partiet bekjemper de religiøse dogmer, som binder folkets tænkekraft og hemmer utviklingen.“

Fra *A. Johnsson*: „Der arbeides for ophævelse av grundlovens § 2 (om statens offentlige religion).“

Fra *Chr. H. Knudsen*: „Religionen erklæres for en privatsak, hvorfor statskirken maa ophæves, og alle bidrag av offentlige midler til kirkelige og religiøse formaal maa ophøre.“

Ved voteringen vedtoges *Namsos arbeiderorganisations forslag* — punkt 9 utgaar — der stilledes alternativt overfor de øvrige forslag, med 42 mot 36 stemmer.

Under spørsmålet angaaende *foreningsretten* referertes følgende av *Det norske arbeiderparti* i 1893 til stortinget indsendte forslag til lov:

„§ 1. Arbeidsgiver, arbeidsbestyrer eller arbeidsformand, som

- a) ved avskedigelse, trussel om avskedigelse eller om tap av arbeidsfortjeneste,
 - b) ved ydelse av, negtelse av eller løfte om nogen fordel, eller
 - c) ved løgnagtige eller aabenbart ugrundede forespeilinger av økonomisk natur
- søker at gjøre indgrep i eller øve indflydelse paa sin undergivnes politiske optræden eller paa hans deltagelse utenfor arbeidstiden i faglig eller politisk foreningsliv, straffes med bøter eller fængsel og i gjentagelsestilfælde med fængsel eller bøter.

§ 2. Paa samme maate straffes arbeidsgiver, arbeidsbestyrer eller arbeidsformand, der ved bestemmelse, arbeidskontrakt eller reglement søker at paavirke sin undergivnes politiske optræden eller hans deltagelse utenfor arbeidstiden i faglig eller politisk foreningsliv.

§ 3. Bestemmelserne i § 1 og 2 skal ikke være til hinder for, at ekstraordinære, uopsættelige arbeider skal av arbeidsgiveren kunne kræves utførte utenfor den regelmæssige arbeidstid.

§ 4. Arbeidsgiver, stedfortræder for samme eller arbeider, som driver politisk agitation paa arbeidsstedet i arbeidstiden, straffes med bøter.

§ 5. Overtrædelse av denne lov paatales av det offentlige.“

Angaaende fabrikktilsynsloven hadde Norsk jern- og metalarbeiderforbund gjennomgaaende kritisert det for stortinget foreliggende lovforslag og paavist en lang række nødvendige forandringer. Det er dette arbeide der henvises til i resolutionen.

Beretningen til møtet i 1901 omtaler en række viktige saker, som er avgjort. Et fond til understøttelse for den gamle Thraniterveteran, *Bernhard Hansen* i Hauge-sund, er opprettet. Den gamle blev tat ut av fattigvæsenet og anbragt hos en privat familie. Brochureutgivelsen er begyndt paa partiets forlag. Som representant paa den internationale socialistkongres i Paris var, istedetfor de av landsmøtet valgte, *Olav Kringen* møtt, og det internationale socialistiske bureau var opprettet, hvortil ogsaa Det norske arbeiderparti hadde sluttet sig. Til representanter var valgt *Olav Kringen* og *A. Hazeland*. Dette blev med beretningen godkjendt. Det paa sidste landsmøte vedtagne samarbeide med De forenede norske arbeidersamfund var strandet formedelst denne sidste organisations uvilje. Der blev dog valgsamarbeide med en del av denne organisation, „Den demokratiske arbeiderorganisation“ i Kristiania. „Det norske arbeiderparti“ hadde ved valgene tilsammen opnaadd 7013 st. Et fast mandtalskontor var opprettet i Kristiania, og Magnus Nilssen var ansat som mandtalsfører. Almindelig stemmeret for mænd var ogsaa indført siden avholdelsen av sidste landsmøte, idet skattecensuren var ophævet. Kommunal stemmeret for kvinder med skattecensur var indført.

16. landsmøte i Trondhjem 22. til 25. august 1902.

Dagsordenen omfattet bl. a. særlig kontingent fra foreningerne til pressens ophjælp, opprettelse av en pressekommission, syke- og ulykkesforsikringen, jordspørsmålet, partiets love, valgprogram og taktik, arbeidsledighetsspørsmålet og kvindernes organisation. Der møtte 69 representanter. Ordstyrere: C. Jeppesen og O. Eggen, sekretærer P. A. Pettersen og Alb. Moeskau.

Beslutninger.

Ekstrakontingent til „Social-Demokraten“.

„Landsmøtet henstiller til samtlige avdelinger i partiet inden 1. juli 1903 at indbetale til partikassen et beløp svarende til 1 kr. pr. medlem. Det derved tilveiebragte beløp anvendes til avvikling av „Social-Demokraten“ gjæld. Avdelingerne kan, om de ønsker det, erholde aktier i bladet for de i henhold til ovenstaaende indbetalte beløp.“

Syke- og ulykkesforsikringen.

„Det norske arbeiderparti har som program sykepleien i beskatningen d. e. en sykeforsikring i dennes videst mulige form med midlerne til dens iverksættelse opkrævet gjennom skatten. Arbeiderpartiet anser dette for at være den eneste retfærdige maate at ordne sykepleien paa, likesom det ogsaa mener, at det er den mest betryggende og billigste for samfundet i sin helhet. Landsmøtet mener derfor, at der bør nedsættes en departemental komite til bearbeidelse av dette spørsmaal med sigte paa dets skridtvise gjennomførelse — læger og jordemødre paa fast løn, fri medicin med det offentliges varetagelse av apotekervæsenet samt fri sykehuspleie. I komiteen bør indvælges ogsaa medlemmer av arbeidernes og lægernes organisationer.

Det forslag, som nu foreligger fra den parlamentariske arbeiderkommissions flertal har intet med en almindelig sykeforsikring at gjøre. Med utgang fra ulykkesforsikringen tar forslaget væsentlig sigte paa dem, som paa en eller anden maate kan komme i betragtning ogsaa likeoverfor denne forsikringsform — først og fremst arbeiderne. Følgen av dette er, at denne sykeforsikring er en klasseforsikring, som ikke omfatter mere end 178,000 av landets hele befolkning. Disse 178,000 personer er væsentlig arbeidere, som altsaa skal tvangsforsikres. Det vil si: mens der hittil i sygdomstilfælde gjennom offentlig institution dog gives utveie for en fattig arbeider, om disse utveie ikke var de for ham smakeligste, berøves han nu ogsaa disse og man tar av hans moisommelig erhvervede dagløn saa meget, at samfundet ikke skal ha

mere besvær av ham. Dette er absurd. Mener man at ha ret til at tvangsforsikre arbeideren, maa der under alle omstændigheter protesteres mot, at arbeideren selv skal bære samtlige utgifter ved forsikringen. Dette er heller ikke tilfældet i noget andet land, hvor man har tvungen sykeforsikring. Væsentlige dele maatte ialfald overtages av stat, kommune eller arbeidskjøper, som er dem som først og fremst har nytten av hans billige arbeidskraft. Fuldstændig meningsløs blir den hele ordning, naar forslaget sammen med dette ogsaa anbefaler en administration, som er mange gange kostarere end den arbeiderne hittil har fundet sig tjent med under den private sykekasseinstitution. Det foreslaadde apparat synes meget mere at være lavet sammen til hjælp for ulykkesforsikringen, som derved spares for en betydelig del av sine hittidige utgifter end til hjælp for den sykeforsikrede arbeider. Stat og kommune burde som mindste indsats overta administrationen. Dette maatte formodentlig ogsaa være veien til at faa denne forenklet inden et rimelig omfang. Forslaget tar ikke nogetsomhelst hensyn til den forsikredes familie. Dette vil gjøre *privat* forsikring for hustru og barn absolut nødvendig, hvis arbeiderne i sygdomstilfælde ikke skal bli ugunstigere stillet end før. Nogen saadan tillæggsforsikring kan den gifte arbeider imidlertid ikke paata sig, da byrderne efter sykeforsikringsforslaget blir saa store, at de for hans person *alene* vistnok overgaar gjennemsnittet av de utgifter, den enkelte mand har for sig og hele sin familie under det nuværende private sykekassensystem. Idet hele: Sykeforsikringen i den av majoriteten foreslaadde skikkelse er en ny byrde paa arbeidernes skuldre. Den er en klasseforsikring, gjennom hvilken de magthavende søker en ny garanti mot de fattige klasser — en ny uretfærdighet. Det vil altsaa være klart, at arbeiderpartiet har mer end grunde nok til avgjort at ta avstand fra dette forslag. Uten at rokke ved grundprincippet i det kan det ikke lægges til grund for forhandlinger, hvis resultat arbeiderne skulde akseptere. Med hensyn til minoritetens forslag er det vistnok saa, at det paa en heldig maate avviker fra majoritetens, idet det omfatter et betydelig større antal forsikrede, at det ogsaa yder de forsikrede en del understøttelse fra arbeidskjøper, stat og kommune, at det medtar den forsikredes børn i en delvis understøttelse, mens hustruen skal tvangsforsikres særskilt, men ogsaa alltid i laveste forsikringsgrad. Men det lægger dog tre fjerdele av indskuddene over paa de forsikrede, likesom det i det væsentlige bygger paa de samme principper som majoritetens. Begge forslag lider av den væsentlige feil, at de tillater frivillige forsikringer, likesom man i beregningerne ikke har tat noget hensyn til, at lægernes lønninger med økningen av de forsikredes antal ogsaa maa forhoies, — en feil, som belaster minoritetens forslag i endnu høiere grad end majoritetens. Angaaende forslagets anden del, om ulykkesforsikringen, vil landsmøtet bestemt hævde arbeidskjøpernes ansvarlighet og erstatningspligt ligeoverfor ulykker og sykdomme forarsaket ved eller under arbeidet eller underveis til og fra arbeidspladsen. Man finder den nuværende ulykkesforsikringslov rigtig i princippet og kræver den bibeholdt, men utvidet til at omfatte alle slags bedrifter, hvor ulykker eller bedriftssykdomme erfaringsmessig fore-

kommer. — Landsmøtet maa bestemt uttale sig mot saavel arbeiderkommissionens flertals som minoritetens forslag til forandringer i ulykkesforsikringsloven, da de væsentlige byrder søkes væltet fra arbejdskjøperne og over paa arbeiderne, likesom man ogsaa maa protestere mot flertallets forslag til skadebodens fastsættelse.“

Jordspørsmålet — program.

„A. Jordens uuttømmelige rigdomskilder skal paa betryggende vilkaar aapnes for alle, som vil arbejde, hvorved fattigdom, utvandring og affolkning av länddistrikterne undgaaes.

Begrænsning av den omsiggripende belaaning av jorden og samfundsmæssig beskyttelse til produktionsmidlernes besiddelse samt til eiendomsretten av arbeidsutbyttet.

Da socialismen medfører ophævelse av det nuværende gjælds- og rentesystems lumske utplyndringer, bør jordbruket, som mest lider herunder, litt efter litt frigjøres ved, at privatkapitalismens mangeartede og ukontrollerte utsugninger vanskeliggjøres.

B. Av disse grunde maa:

1. Intet bortsalg av offentlig eiendom finde sted.
2. Stat og kommune bør efterhvert opkjøpe billige og under tvangssalg staaende jordeiendomme og andre grundherligheter som: skog, vandfald, gruber etc.
3. Kommunerne skal aapnes adgang til at ekspropriere — særlig udyrket, men dyrkbar jord — efter en takst, der er bygget paa eiendommens virkelige avkastning; dog maa erstatningen aldrig overstige gjennemsnittet av de sidste 10 aars skattetakst.
4. Saadan eiendom skal enten drives av det offentlige eller overdrages til fælles eller enkeltmands eiendomsbruk mot lav avgift og fornøden kontrol. Utbytning av arbeidskraft til-lates ikke.
5. Stats- og kommunehjælp ydes til indkjøp av eller avbetaling paa hus og jord til bruk eller eie, men skal det offentlige ha forkjøpsretten like efter nærmeste arvinger.
6. Al saadan eiendom med avling og nødvendige bruksmidler skal ved lov sikres mot eksekutioner, private panteheftelser og i det hele mot ethvert indgrep fra private kreditorer.
7. Denne beskyttelse skal ogsaa omfatte nuværende besiddere av hus og jord i saa stor utstrækning, at der gives plads for vedkommendes egen og families arbeidskraft.

C. Endvidere bør stat og kommune støtte og ved lov fremelske alle kooperative foretagender som: meierier, slagterier, vareomsætningskontorer for kjøp og salg, samt fællesdrift i alle former som tar bestemt sigte paa at øke producenternes utbytte ved overflødiggjørelse av mellemmand og fremmed kapital.

D. For alle større jordbruk, som drives med husmænd, tjenere og anden leiet arbeidskraft, skal der ved lov fastsættes mindsteløn og maksimalarbeidsdag avpasset efter de stedlige forhold.“

Lovændringer.

(Fra den paa foregaaende landsmøte nedsatte lovkomite forelaa et majoritets- og et minoritetsutkast til nye love), hvorefter besluttedes:

„Landsmøtet uttaler i princippet sin tilslutning til majoritetens lovforslag og overlater til partistyret nærmere at bearbejde dette for at forelægge næste landsmøte resultatet herav.“

Taktikken.

„Allianse med andre politiske partier kan kun indgaaes paa betingelse av forholdsvis fordeling av partiets repræsentation, men under ingen omstændighet paa bekostning av partiets program. Ingen partiavdeling har ret til at indgaa allianse uten partistyrets samtykke. Næste landsmøte berammes saa tidlig, at taktik og program for valget endelig kan behandles av dette.“

„Der er fuld adgang for partiavdelingerne til at arbeide for særlige programsaker paakrævet av de stedlige forhold, dog maa dette kun være saker, som er i harmoni med partiets prinsipper og program.“

Arbeidsløsheten.

„Arbeidsløsheten og den derav følgende fattigdom og demoralisation skyldes de nuværende produktionsformers mangel paa orden og social hensyntagen. De i produksjonen og produksjonsomsætningen ensidig raadende privatinteresser gjør:

1. At en mængde produktionskræfter enten misbrukes eller slet ikke utnyttes,
2. at produksjonen blir springende, snart hæsblæsende forceret og snart langt under, hvad der burde være det normale,
3. at arbeidstiden ikke avkortes i forhold til den voksende produksjonsevne, og endelig i
4. at arbeidernes andel i produksjonsutbyttet er saa litet, at overproduksjon er uundgaaelig.

Til værn mot arbeidsløsheten og dens følger maa derfor arbeiderne gjennom sine politiske og faglige organisasjoner arbeide for:

at produktive virksomheter drages ind under det offentliges ledelse og kontrol,

at alle unyttede virksomheter tages i bruk,

at arbeidet planlægges saaledes, at stansningsperioder søkes undgaaet,

at arbeidstiden forkortes og lønnen forhøies, og

at staten eller kommunen yder tilskud til de av arbeiderorganisasjonene etablerte arbeidsløshetskasser.“

„Landsmøtet paalægger partistyret i samarbeide med styrerne for fagorganisasjonen at utarbeide forslag til storting og kommune i arbeidsløshetsspørsmålet.“

Kvindernes organisation.

„Da kvindernes organisasjon er av stor betydning for de sosialistiske ideers fremvekst og gjennomførelse og av stor nytte for de

faglige og politiske spørsmåls utredning, maa der et energisk og ihærdigt arbeide til fra partiforeningernes side over det hele land for at bringe interesse og forstaaelse for vore saker og synsmaater ind blandt kvinderne, for at partiets styrke ved de kommunale og statsborgerlige valg kan betragtelig forøkes.

Socialistiske kvinder og mænd maa gjøre sin indflydelse gjældende blandt de unge kvinder for at vække deres sans for sociale ideer og faa dem med i den socialistiske ungdomsbevægelse, som vistnok er en vægtig faktor i arbeiderbevægelsen. Paa denne maate vil den unge kvinde modnes for kvindernes organisationer.“

Avisbudenes søndagsarbeide.

„Landsmøtet antar ikke, at avisbudenes krav, „avskaffelse av avisernes søndagsombringelse“, for tiden kan gjennomføres. Derimot mener møtet, at avisbudene bør ha ekstra betaling saavel for søndagsombringelse som for alle ekstrablade og bilag, som medfølger aviserne. Avisbudenes forening bør arbeide for en saadan tarifs gjennomførelse.“

Manifest.

„Til det arbeidende folk! Fra Det norske arbeiderpartis 16de landsmøte.

Aldrig har kampen mellom kapital og arbeide været mere tilspidset end i vore dage. Kapitalisterne organiserer sig nationalt og internasjonalt, — de slaar ring om sine privilegier og reiser den mest forbitrede kamp mot arbeiderklassens krav om gjennomførelse av reformer. Ogsaa i vort land bærer den politiske utvikling tydelige vidnesbyrd herom. Det konservative parti har jo til enhver tid været motstander av arbeidernes krav. Venstre staar endnu i manges øine som det reformvenlige parti; men la os til belysning av liberalismens sindelag faa minde om jagtloven — dette brutale anfald paa folkets organile rettigheter. Vi minder om løsgjængerloven — denne klasselov, der sætter straf for den fattige arbeidsløse, men lar den rike lediggjænger gaa uantastet. Vi minder samtidig om den seige motstand mot lovlig beskyttelse av arbeidernes foreningsfrihet og om den haanlige avvisning av forslaget om en beskeden bevilgning til de arbeidsløse. Og vi minder om fabriktilsynslovens behandling i stortinget, hvor den ene liberale representant efter den anden reiste de voldsomste angrep paa de allerede opnaadde smaa fordele. I denne forbindelse bør heller ikke glemmes den behandling princippet om en almindelig folkeforsikring er gjenstand for i disse dage. Høires presse, trolig assisteret fra liberalt hold, anvender al sin kraft paa at oprettholde klasseprivilegiene ogsaa paa dette omraade. Naar man saa betrakter den herskende toldpolitikk, der paa det blodigste beskatter menigmands livsfornödenheter, — naar man er vidne til, hvorledes de paa denne maate av folkets brede lag utpinte millioner anvendes til fremme av den mere og mere omsiggripende militarisme, og som topmaal paa det finansielle letsind erfarer, at statens bestillinger paa krigs- og jernbanemateriel overlates utenlandske millionfirmaer, mens

tusener av arbeidsløse henvises til fattigkassens bitre smuler, — burde det staa klart for Norges arbeidende befolkning, at den maa ta saken i sin egen haand, at den kun har en vei at gaa: den faglige og politiske sammenslutnings vei paa de socialdemokratiske prinsippers grund. Vort lands arbeidere er i politisk henseende heldigere stillet end de fleste nationers: stemmeretten er erobret i en utstrækning, som gjør det mulig at bringe magtens vegtskaal til at vippe over. Under disse omstændigheter er det uforsvarlig at slaa sig tilro med de vundne resultater; det er enhver arbeiders pligt ved enig og klassebevisst optræden at møte den reaktion, der aapenlyst breder sig, og som med sneversynets ihærdighet driver landets arbeidskraft over til fremmede verdensdele. „Arbeiderklassens frigjørelse maa være arbeidernes eget verk“. Disse ord av Karl Marx staa fremdeles ved magt. Det vil for vort lands vedkommende si: arbeiderne maa bruke den stemmeret, de har erobret — ikke som hittil til støtte og bistand for de i mere eller mindre god forstaaelse virkende høire- eller venstrepartier, men til hævvelse av smaafolkets interesser i det offentlige liv. Arbeiderklassen bør nu ha lært, at den ikke kan vente forbedring i sine kaar av andres medlidenhet eller barmhjertighet. Kun ved vore egne anstrengelser, vort eget parti, vore egne repræsentanter i stat og kommune kan vi vente virkelige effektive sociale reformer gjennomført. Allerede nu maa vi ha vor oppmerksomhet henvendt paa neste aars stortingsvalg, og det bør enhver erkjende, at valgets resultat for vore efterkommere vil avgi et tro billede av det kulturstandpunkt, Norges arbeidere har naadd i aaret 1903. Det staa til arbeiderne selv, om valgets resultat skal bli Norges arbeiderklasse til gagn og glæde eller til skade og skam. Det sidste maa ikke ske! Og derfor opmaner vi alle organiserte klassefæller, alle lønsarbeidere og smaaborgere, alle der hittil har været samfundets stedbarn, til fra nu av at agitere paa det kraftigste, saaledes at vi til valget kan erobre den indflydelse, som vi ifølge vort samfundsværd tilkommer, og som vi altfor længe har latt vore rike medborgere besidde.“

Anmærkninger: Til redaktør gjenvalgtes *A. Buen* mot 1 st. Til ordfører likeledes *Chr. H. Knudsen* mot 1 st. Øvrige partistyredelemmer: *Magnus Nilssen* 52 st., *M. Ormestad* 50 st., *C. Jeppesen* 49 st., *A. Hazeland* 44 st., *Olav Strøm* 37 st., *Martha Tynæs* 37 st., *A. Johnsson* 32 st. Omtrent alt paa Trondhjemsmøtet vedtagne er gaat igjennem uten opposition. Striden fra 90-aarenes slut er med dette møte forbi, og andre spørsmal optar sindene. En længere diskussion var der om nedsættelse av en pressekommission vistnok fremstaat ved en fra et enkelt hold opstaat misnoie med „Social-Demokraten“. Pressekommissionen fik imidlertid kun — en stemme. Den sidste del av taktikbeslutningen er fattet paa foranledning av Tromsø amts arbeiderorganisation. Beretningen til møtet omfatter kun partiets almindelige gjøremaal. Den ledsages tillige av en kort beretning fra det internationale socialistiske bureau.

17de landsmøte i Kristiania 29. juni til 1. juli 1903.

Dagsordenens vigtigste punkter var program og taktik for kommende stortingsvalg, avholdssaken og lovændringer. Der møtte 135 repræsentanter og 5 partistyre-medlemmer uten særskilt mandat. For det svenske parti møtte Herman Lindqvist. Ordstyrere Sven Mattson og C. Jeppesen, sekretærer Sverre Iversen og Margaretha Strøm.

Beslutninger.

Foreningsretten.

„Til lagtinget! Bekjendt med, at det ærede lagting nu skal behandle den saakaldte „fagforeningslov“, finder landsmøtet sig opfordret til i de organiserte arbeideres navn at uttale, at dersom lovforslaget ophøies til lov i den form, som det er git efter odelstingets beslutning, vil loven bli en uret mot arbeiderklassen, — en uret, hvis skadelige følger for samfundet i sin helhet i øieblikket ikke kan overskues.

I den av forholdene skapte uundgaaelige interessekamp mellem kapital og arbeide, er arbeiderne — og vil endnu længe være — den svakere part. Denne svakhet har gjort, at de ikke har kunnet væрге sin organisationsfrihet, og da denne ganske hyppig har været truet fra hensynsløse arbeidsherrers side, saa er det, at arbeiderne har paakaldt lovgivningsmagtens hjælp til beskyttelse av sin ret og frihet. I rettens og den almindelige velfærds navn ber vi derfor det ærede lagting om at vedta loven i det væsentligste i den form, som den er anbefalet av sosialkomiteens majoritet.“

Partiets offentlige repræsentation.

„Beretningen godkjendes; dog med den bemerkning, at for fremtiden en redegjørelse fra de forskjellige partiets repræsentanter i offentlige institutioner i stat og kommune indtages i beretningen.“

Agitationen.

Av det til agitationen bevilgede beløp, 800 kroner, tillotes 300 kroner anvendt til agitation blandt kvinderne.

„Det vordende partistyre paalægges ved cirkulære at henstille til partiforeningerne at agitere mere aktivt for bladets utbredelse blandt medlemmerne.“

„Landsmøtet beslutter at henstille til partiforeningerne — efter sine økonomiske forhold — at utligne et beløp saa stort som mulig til anvendelse til agitation.“

Taktikken.

„Det norske arbeiderparti, der har sat sig som maal: arbeiderklassens frigjørelse og reisning, kan kun gaa til valg paa sit eget partiprogram og kan i taktisk henseende intet foreta som kan være skikket til at forkludre arbeidernes sammenslutning og solidaritet.

Skjønt venstre som parti i den seneste tid mere end nogensinde har dokumenteret sin reaktionære karakter, vil landsmøtet desuagtet — i henhold til partiets hittidige taktik — ikke motsætte sig valgsamarbejde med venstre, naar dette tilbydes; dette dog kun paa betingelse, at derved nogen for arbeiderklassen sandsynlig politisk eller socialøkonomisk fordel kan paavises, at vore partiavdelinger paa vedkommende steder betinges fuld raadighet over sit eget valgprogram og faar repræsentation i forhold til sit stemmetal, hvorfor partistyret paa forhaand maa sanktionere enhver aftale om mulig valgsamarbejde.“

Program.

„Som nærmestliggende opgaver for lovgivningsmagten vil landsmøtet peke paa:

1. Foreningsretten beskyttet ved lov.
2. Almindelig stemmeret i stat og kommune saavel for kvinder som mænd over 21 aar.
3. En valgordning med saavidt mulig like store enmandskredse, direkte valg og omvalg. Bostedsbaandet ophæves og folkeavstemning i vigtigere løvsaker indføres.
4. Begrænset arbejdstid gennemført ved lov.
5. En almindelig folkepension i forbindelse med sykepleien ført over i beskatningen.
6. Omlægning av toldskatterne til indtægts-, formues- og arveskat og disse gjort gradvis stigende. Selvangivelse indføres. Staten overtar lønnende produktive virksomheter.
7. Reform i landboforholdene i henhold til partiprogrammet. Alle offentlige arbeiders utførelse i landet.
8. Oprettelse av internationale voldgiftsdomstole. Militarismens avskaffelse og indførelse av almindelig folkevæbning.
9. Folkeskolen utviklet til en fælles skole for alle samfundets barn. Saavel minimums- som maksimumslæsetiden forhøiet og landskolens bragt i høide med byskolens.
10. Jagtlovens ophævelse.“

Unionsspørsmålet.

„Om unionssaken uttaler landsmøtet:

Da det norske venstre — foranlediget ved svenskernes motstand mot konsulatsaken og ved de storsvenske krigstrusler — gik med paa at gjøre unionssakens løsning til et magtspørsmål, reiste Det norske arbeiderparti protest herimot. Den rustningspolitikk der blev følgen av venstres taktikk, vakte fra første stund socialdemokratiets høieste misbilligelse; vi anbefalte som motsætning en politik, der tok sigte paa

at tilveiebringe grundlag for en fredelig og for Norge tilfredsstillende løsning. Naar nu et saadant grundlag synes at være skapt, hilser vi det derfor med tilfredshet og erklærer at ville støtte en fortsat værdig og venskabelig forhandlingspolitikk.

Avholdssaken.

„1. Landsmøtet ser i rusdrikkens virkninger et socialt onde, der svækker folket aandelig, legemlig, moralsk og økonomisk. Naar arbeiderne derfor endnu i saa stor utstrækning ikke tilhører sine organisationer, saa skyldes dette for en ikke ringe del rusdrikkene og restaurationslivet, der i høi grad sinker arbeidet for bedre livsvilkaar og politisk oplysning.

2. Landsmøtet vil derfor anbefale arbeidet for avskaffelse av spleisning og omgangsdrikkevarer og indførelse av bedre selskapsskikke.

3. Som den første reform paa lovgivningens omraade vil landsmøtet arbeide for maltoldens avskaffelse og istedet indføre beskatning efter alkoholstyrkegraden.

4. Landsmøtet anbefaler partiets foreninger at arbeide for at gjøre sig økonomisk uavhengige av al handel med alkoholrikke.“

Lovændringer.

Tillæg til § 2: „Paa steder, hvor der findes amts- eller lignende foreninger, der er tilsluttet partiet, kan enkelte foreninger ikke optages uten gjennem disse.“

Ændring i § 3: „Enhver forening maa ved indmeldelsen i partiet betale 5 kroner; kontingenten er 6 øre pr. medlem for mandforeninger og 3 øre for kvindeforeninger pr. kvartal. For amts- eller lignende samorganisationer er kontingenten 2 øre kvartalet pr. medlem.“

I § 9 blev ordene: „saavel som De samvirkende fagforeninger i Kristiania“ strøket.

§ 13, der omhandler partistyrets repræsentation i De samvirkende fagforeninger, besluttet enstemmig strøket.

Anmærkninger: Til redaktør valgtes *Olav Kringen* med 64 st., derefter hadde A. Buen 33, O. Tokerud 8 og T. Vraa 1 st. Ialt avgas 106 st. Til ordfører valgtes *Chr. Hornsrud* med 67 st., dernæst hadde Chr. H. Knudsen 50 st. Ialt avgas 119 st. Partistyredelemmer: Magnus Nilssen 103 st., M. Ormestad 98 st., H. Østerholt 57 st., P. A. Pettersen 54 st., A. Hazeland 46 st., K. Kristensen 44 st. og A. Buen 42 st. Ialt avgas 118 st. Til repræsentant sammen med Kringen i det internationale bureau valgtes C. Jeppesen. Foruten den lange debat om program og taktikk stod der paa dette møte en meget skarp debat om valg paa redaktør og ordfører. I taktikkspørsmålet hadde et mindretal i det avgaade partistyre følgende forslag:

„1. Det norske arbeiderparti gaar 1903 til valg uten forbund med noget andet parti.

2. Alle valgkandidater som opstilles maa være erklærte partifæller (anerkjende hele partiets program).

3. Som stortingskandidater nomineres fortrinsvis mænd utgaat av eller tilhørende arbeiderklassen.“

Subsidiært til punkt 1: „Lokale allianser er tilladt paa de av forrige landsmøte vedtagne vilkaar.“

Redaktør Angell Olsen hadde et forslag i lignende retning. Debat vakte ogsaa følgende forslag av D. Jensen uten at det naadde til vedtagelse:

„Landsmøtet uttaler:

1. Da arbeiderne kun kan vareta sine interesser gjennom solidarisk organisation baade faglig og politisk, bør de fagforeninger som staa i arbeiderpartiet ogsaa staa sammen i Arbeidernes faglige centralorganisation, likesom de fagforeninger, som staa i denne, ogsaa bør staa i arbeiderpartiet.

2. Fagforeninger, som aabenbart distanserer sig fra arbeidernes regulære fagorganisation, maa arbeiderpartiet ta avstand fra.“

Beretningen omtaler partiets kurante gjøremaal. Beretningen for Bergensavdelingen indeholder endel kritik over kommunerepresentanterne dersteds, som vakte motsigelse paa landsmøtet.

18de landsmøte i Drammen 23. til 26. mai 1904.

Dagsordenens hovedpunkter var nye love for partiet og program for de kommende kommunevalg. Der møtte 184 representanter. Ordstyrere: Dr. Alfred Eriksen og M. Ormestad. Sekretærer: M. Puntervold, M. O. Orning, Margaretha Strøm og B. Schei.

Nye love for partiet.

(De her vedtagne love er trykt i to av partiet særskilt utgivne hefter siden 1904 og findes det derfor unødig at gjengi dem her, da de ellers er saa let tilgjengelig for enhver interesseret. De utdeles gratis fra partiets kontor.)

Beslutninger.

Kommuneprogram.

„Under henvisning til vort principielle program oppstilles som minimumsprogram:

1. Fortsat utvikling av folkeskolen for opnaaelsen av maalet: en fælles skole for alle barn. (Alt undervisningsmateriels kostende utredes gjennom beskatningen.)
2. Kommunens overtagelse av sykepleien. (Ansættelse av læger og jordemødre paa fast løn; kommunale sykehuse.)
3. Kommunale barnehjem uten fattigvæsenets mellemkomst.
4. Human omsorg for trængende gamle og arbeidsudygtige ved opprettelsen av kommunale pleiehjem.
5. Kommunale biblioteker og bad.
6. Det ordinære budget forhøies med et efter forholdene passende beløp, hvilket avsættes til et fond, der anvendes til forebyggelse av arbeidsløshet og eventuelt øieblikkelig avhjælp av samme, samt tilskud til fagorganisationernes arbeidsledighetskasser.
7. Kontraktørvæsenets avskaffelse.
8. Ingen nye utsalgssteder for berusende drikke; mest mulig indskrænkning og beskatning av de bestaaende.“

Partiets kommunerepresentanter.

„Organisationerne ordner sig saa, at partiets kommunerepresentanter erhoder erstatning for tapt arbeidsfortjeneste.“

Agitationen.

„Landsmøtet beslutter at henstille til partiforeningerne efter evne at indbetale til partikassen et saa stort beløp som mulig til agitation.“

Faglig medarbeiderskap i „Social-Demokraten“.

„Da arbeiderklassens interesser og dens endelige frigjørelse fra kapitalens herredømme kun kan varetages og opnaaes ved og gjennem en kraftig faglig og politisk organisation, bør det sterkest mulige samarbeide mellem den faglige og politiske arbeiderorganisation etableres, og bør der fra begges side planlægges og virkes henimot opnaaelsen av arbeiderorganisationens størst mulige enhet saavel i faglig som politisk henseende. Fra partiets side bør der derfor saavel inden den mundtlige agitation som gjennem dets presse klargjøres betydningen og nødvendigheten av arbeidernes tilslutning til den faglige centralorganisation, og fra dennes side bør der kraftig virkes for fagforeningernes tilslutning til partiet og for partipressens utbredelse.

Til gjennem pressen at virke herfor og til varetagelsen av fagorganisationens tarv og interesser henstiller landsmøtet til det kommende centralstyre at anvende et beløp til faglig medarbeiderskap i „Social-Demokraten“.

Telegrambyraa for partipressen.

Det besluttetes henstillet til centralstyret at overveie mulighetene for opprettelse av et telegrambyraa for partiet og fremlægge sine resultater for kommende landsmøte.

Partipressen.

„Landsmøtet henstiller til centralstyret at ta under overveielse utgivelsen av en ukeutgave av „Social-Demokraten“ og fremlægge resultatet paa neste landsmøte.

Centralstyret tar under overveielse, hvorvidt der burde startes et tillægsblad til „Social-Demokraten“, særlig viet jordbrukernes, landarbeidernes og fiskernes interesser.“

En række partiblade anerkjendtes.

Erstatning til værnepligtige.

„Under henvisning til den av landsmøtet i 1898 vedtagne resolution kræver landsmøtet, at familieforsørgere, der avtjener sin værnepligt, faar en passende erstatning.“

Manifest.

„Det økonomiske liv i vort land befinner sig for tiden i en nedgangsperiode, som har fulgt efter en overspekulationens og overproduksjonens tid. Denne økonomiske revolution, som er en følge av selve det kapitalistiske system, lar disse nedgangstider smaaborgernes opsparte penge og værdier gaa over paa storborgerskapets og den internationale kapitalismes hænder, mens disse smaaborgere derved forøker det eiendomsløse proletariats rækker.

Allerede nu har den internationale kapitalisme erobret det økonomiske herredømme i vort land, idet den har faat haand over vore rike malmfelter og gruber, fossefald, skoge og store grundeierdomme og er derved blit vort lands egentlige herre. Gjennem hypotekets prioriteter,

gjennem aktieselskaper, banker og mangfoldige andre organer og utbytningsformer har den uthulet det nedarvede eiendomsbegrep. Denne nedgangsperiodes følger har den herskende storborgerklasse hverken evne eller vilje til at avværge og viser derved sin uduelighet som herskende klasse: Arbeidsløsheten har vokset, skatterne steget og den offentlige stats- og kommunegjæld øket, mens en stadig strøm av utvandrere har berøvet vort land vor kraftige og arbeidsvillige ungdom, uagtet store nationalværdier ligger uforløste. Som i alle andre lande viser kapitalismen sig ogsaa hos os i en stadig foregelse av de kolosale og utholdelige militærbyrder.

Følgen av disse utaaelige tilstande ved kapitalismens erobring av vort land er en stadig større og sterkere tilgang til det socialdemokratiske parti i Norge, som paa det nøieste slutter sig til det internationale socialdemokrati, der har ledelsen i proletariatets organiserte klassekamp over hele verden. Dette bringer os til erkjendelse og forstaaelse av, at det borgerlige samfunds undergang ikke er fjern.

Arbeidernes landsmøte, Norges folketing, retter derfor en indtrængende opfordring til den norske arbeiderklasse om at fuldkommengjøre sin faglige, politiske og kooperative organisation og derigjennem at forberede sig til den sidste avgjørende kamp for indførelsen av det socialistiske samfund.“

Anmærkninger: Til redaktør valgtes *Olav Kringen* med 155 av 158 avgivne stemmer. Til ordfører *Chr. Hornsrud* med 173 st. Til viceordfører *M. Ormestad* med 149 st. Til sekretær *Magnus Nilssen* med 155 st. Som medlemmer av centralstyret valgtes: Fru *Margaretha Strøm* 124 st., *Gunnar Sethil* 117, *H. Østerholt* 114, dr. *Oscar Nissen* 90 og *Oscar Pedersen* 65 st. De øvrige medlemmer av landsstyret blev: *J. Karlgren*, *S. Bergenhus*, 128 st., *J. Gjøstein*, *Stavanger*, 126, *Andr. Nilsen*, *Drammen*, 119, dr. *Eriksen*, *Karlsø*, 115, *P. Moe-Johansen*, *Aalesund*, 115, *J. Svendsen*, *Porsgrund*, 105, *Vraa*, *Buskerud*, 96, *A. Buen*, *Trondhjem*, 95, *A. Magnussen*, *Bergen*, 89, *M. Sundby*, *Akershus*, 84, *Anton Andersen*, *Sarpsborg*, 78, *Guldal*, *S. Trondhjem*, 73, *J. Rafaelsen*, *Narvik*, 62, og *Schei*, *Trondhjem*, 58 st. Til representant paa *Amsterdamkongressen* valgtes *Olav Kringen*. Medlemmer av det internationale sekretariat *Olav Kringen* og dr. *Alfr. Eriksen*. Det meste av landsmøtets tid optoges selvfølgelig med behandling av lovene. Likeledes vakte beretningen en længere debat, idet *Chr. H. Knudsen* berunder bragte følgende resolution i forslag: „Gaaende ut fra det grundsyn, at socialdemokratiet i alle lande er bygget paa et fra det privatkapitalistiske system revolutionært politisk og økonomisk program, er det en følge herav, at socialdemokratiet overalt skarpt maa avgrænse sig fra alle andre partier, hvis tendens gaar i retning av at opretholde det saakaldte frie konkurrancesystem. Socialdemokratiet har desuagtet ikke avskaaret sig fra ved offentlige valg at indgaa alliancer med andre partier, naar derved samfundsgavnlige reformer kan fremmes. Med disse kjendsgjæringer for øie og i overensstemmelse hermed har Det norske arbeiderparti hittil altid fastslaaet sin taktik. Der har imidlertid ved sidst avholdte stortingsvalg, saaledes i *Kristiania*, i *Sarpsborg* og i *Larvik*, været ført en taktik, som, om den skulde gjentas, kunde føre bort fra det principielle standpunkt, som ogsaa i taktisk henseende maa særpræge socialdemokratiet. Der maa derfor indtrængende advares mot at en saadan taktik fremtidig gjentas, idet man hævder, at socialdemokratiets principielle grundvold maa være den maaler, hvorefter Det norske arbeiderpartis fremskritt kan paapekes.“ Resolutionen optoges av det avgaadde parti styre som et mistillidsvotum, og efter 4 timers debat forkastedes den ved navneprop. Beretningen for aaret kunde meddele, at „*Social-Demokraten*“ var gaat saa sterkt frem, at dens økonomi var kommet i balance og at der endog var blit et betydelig driftsoverskud, hvilket vakte meget bifald.

19de landsmøte i Kristiania 13. til 16. april 1906.

Dagsordenens vigtigste saker var partiets forhold til begivenheterne i 1905. Forandringer i partiprogrammet skjænkedes ogsaa stor opmærksomhet. Der møtte 225 repræsentanter, foruten 4 fra det svenske socialdemokratiske parti. Ordstyrere: A. Buen og C. Jeppesen. Sekretærer: Margaretha Strøm, B. Schei, H. Meyer og Randolf Arnesen.

Beslutninger.

Sympati med de russiske revolutionære.

„Det norske arbeiderparti uttaler sin dype samfølelse med den frihetskamp som føres i Rusland. Alt hvad der findes av retfærdighetsfølelse i den civiliserte verden staar paa frihetskjæmpernes side, og det er vort haab, at det ikke maa vare længe før den fulde og endelige seier er vunden.“

Lovforandringer.

§ 3: Den bestemmelse, at „Social-Demokraten“ inden 14 dage efter de vedtagne indbetalingstider skal indeholde en fortegnelse over de organisationer, der staar tilrest med kontingenten, besluttedes strøket.

§ 5: Landsstyrets medlemsantal sættes til 19 og centralstyrets til 9.

§ 9:

1. Ingen vælges eller opstilles som partiets kandidat til noget offentlig tillidshverv medmindre vedkommende er medlem av en partiet tilhørende faglig eller politisk organisation. Hvis nogen der indehar offentlig tillidshverv, uttræder som medlem av partiorganisationen eller gjør brud paa organisationens principper, har vedkommende derved nedlagt sit mandat som partiets repræsentant.
2. Et partimedlem, der er utvoteret av sin egen afdeling, kan ikke optages i nogen anden partiforening uten samtykke av vedkommende samorganisations styre.
3. Partiets stortingsrepræsentanter skal sammen med centralstyret avholde møter saa ofte det av centralstyret maatte findes paa-krævet, eller naar nogen av stortingsgruppen anmoder derom, til planlæggelse av taktik og behandling av forslag der foreligger til behandling i stortinget. Det er centralstyrets pligt at anordne disse gruppemøter, hvortil indvarsling sker av partiets sekretær.
4. I disse møter skal saavel centralstyrets medlemmer som stortingsrepræsentanterne avgi stemme, men hver inden sin gruppe særskilt.

Kan der ikke opnaaes flertal for beslutningen saavel inden centralstyrets som inden stortingsrepræsentanternes gruppe, foretages fællesvotering av begge grupper, og bindende beslutning kan da fattes med almindelig flertal.

5. En saaledes vedtat beslutning skal være bindende for samtlige repræsentarter saavel som for centralstyret og bestemmende for partipressens politik.
6. Hvis nogen av partiets repræsentanter desuagtet ikke vil bøie sig for en saaledes vedtat beslutning, kan saken paany forlanges optat til behandling og avgjørelse. Og skulde fremdeles nogen repræsentant optræde i strid med det derved endelig vedtagne, kan centralstyret utelukke vedkommende fra partiets parlamentariske overlæggninger indtil først avholdende landsstyremøte, der har endelig at uttale sig om saken.
7. Hvad der er foreskrevet ovenfor i denne paragraf, punkterne 1, 2, 3 og 4, skal ogsaa gjøres gjældende overfor partiets tillidsmænd inden kommunestyrelserne, naar det gjælder saker der vedrører kommunen (kommunerne) og andre offentlige institutioner.
I alle kommuner utenfor Kristiania skal da by- eller amtsorganisationernes styre træde istedetfor centralstyret, og den centralstyret i Kristiania tillagte myndighet og pligt skal paa samme maate utøves av de her nævnte lokalorganisationers styre i de ovenfor omhandlede anliggender.
8. Aviser, som skal være partiets organer, skal antages som saadanne av landsstyret (landsmøtet). Ingen nye aviser, der skal regnes som partiorganer, kan igangsættes uten landsstyrets (landsmøtets) samtykke.

Programændring.

Punkt 15 gaves følgende form:

„Militarismens avskaffelse og oprettelse av internationale voldsdomstole.“

Ukeutgave av „Social-Demokraten“.

„Centralstyret bemyndiges til at igangsætte ukeutgave — en gang uken — saasnaart det finder tiden hertil beleilig.“

Valgprogram.

„Ved alle valg anerkjender Det norske arbeiderparti kun kandidater som stiller sig paa partiets hele principielle program.

Som nærmest liggende opgaver for lovgivningsmagten, og derfor opgaver som bør indta en fremragende plads i agitationen ved forestaaende stortingsvalg, skal landsmøtet peke paa:

1. Almindelig stemmeret for kvinder i stat og kommune.
2. Bostedsbaandets ophævelse. Folkeavstemning i vigtigere lovsaker.
3. Folkeskolen utviklet til en fælles skole for alle samfundets barn. Saavel minimums- som maksimumslæsetiden forhoiet og landskolens bragt i høide med byskolens og lærerstandens kaar forbedret.

Skolestyret vælges direkte av kommunens stemmeberettigede.

4. Omlæggelse av toldskatterne til indtægts-, formués- og arveskat og disse gjort gradvis stigende. Selvangivelse indføres.
5. Foreningsretten beskyttet ved lov.
6. Effektive botemidler mot arbeidsløsheten. Tilskud til organisationernes arbeidsledighetskasser. 8 timers arbeidsdag fastsat ved lov.
7. Almindelig folkepension og sykepleien ført over i beskatningen.
8. Militarismens avskaffelse. Oprettelse av internasjonale voldgiftsdomstole.
9. Lovfæstet adgang for kommunerne til at ekspropriere udyrket, men dyrkbar jord efter takst bygget paa gjennemsnittsavkastningen i de sidste 10 aar.

Saadan eksproprieret jord overdrages til fælles eller enkeltmands eiendomsbruk mot lav avgift og fornøden kontrol.

Statsbidrag tilstaaes arbeidere og kooperative selskaper til opdyrkning av den saaledes eksproprierede jord.

10. a) Ophævelse av rusdriklovens § 7.
- b) Ophævelse av den indirekte statsunderstøttelse til brønderibedriften.
- c) Rusdriklovens § 39 forandres saaledes, at kommunestyrene faar adgang til at paalægge smaasalg av vin en avgift av indtil 1000 kroner.
- d) Maltoldens ophævelse. Beskatning av øllet efter alkoholstyrken.“

Taktik.

„Da det er av den største betydning ved stortingsvalget at bringe paa det rene partiets styrke og antallet av socialdemokratiske vælgere, maa kandidater opstilles i samtlige valgkredse, hvor partiet har avdeling.

Valgallianse med andre partier eller mænd utenfor arbeiderpartiet skal ikke finde sted hverken ved første avstemning eller ved omvalgene.

Nominering av partiets stortingskandidater foretages av de i kredsene boende partimedlemmer under ledelse av den stedlige samorganisations styre, der har at iagttå, at resultatet er uttryk for det overveiende antal av kredsens partimedlemmer.

Fremkommer der fra medlemmer i kredsene opplysninger om forhold vedrørende kandidaterne eller uregelmæssigheter ved avstemningen, der paakræver fornyet avstemning, har samorganisationens styre ret til at foranstalte fornyet nomination.

I kredse hvor forholdene umuliggjør partimedlemmernes direkte deltagelse i nominationen, kan denne foretages av partiforeningernes valgte representanter for kredsene eller amtet.

Kun de paa denne maate nominerte er sosialdemokratiets valgkandidater.“

Anmærkninger: Til redaktør av „Social-Demokraten“ valgtes *C. Jeppesen* med 147 st. Til formand valgtes *dr. Oscar Nissen* med 91 st. Dernæst hadde Chr. H. Knudsen 52

st. Til næstformand valgtes Chr. H. Knudsen med 82 st. Dernæst hadde Ole O. Lian 70 st. Til sekretær valgtes *Magnus Nilssen* enstemmig. Øvrige medlemmer av centralstyret: Fru Marta Tynæs 124 st., Jonas Nygaard 74 st. og J. Karlgren 60 st. Medlemmer av landsstyret: Martin Tranmæl, Uttrøndelagen, Alb. Moeskau, Smaalenene, Angell Olsen, Bergen, Torgeir Vraa, Buskerud, Johan Gjøstein, Stavanger, P. Moe-Johansen, Aalesund, A. Buen, Trondhjem, P. R. Saltvig, Bratsberg, Chr. Johansen, Hamar, og Kr. Høiem, Narvik. Som repræsentanter til det internationale socialistiske bureau valgtes V. Gaarder og Wolf. En række av dagsordenens saker henvistes til fagorganisationen eller til centralstyret. Den sterkeste debat førtes om begivenheterne i 1905, om stillingen til Karlstadforliket, kongedømmet etc., samt om redaktørens fratreden mellem landsmøterne. Debatten om valgprogrammet var ogsaa meget livlig. Gjøsteen fremsatte følgende forslag i skolespørsmålet:

„Forat opnaa en hurtig utvikling av samfundets barneskolevæsen arbeides for:

- a) Egen undervisningsminister.
- b) Byfolkeskolen gjøres tvungen for alle samfundsklassers barn.
- c) De allerede foreliggende lovforslag om længere skoletid for saavel by- som landskolen fremmes uopholdelig.
- d) Middelskolelovens hensigt, at middelskolen kun bør være en skole i tilslutning til den helt avsluttede folkeskole gjennomføres.
- e) Skolestyret vælges direkte av kommunens stemmeberettigede.
- f) Forbedring av landslærernes og de daarligst avlønnede hylæreres økonomiske vilkaar ved fastsættelse av en mindsteløn pr. aar.
- g) Bylærere faar medregnet tidligere anciennitet i likhet med, hvad der er tilfældet for landslærerne.“

Dette forkastedes mot nogle faa stemmer.

20de landsmøte paa Hamar 8.—12. april 1909.

Dagsordenens *hovedpunkter* var program for stortingsvalgene, jordspørsmålet, skolesaken, alkoholspørsmålet, partiets stilling til ungsocialisterne, kooperationen, socialdemokratiets deltagelse i regjeringen, lovforandringer og programforandringer. Der møtte 271 valgte repræsentanter. Uten særskilt mandat møtte stortingsmændene dr. Alfred Eriksen og Isak Saba. Fra det svenske arbeiderparti redaktør A. C. Lindblad og fra det danske R. P. Daugstrup. Omfattende og detaljerte beretninger var avgitt angaaende partiets forskjellige gjøremaal i treaarsperioden. Dirigenter var redaktørene Jeppesen og Buen, sekretærer Alb. Moeskau, Sarpsborg, Balsnæs, Uttrøndelagen, Randolf Arnesen og Kr. Ormestad, Kristiania.

Beslutninger.

Eget lokalstyre for Kristiania.

„Landsmøtet gir sin bemyndigelse for det kommende centralstyre til at dispensere fra bestemmelserne i § 2, punkt 3 og 5, samt § 3, punkt 1, forsaavidt partiavdelingerne i Kristiania beslutter at danne en samorganisation i likhet med de øvrige byer i landet.“

Fuldmagterne til landsmøtene.

„Landsmøtet hævder, at fuldmagterne herefter maa indleveres 8 dage før landsmøtet for at kunne godkjendes.“

Partiet og hoffesterne.

„Ingen av partiets tillidsmænd maa delta i hoffester.“

Reglement for foredragsholderes reisegodtgjørelse.

Følgende av centralstyret den 16. oktober 1908 vedtagne reglement for foredragsholderes reisegodtgjørelse vedtoges:

„For foredrag erholder de som er fast ansatte og lønnede funksjonærer i organisationen eller partipressen (partiets sekretær undtagen) kr. 5.00.

Andre foredragsholdere erholder i honorar indtil kr. 10.00.

Videre utredes til alle som reiser i partiets tjeneste fri reise paa 1ste plads dampskib og 3dje klasse jernbane for dagreiser — 2den klasse jernbane for natreise — samt i diæt kr. 6.00 pr. dag indenlands og kr. 15.00 utenlands.

For agitationsreiser av længere varighet bestemmes honoraret efter nærmere overenskomst for hvert tilfælde.

Undtagelse fra disse regler forelægges centralstyret.“

Skolesaken.

Folkeskolen utviklet til en fælles folkeskole for alle samfundets barn. Frie ungdoms-, fag- og middelskoler, bygget paa øverste folkeskoleklasse. Læsetiden forhøies og landsskolens bringes i høide med byskolens. Bedring av lærerstandens kaar. Skolestyret vælges direkte av kommunens stemmeberettigede. Skolevæsenet henlægges under eget departement.

Militarismen.

„Landsmøtet henstiller til centralstyret at søke utvirket overenskomster mellem arbeiderorganisationerne i de tre skandinaviske lande om fælles optræden paa grundlag av total arbeidsnedleggelse, saafremt tvistigheter mellem nogen av disse lande ikke ordnes ved voldgift, men søkes løst ved væbnet magt.“

I anledning av følgende forslag besluttedes at henvise saken til den skandinaviske kongres i Göteborg i 1911:

„Det norske arbeiderparti har sat sig som særlig opgave at arbeide for overenskomster mellem de forskjellige landes arbeiderorganisationer, gaaende ut paa at folkene negter deltagelse i krig med mindre eget land har tilbudt voldgift.“

Markus Thranes minde.

„Landsmøtet uttaler sin varmeste sympati for tanken om at reise et mindesmerke over Markus Thrane og anbefaler alle fag- og partiføller over hele landet at yde sin støtte til dette.“

Generalstreiken.

„Landsmøtet henstiller, at generalstreiksiden optages til drøftelse og diskussion av partiets avdelinger og paalægger centralstyret at utgi oplysende brochurer om emnet og partipressen at opta spørsmålet til diskussion.“

Utredning av alkoholspørsmålet.

„Utredning av alkoholspørsmålet specielt med hensyn til statsforbud ved lov ved en dertil nedsat kommission og forbud i tilfælde avgjort ved folkeavstemning.“

Agitationen blandt kvinderne.

„Landsmøtet henstiller til kommende centralstyre at foranledige, at partiets agitatorer fører en mere energisk agitation blandt kvinderne for at faa disse organiseret faglig og politisk.“

Partiets stilling til ungdomsbevegelsen.

„Paragraf 2 i partiets love gir baade hvad det principielle og det organisationsmessige angaar klar besked om hvorledes den social-

demokratiske ungdomsbevægelses stilling skal være til partiet. Landsmøtet finder det derfor urigtig, at udenfor partiet staaende ungdomsorganisationer kalder sig socialdemokratiske, eller omvendt at socialdemokratiske ungdomslag ikke er tilsluttet partiet paa organisationsmæssig maate. Likeledes finder landsmøtet det urigtig, at partiet tilsluttede ungdomsforeninger danner landsforbund sammen med ungdomsforeninger som ikke tilhører partiet.“

Socialdemokrater og borgerlige regjeringer.

„Ingen socialdemokrat kan indgaa i en borgerlig regjering.“

„Det tyvende aarhundrede“.

(Socialistisk tidsskrift.)

„Det kommende centralstyre bemyndiges til paa hensigtsmæssigste maate at utgi „Det tyvende aarhundrede“ for partiets regning.“

Kommuneprogrammet.

Punkt 8 paa kommuneprogrammet fik følgende form:

„Bekjæmpelse av drikkeondet ved skridtvis nedsættelse av rettig-
heternes antal og regulering av deres beliggenhet samt ved ophævelse
av klubrettigheter og dispensationer.“

Kooperationen.

„Landsmøtet henstiller til partifællerne at yde forbrukskooperationen solidarisk støtte.“

Uttalelse i jordspørsmålet.

„I anledning av revisionen av Arbeiderbruk- og boligbanken kræver møtet:

1. At der gives adgang for kommunerne til tvungen avstaaelse (ekspropriation) av jord til dannelse av smaabruk, som enten kan overdrages til enkeltmands bruk i form av arvefæste eller drives for fælles regning (kooperativt) ved medlemmer eller familiers personlige arbeide.

Der bør ogsaa være adgang ved laan av Arbeiderbruksbanken eller andre offentlige midler at drive de kjøpte eller eksproprierte jordbruk som kommunale.

2. At der gives adgang til laan til avbetaling paa gjæld paa smaabruk mot saa billig rente, at staten holdes skadesløs ved laanenes formidling.

3. At brukenes laaneværdi kan forhoies til 6000 kroner i de dyrere strøk av landet og at indbetalingstiden forlænges til 60 aar.

4. At herrederne paalægges pligter til fremme av anskaffelse av jord til ubemidlede, dog saaledes at det skal staa herrederne frit at vælge mellem de forskjellige driftsformer.

Likesaa kræver møtet:

a. At statens jord ikke sælges, at dens bedre utnyttelse planlægges og at der specielt gjøres forsøk med dyrkningskolonier ved offentlig foranstaltning.

b. At bevilgninger til dyrkningslaan til 3 procent forhøies.

c. At der opprettes et centralt opplysningskontor, som har til formaal at skaffe opplysning om hvor jord skikket til smaabruk kan erholdes.

d. At stat og kommune bør støtte og ved lov fremelske alle kooperative foretagender som: meierier, slagterier, vareomsætningskontorer for kjøp og salg, samt fællesdrift i alle former som tar bestemt sigte paa at øke producenternes utbytte ved overflødiggjørelse av mellommænd og fremmed kapital.

e. For alle større jordbruk som drives med husmænd, tjenere og anden leiet arbeidskraft skal der ved lov fastsettes mindsteløn og arbeidsdag avpasset efter de stedlige forhold.

f. At jordbrukeren beskyttes tilstrækkelig mot indgrep av private kreditorer, ordnet enten ved særskilt lovgivning eller i forbindelse med lov om tvangsfuldbyrdelse (utlæg for gjæld).

g. At jordbruk som ikke beboes av sine eiere opretholdes og ikke vanskjøttes.

Man uttaler sig mot en aarlig beskatning av udyrket, men dyrkbar jord, idet man finder, at opdyrkning bør søkes fremmet paa andre maater. De forskjellige former for jordbeskatning, herunder grundværdistigningsskat, bør søkes løst i forbindelse med revision av skatte-loven. Der bør herunder tages hensyn til om eierne av store skoge og marker er selskaper og utenbygdsboende.

Møtet oppfordrer arbeiderpartiets representanter i herredsstyrene til av al magt at fremme arbeidet for at skaffe ubemidlede adgang til bruk av jord. Særlig bør man være oppmerksom paa kjøp av eiendomme som sælges ved tvang og leilighetskjøp.

Nedsættelse av indkjøpskomiteer anbefales.“

Taktikken.

„Da det er av den største betydning ved stortingsvalget at bringe paa det rene partiets styrke og antallet av socialdemokratiske vælgere, maa kandidater oppstilles i samtlige valgkredse hvor partiet har avdeling.

Valgallianse med andre partier eller mænd utenfor arbeiderpartiet skal ikke direkte eller ved stiltiende overenskomst finde sted hverken ved første avstemning eller ved omvalgene.

Nominering av partiets stortingskandidater foretages av de i kredsene boende partimedlemmer under ledelse av den stedlige samorganisations styre, der har at iagttå at resultatet er uttryk for det overveiende antal av kredsens partimedlemmer.

Fremkommer der fra medlemmer i kredsene opplysninger om forhold vedrørende kandidaterne eller uregelmæssigheter ved avstemnin-

gen, der paakræver fornyet avstemning, har samorganisationens styre ret til at foranstalte fornyet nomination.

I kredse hvor forholdene umuliggjør partimedlemmernes direkte deltagelse i nominationen, kan denne foretages av partiforeningernes valgte repræsentanter for kredsen eller amtet. Kun de paa denne maate nominerte er socialdemokratiets valgkandidater.“

Anmærkninger: Partiets formand, *dr. Oscar Nissen*, var paa grund av sygdom fraværende, og følgende telegram avsendtes til ham:

„Dr. Oscar Nissen! Det norske arbeiderpartis 20. landsmøte samlet i Hamar, sender sin hilsen med ønske om at sygdommen maa overvindes, og det maa forundes dig endnu længe at virke blandt os. For alt hvad du evnet og rak indtil nu, vor varmeste tak. Dit lysende billede skal vinke os frem, hvor ideerne blinke. Paa landsmøtets vegne: *Chr. H. Knudsen. Magnus Nilssen.*“

En hel række av de til landsmøtet indleverte og meget diskuterte forslag forkastedes eller utsattes, saaledes flere organisationsspørsmål. Der førtes en længere debat om stortingsfraktionens arbeide. Sterk protest vakte et forslag fra *Ole Holmen* om at stryke 8 timersdagen av programmet, da fagforeningere hadde vist sig slappe i dens gjennomførelse. I debatten oplyste imidlertid hr. Holmen at forslaget hensigt var at vække en saadan opstivende protest. Debatten om militarismen var ogsaa livlig, og den antyder at socialdemokratiet snart staar rede til at gaa over til positivt praktisk fredsarbeide ved siden av sin kamp mot militarismen. I *avholdsspørsmålet* foreslog *Tranmæl* følgende som punkt 10 paa programmet: „Indskrænkning av drikke-trafikken med total fjernelse som maal.“ Dette blev landsmøtets mest brændende punkt. Redaktør *Jeppesen* erklærte, at „hvis forbud vedtoges, saa maatte han gaa av som redaktør og nedlægge alle tillidshverv i partiet og gaa ut av dette.“ (Protokollen fra møtet side 46). Der stemtes over saken ved navneprop, hvorved *Tranmæls* forslag forkastedes med 147 mot 103 stemmer. Til formand gjenvalgtes *dr. Oscar Nissen*, næstformand *Chr. H. Knudsen*, sekretær *Magnus Nilssen*. Redaktør *C. Jeppesen* med 188 st. Dernæst hadde *Tranmæl* 35, *Angell Olsen* 4, *Moe-Johansen* 2 og *Tokerud* 1 st. Medlemmer av centralstyret forøvrig blev *Ole O. Lian* med 214 st., fru *Martha Tynæs* 208, *Rich. Hansen* 200 og *P. Aarø* 164 st. Landsstyre: *A. Buen* 200 st., *Alb. Moeskau* 200, *M. Tranmæl* 199, *Angell Olsen* 192, *Vraa* 192, *Joh. Gjostein* 182, *Petter Nilssen* 178, *P. Saltvik* 173, *Hoiem* 171 og *Peder Sørensen* 159 st. Revisorer: *Joh. Regnéll* og *P. A. Pettersen*. Tilforordnet styret for Arbeidernes aktietrykkeri blev *Nils Ugelstad*. Til medlemmer av Det internationale socialistiske byraa valgtes *Magnus Nilssen* og *Einar Li*.

Det prinsipielle program.

Grundaarsaken til fattigdommen, folkets aandelige og økonomiske undertrykkelse og den sociale nød ser partiet deri, at de naturlige rigdomskilder (jord, grund, gruber), arbeids- og samfærdselsmidler (bygninger, maskiner, redskaper, skibe), materialier og livsfornødenheter er tillatt at bli den enkeltes ene-eie og fordelingen av arbeidets utbytte overlatt til individernes interessekamp uten almen kontrol.

Det norske arbeiderparti, som har sat sig den norske arbeiderklassens frigjørelse og reising som sit maal, tilstræber derfor jordens, arbeids- og samfærdselsmidlernes overgang til fælleseie, overførelse av produktionens ledelse til samfundet og en retfærdig fordeling av nationens arbeidsutbytte derigjennem varetat av det offentlige som en samfundsopgave.

I alle lande med privatkapitalistisk produksjonsmaate har det arbeidende folk de samme interesser. Med utvidelsen av verdenssamkvemmet og varentbygningen mellem landene blir arbeidets stilling i det enkelte land av bestandig større betydning for arbeidernes stilling i de andre lande. Arbeiderklassens befrielse er derfor ikke alene en national sak, men en opgave, hvortil arbeidernes interesser i alle kulturlande er knyttet i like høi grad. I erkjendelse herav erklærer Det norske arbeiderparti sit formaals sammenheng med broderpartiernes bestrebelsler i andre lande.

Den økonomiske usikkerhet og undertrykkelse, som følger av den privatkapitalistiske produktion gjør, at ikke bare lønarbeidere, men ogsaa alle mindre bemidlede handelsfolks, industridrivendes og jordbrukeres interesser falder sammen med socialdemokratiets bestrebelsler, og idet partiet kjemper for befolkningens likhet i rettigheter og pligter uten hensyn til kjøen, staar det som representant for alle undertrykte, for alle fordringer, som tilsigter sunde og harmoniske livsvilkaar.

*

Ut fra dette grundsyn kjemper partiet for tiden for:

1. Arbeidernes sammenslutning og solidaritet.
2. Beskyttelse ved lov av arbeidernes ytrings- og valgfrihet, forenings- og forsamlingsret.
3. Statsborgerlig og kommunal stemmeret for alle i landet hjemmehørende kvinder og mænd, som har fylt 21 aar. Valg paa fridag.
4. En valgkredsinddeling med større hensyntagen til de stemmeberettigtes antal. Ophævelse av bostedsbaandet.
5. Folkets direkte deltagelse i lovgivningen ved forslags- og forkastelsesret.
6. Forandring i de nuværende regler for erhvervelse av hjemstavns- og statsborgerret saaledes, at der blir praktisk adgang hertil ogsaa for indvandrede utlændinge tilhørende arbeiderklassen.
7. En skjærpet arbeiderbeskyttelseslovgivning. Særlig fremhæves:
 - a. Forbud mot anvendelse av barn under 14 aar til arbeide i fabrikker, paa verksteder, ved bergverker eller nogen anden sundhetsfarlig og anstrengende bedrift. Avskaffelse av det paa utbytning beregnede hjemmearbeide.
 - b. Indskrænkning av natarbeide til industrier eller tilfælde, hvor tekniske grunde, hensynet til den offentlige velfærd eller tvingende undtagelsesforhold kræver det.
 - c. Fastsættelse av en maksimalarbeidsdag paa 8 timer.
 - d. En ukentlig uavbrutt hvilepause paa 36 timer.
 - e. Forbud mot anvendelse av giftige eller for arbeidernes helbred ødelæggende stoffe i produktionen, hvor saadan ikke er absolut nødvendig.
 - f. Lovbestemt kontrol med fartøiers sjødygtighet samt mot overlastning (lastelinje).
 - g. Effektiv sundhetskontrol med tyendes soverum, sjøfolks lugarer samt med arbeidernes boliger. Gjennemførelsen herav forutsætter, at det offentlige (stat eller kommune) tilveiebringer tilstrækkelig av sanitært forsvarlig husrum for arbeiderbefolkningen, hvor saadant mangler.
 - h. Arbeidervalgt tilsyn med beskyttelseslovgivningens haandhævelse.
8. Ophævelse av husmandsforholdet. Tidsmæssige forandringer i lovgivningen om tjenere og sjøfolk, sigtende til at sikre disse klasser av arbeidere mot overgrep fra husbønders og overordnedes side.
9. En forbedret og konfessionsløs folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barneskole for barn av alle samfundsklasser. Undervisning i alle offentlige lære-

anstalter uten skolepenge. Opdragelse av foreldreløse og vanskjøttede barn ved samfundet (stat eller kommune).

10. Retspleie og adgang til retshjelp ved offentlige eller kommunale sakførere uten direkte betaling.

11. Lægehjelp, lægemidler og pleie tilsikres alle syke gjennom stats- og kommunal ordning uten direkte betaling. Tuberkulosens bekjæmpelse ved opprettelse av offentlige kur- og pleieanstalter.

12. Forsvarlig underhold tilsikres alle arbeidsinvalidere.

13. Størst mulig innskrenkning av det indirekte skattesystem. En forholdsmæssig anvendelse av de paa arbeiderbefolkningen faldende indirekte skatter til forbedring av dennes livsvilkaar. Ophævelse av beskyttelsestoldsatser, hvorved befolkningen beskattes til fordel alene for enkelte virksomhetsgrene eller næringsdrivende. Foreøket indtægts-, formues- og arveskat og disse gjort gradvis stigende. Beskatning av jord, ogsaa udyrket, efter dens naturlige værdi for dyrkning og i byerne en foreøket beskatning av ubebygget grund. Statens og kommunens successive overtagelse av produktive virksomheter, hvorved de offentlige indtægter kan foreøkes eller befolkningens utgifter formindskes. Særlig fremhæves: de store fiskerier, dampskibsruiter (indenrikske og utenrikske), tobaksbedrift, skogdrift, trømasseindustri, indkjøp av korn og kul.

14. Offentlige arbeiders utførelse direkte ved det offentlige selv og uten medlemkomst av kontraktører.

15. Militarismens avskaffelse. Opprettelse av internasjonale neutralitets- og voldgiftsavtaler.

16. Jordspørsmålet:

- a. Jordens uuttømmelige rigdomskilder skal paa betryggende vilkaar aapnes for alle, som vil arbeide, hvorved fattigdom, utvandring og avfolkning av landdistrikterne undgaaes.

Begrænsning av den omsiggripende belaaning av jorden og samfundsmæssig beskyttelse til produksjonsmidlernes besiddelse samt til eiendomsretten av arbeidsutbyttet.

Da socialismen medfører ophævelse av det nuværende gjælds- og rentesystems lumse utplyndringer, bør jordbruket, som mest lider herunder, litt efter litt frigjøres ved, at privatkapitalismens mangeartede og ukontrollerte utsugninger vanskeliggjøres.

- b. Av disse grunde maa:

1. Intet bortsalg av offentlig eiendom finde sted.

2. Stat og kommune bør efterhvert opkjøpe billige og under tvangssalg staaende jordeiendomme og andre grundherligheter som: skog, vandfald, gruber etc.

3. Kommunerne skal aapnes adgang til at ekspropriere — særlig udyrket, men dyrkbar jord — efter en takst, der er bygget paa eiendommens virkelige avkastning; dog maa erstatningen aldrig overstige gjennomsnittet av de sidste 10 aars skattetakst.

4. Saadan eiendom skal enten drives av det offentlige eller overdrages til fælles- eller enkeltmands eiendomsbruk mot lav avgift og fornøden kontrol. Utbytning av arbeidskraft tillates ikke.

5. Stats- og kommunehjelp ydes til indkjøp av eller avbetaling paa hus og jord til bruk eller eie, men skal det offentlige ha forkjøpsretten like efter nærmeste arvinger.

6. Al saadan eiendom med avling og nødvendige bruksmidler skal ved lov sikres mot eksekutioner, private pantehaftelser og i det hele mot ethvert indgrep fra private kreditorer.

7. Denne beskyttelse skal ogsaa omfatte nuværende besiddere av hus og jord i saa stor utstrækning, at der gives plads for vedkommendes egen og families arbeidskraft.

- c. Endvidere bør stat og kommune støtte og ved lov fremsette alle kooperative foretagender som: meierier, slagterier, vareomsætningskontorer for kjøp og salg, samt fællesdrift i alle former, som tar bestemt sigte paa at øke producenternes utbytte ved overflødiggjørelse av mellemmænd og fremmed kapital.

- d. For alle større jordbruk, som drives med husmænd, tjenere og anden leiet arbeidskraft, skal der ved lov fastsættes mindsteløn og maksimalarbejdsdag avpasset efter de stedlige forhold.

Program ved stortingsvalgene 1909.

Ved alle valg anerkjender Det norske arbeiderparti kun kandidater, som stiller sig paa partiets hele principielle program.

Som nærmest liggende opgaver for lovgivningsmagten og derfor opgaver, som bør indta en fremragende plads i agitationen ved forestaaende stortingsvalg, skal landsmøtet peke paa:

1. Almindelig stemmeret for kvinder i stat og kommune.
2. Bostedsbaandets ophævelse. Folkeavstemning i vigtigere lovsaker. Valg paa en fridag.
3. Folkeskolen utviklet til en fælles folkeskole for alle samfundets barn. Frie ungdoms-, fag- og middelskoler, bygget paa øverste folkeskoleklasse.
Læsetiden forhøies og landsskolens bringes i høide med byskolens. Bedring i lærerstandens kaar.
Skolestyret vælges direkte av kommunens stemmeberettigede.
Skolevæsenet henlægges under eget departement.
4. Omlægning av toldskatterne til indtægts-, formues- og arveskat, og disse gjort gradvis stigende. Selvangivelse indføres.
5. Foreningsretten beskyttet ved lov.
6. Effektive botemidler mot arbeidsløsheten. 8 timers arbeidsdag fastsat ved lov.
7. Almindelig folkepension og sykepleien ført over i beskatningen.
8. Militarismens avskaffelse. Opprettelse av internasjonale neutralitets- og voldgiftsavtaler.
9. a. Ret for kommunerne til at erhverve jord ved tvungen avstaaelse. Denne ret bør særlig omfatte: 1) eiendomme, som eies av utenbygdsboende og selskaper, og 2) eiendomme, som gjennem længere tid har været drevet saa slet, at samfundet ikke er tjent med det.
Adgang til arvefæste, kooperativ og kommunal drift.
b. Laan av arbeiderbruk- og boligbanken til avbetaling av gjæld paa mindre eiendomme. Forhøielse av brukenes laaneværdi og forlængelse av indbetalingstiden. Billige opdyrkningslaan.
c. Fremme av jordbrukets Kooperation. Tilstrækkelig beskyttelse av jordbrukeren mot private kreditorer. Skog maa ikke skilles fra jordbruket i saa stor utstrækning, at dette ikke kan opretholdes.
10. Staten bør støtte og ved lov fremelske kooperative foretagender og kommunale handels- og haandverksbedrifter.
11. a. Ophævelse av rusdriklovens § 7.
b. Malttoldens ophævelse. Beskatning av øllet efter alkoholstyrken.
c. Alt salg av rusdrik saavel i by- som landkommuner gjort avhængig av kommunal bevilgning.
d. Rusdriklovens § 39 gives saadan form, at bystyrrerne faar adgang til at forhøie avgifterne for smaasalg av vin til 1000 kroner.

Kommuneprogram.

1) Fortsat utvikling av folkeskolen for opnaelse av maalet: en fælles skole for alle barn. (Alt undervisningsmateriels kostende utredes gjennem beskatningen.)
2) Kommunens overtagelse av sykepleien. (Ansattelse av læger og jordmødre paa fast løn; kommunale sykehus.)
3) Kommunale barnehjem uten fattigvæsenets mellemkomst.
4) Human omsorg for trængende gamle og arbeidsudygtige ved opprettelsen av kommunale pleiehjem.
5) Kommunale biblioteker og bad.
6) Det ordinære budget forhøies med et passende beløp, som avsættes til et fond, der anvendes til forebyggelse av arbeidsløshet og eventuelt øieblikkelig avhjælp av samme.
7) Kontraktørvæsenets avskaffelse.
8) Bekjæmpelse av drikkeøndet ved skridtvis nedsættelse av rettigheternes antal og regulering av deres beliggenhet samt ved ophævelse av klubrettigheter og dispensationer.

